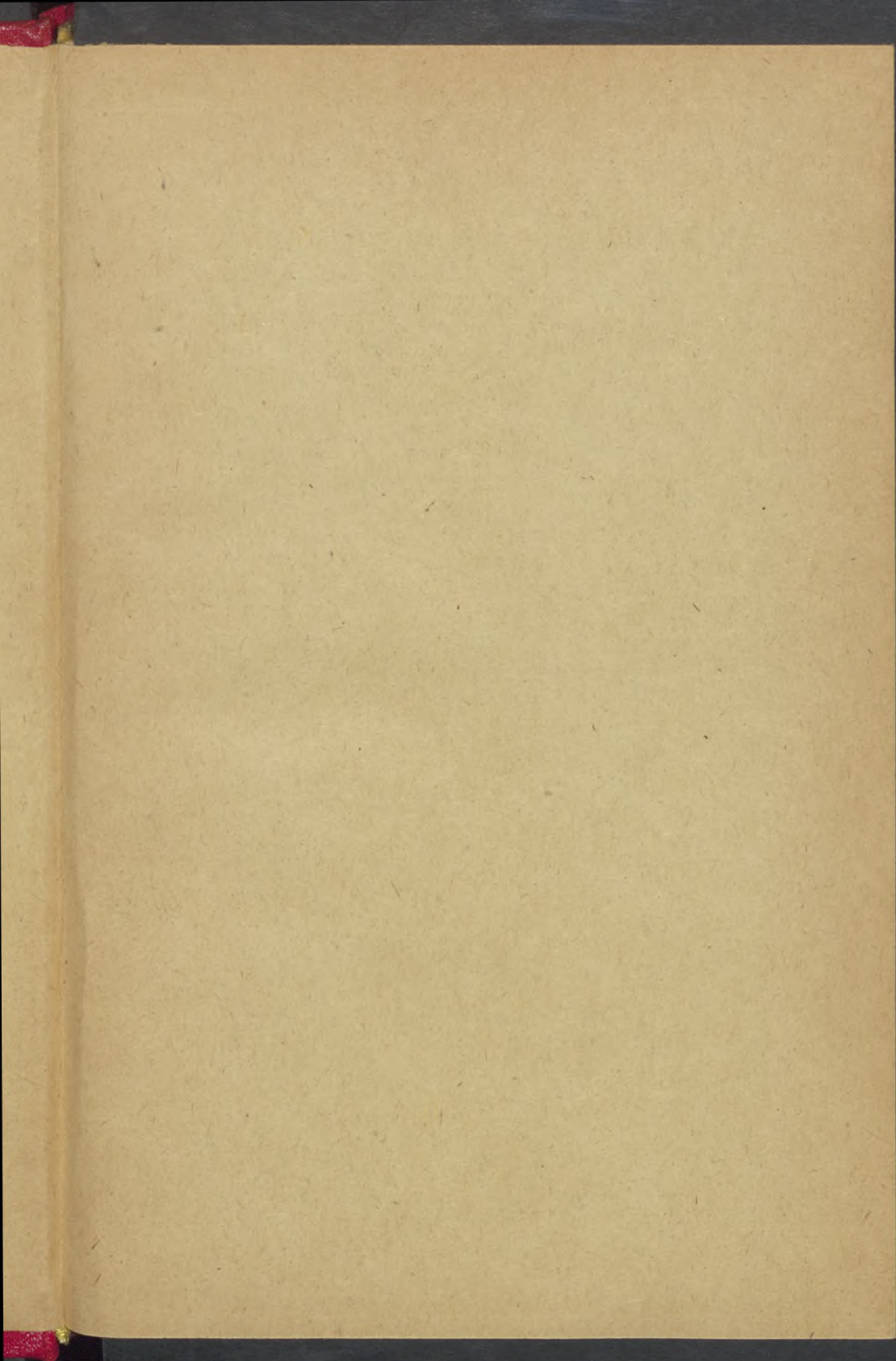
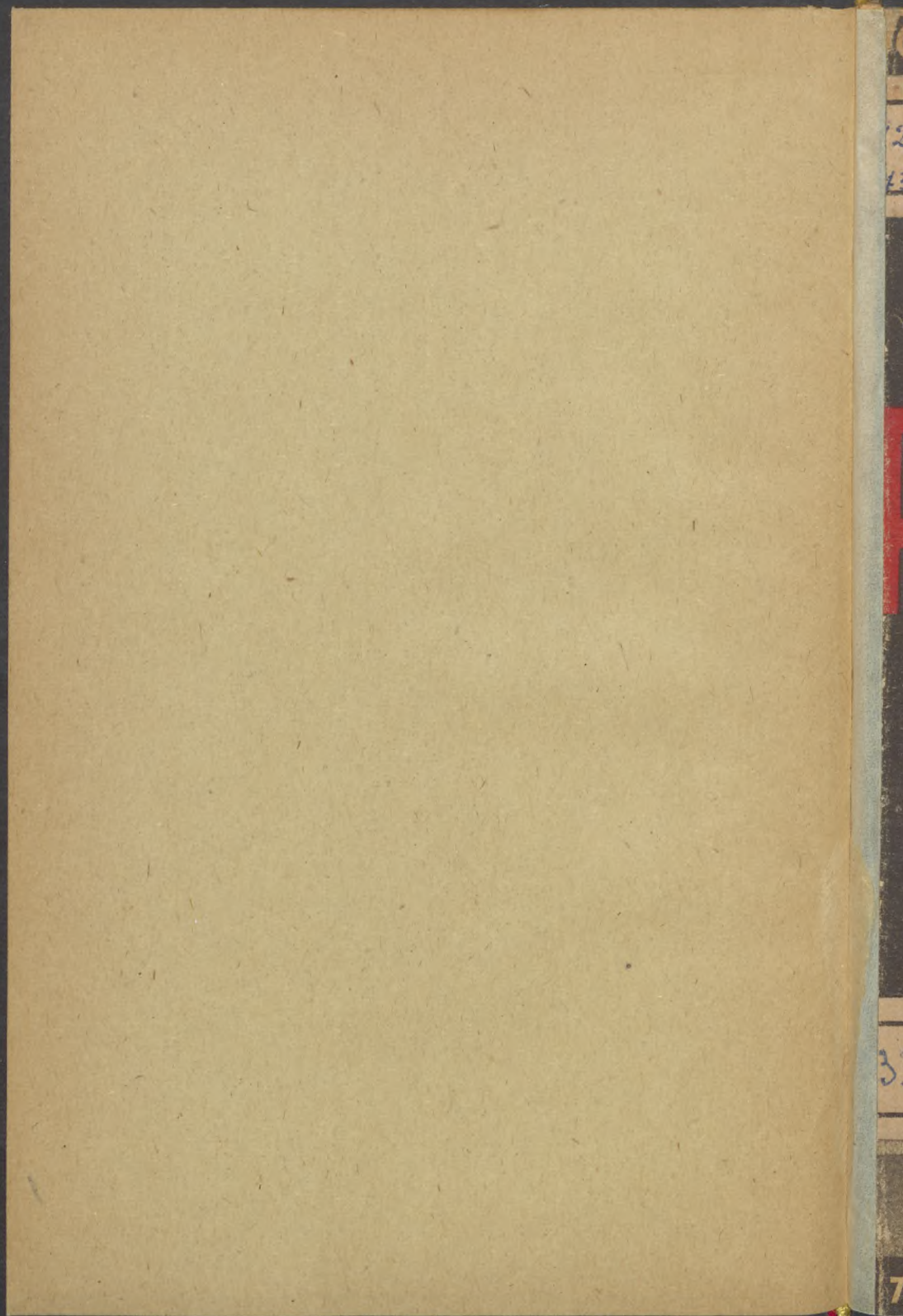

.....
12.153
73-74

OSZK

~~33.26~~
~~73-74~~

Ormay Cecile

2153/

73-74

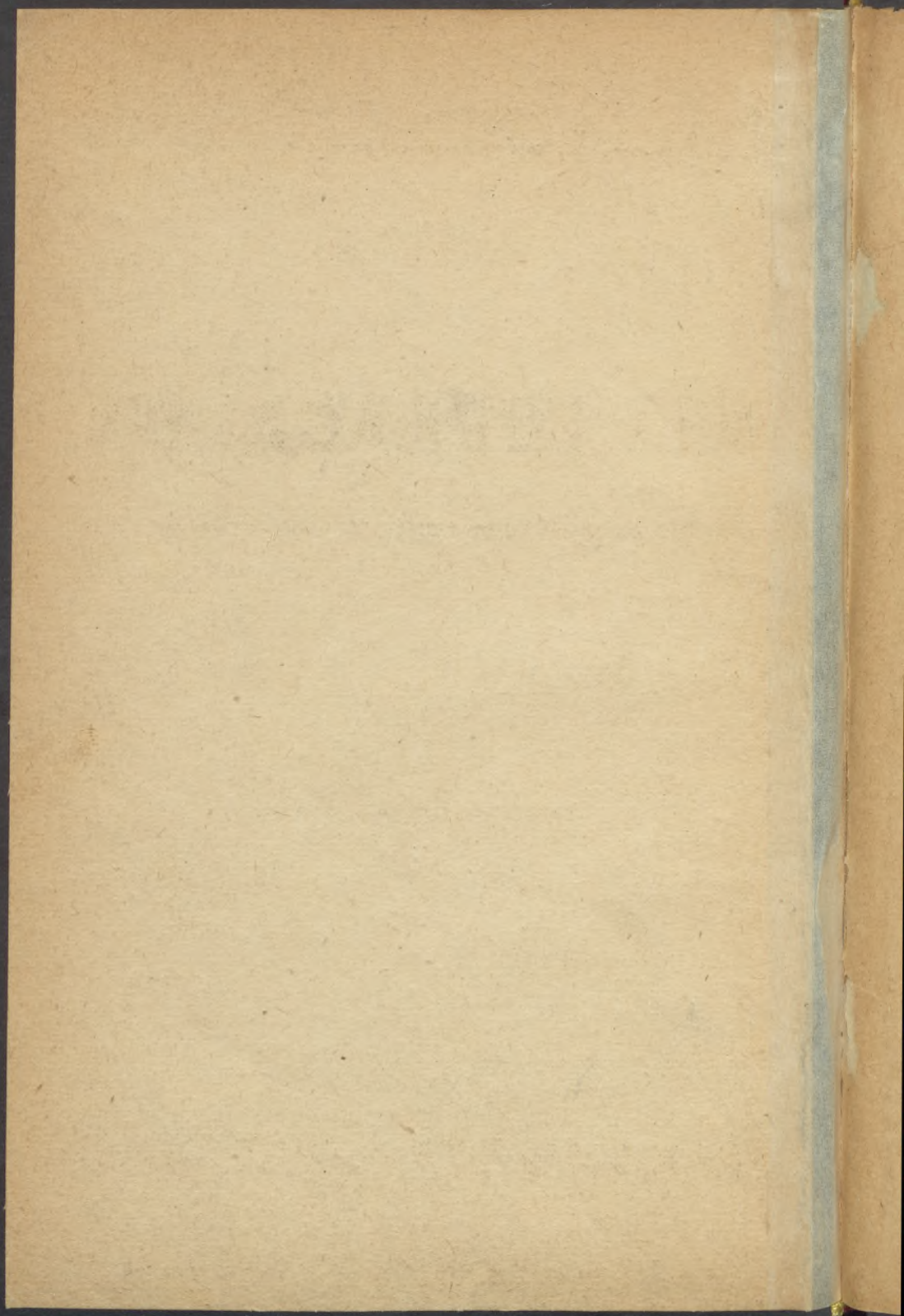

KÉT FORRADALOM

3326/73-74

Fd

73-74. szám. NEMZETI KÖNYVTÁR 48 fillér.

T O R M A Y C E C I L E

KÉT FORRADALOM

Részletek Tormay Cecile Bujdosó Könyvéből

A fedőlapot Fáy Dezső készítette.

NEMZETI KÖNYVTÁR 73—74. SZÁM

TORMAY CECILE MUNKAI:

EMBEREK A KÖVEK KÖZÖTT.
A REGI HÁZ.
VIASZFIGURÁK.
MAGYAR LEGENDARIUM.
VIRAGOK VÁROSÁ — SZIRENEK HAZAJA.
BUJDOSÓ KÖNYV 2 KÖTET.
MEGÁLLT AZ ÓRA.
KÜZDELMEK.
AZ ŐSI KÜLDÖTT (REGÉNY TRILOGIA).
I. RÉSZ: A CSALLÓKOZI HATYÚ.
II. RÉSZ: A TÚLSÓ PARTON.
III. RÉSZ: A FÉHÉR BARÁT.
ASSISI SZENT FERENC KIS VIRAGAI.

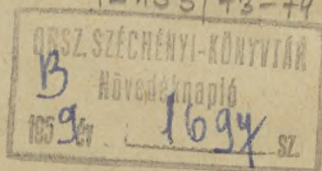

42.153

3326 Tolt

12153/73-74

Q1986

R1965

Felölös szerkesztő: MOLNÁR SÁNDOR a.
Felölös kiadó: ALFÖLDI ALAJOS.

stádium Sajtóvállalat Rt. Budapest, V., Honvéd-utca 10.
Felölös: Györy Aladár igazgató.

ELŐSZÓ

A „Bujdosó könyv“ válságos idők kortörténete. Egy törékeny asszonyi lélek drámai vallomása az októberi őszirozás forradalomról és a magyarországi kommunizmus rémuralmáról. A történetíró pontosságával és lelkiismeretességével s az író tehetségével rögzíti le a két forradalom lázas napjainak eseményeit.

Tormay Cécile szemtanuja volt e forradalmi időknek. Fáradhatatlanul járta az utcákat s alig kerülte el a süvítő puskagolyó. Meg akarta érteni a zuhanás indító-okait, az emberi lélek elszabadulásának körülményeit. Férfilének is alig-alig bírja a megszegyenítést, az üldöztetést, a céltalan bujdosást, a bizonytalan jövőt. Mily önuralom kellett tehát ahhoz, hogy ez a magyar asszony leüljön az íróasztal mellé és megírja a két forradalomban látottakat és hallottakat akkor, amikor fázik a lélek, ellenséges az otthon és az utcán puskák ropognak. De ez a magyar asszony lángoló hazaszeretettől fűtött író is volt egyben. És megírta hatalmas, kétkötetes munkáját, hogy emlékezzünk, okuljunk és felismerjük egy rettenetes katasztrófa tanulságait.

„A forradalom egy csendes, szelíd áldozatának ajánlom ezt a könyvet, feledhetetlen Édesanyámnak“ — így szól a „Bujdosó könyv“ ajánlása. Ez az édesanya jelentette az ősi hagyományokat, a meleg otthont, a soha nem lankadó szeretetet. Vele kezdődik a könyv és vele is végződik, de közben végigvezet bennünket az 1918—19-es forradalmi eseményeken és megmutatja, mindnyájunk okulására, hova sülyedhet egy ország, ha irányítása lelkiismeretlen kalandorok vagy a nemzet hagyományaitól és lelkétől teljesen idegen szellemű csöccselék kezébe kerül.

A magyar írónőnek ez a híres könyve sokat bujdosott; míg napvilágra került. Sikerét legjobban bizonyítja az, hogy több nyugateurópai nyelvre is lefordították. A könyv hatása alatt az amerikai hatóságok nem is engedték partraszállni Károlyi Mihályt, amikor szökése után az Egyesült Államokba készült. Az angol kiadás is teljes egészében elfogyott. Párisban röviddel a háború után jelent meg a könyv. „El vagyok készülve arra, — írta egyik francia fordítója Tormay Cécilének, — hogy a zsidó sajtó megtámad érte, de ezt sem bánom. Ha Franciaországban tovább hagyták volna dolgozni a kommunistákat, — kiket Moszkva pénzelt — jónéhány Kun Bélája volna ma az országnak!”

A „Két forradalom“ eredeti részleteket tartalmaz a „Bujdosó könyv“-ből. A filmszerűen pergő izgalmas események egyéni élményekben gazdag leírását szeretettel nyújtjuk át olvasóinknak. Hisszük, hogy jó munkát végzünk vele, mert egy európai szemléletű magyar író figyelmeztető sikoltása ez az írás, ugyanakkor pedig egyik legszomorúbb történelmi korszakunk hű és költői bizonysga.

*

Végül hálás köszönetünket fejezzük ki a Tormay családnak és a szerzői jog birtokában lévő könyvkiadóvállalatnak, hogy oly nagy készséggel és teljes önzetlenséggel bocsájtották rendelkezésünkre a nagynevű magyar író örökbeesű munkáját.

Köszönjük ezt annál is inkább, mivel a kiadásunkban idézett részletek ílymódon a társadalom legszélesebb rétegeihez is eljuthatnak és továbbszolgálják azt a nagyfontosságú nemzetvédelmi célt, melynek diadaláért Tormay Cecile egész lelkével küzdött.

I. RESZ.

I.

Halottak napjára készült a város és a ködben fehér őszi-rózsákat árultak az utcák szegletén. Bódult, fekete tömeg sodra vitte magával a virágokat. Ez évben nem marad belőlük a temetőknek. Magukra tüzdösik az élők azt, ami a halottakat illeti.

Temetővirágok, elmúlások, fehér őszi-rózsák. Sírvirágos város a nágy, reménytelen ég alatt. Budapest, 1918 október 31-én.

A házak között ázott, elnyűtt zászlók suhogtak a magasban. A gyalogjáró tele volt szeméttel. Szennyes papírrongyok, plakátfoszlányok, eltaposott fehér virágok heverték a sárban. Olyan piszkos és homályos volt a város, mint egy szellőzetlen, ronda vendégfogadó, melyben léhán tivornyázott az éjszaka.

Ma éjjel magához ragadta Károlyi Mihály „*Nemzeti Tanácsa*“ a hatalmat!

A levegőben póznára akasztott nyomtatványok úsztak. Alattuk lassú, sűrű tolongással szüntelenül mentek az emberek. Úgy mentek, mintha kényszerben járnának és nem bírnának többé megállani és nem bírna többé közülük irányt változtatni senki sem.

A szomszéd ház kapujában két siheder egy fiatal tisztet rohant meg. Az egyik sihedernek nagy konyhakés volt a kezében. Fenyegetően ordítottak. Egy bot emelkedett. Leütötték a sapkát a kis hadnagy fejéről. Szurtos kezek kaptak a nyakához. A konyhakés a gallérjánál mozgott. Levágták róla a csilлагot. Az érdemkereszt és a nagy arany vitézségi érem összecsrérent a mellén. A csőcselék röhögött. A kis hadnagy fődétlen fővel állt a kör közepén és az arca krétafehér volt. Nem szólt semmit, nem is védekezett, csak a válla rángatózott félszegen. Aztán ügyefogyott mozdulattal, mint a sírni készülő

gyerek, a szeme elé kapta kifordított balkezét. Szegény kis hadnagy! Ekkor láttam meg, hogy a jobb karja többől hiányzik. Az emberek úgy tettek, mintha nem látnának, mintha örülnének, hogy még nincsenek soron... A térparancsnokság épülete mellett, a csupasz fák alatt csoportba verődve, katonák álltak. Egy vörös-fehér-zöld zászló szövetjét tartották kifizítve maguk között. Úgy tartották, mintha játszanának. És közben egy görbelábú, kócos kis ember a bicskájával sebesen nyiszálta ki a szövetből a koronát a címer körül.

Senki se bántja! Odatartják neki...

A szociáldemokrata párt kiáltványa kapaszkodott előttem a falon:

„Munkások, Elvtársak! Az osztályuralom önzése elkerülhetetlen végzettségűséggel forradalomba kergette az országot. A Nemzeti Tanácshoz csatlakozott katonai csapatok szerdán éjjel vérontás nélkül megszállták a főváros főbb pontjait, a postát, a telefonközpontot, a térparancsnokságot elfoglalták és felesküdték a Nemzeti Tanácsnak. Munkások, Elvtársak! Most rajtatok a sor! Az ellenforradalom valószínűleg vissza akarja szerezni a hatalmat. Meg kell mutatni, hogy Ti együttéreztek katoná testvéreitekkel! Ki az utcára! Szüntessétek be a munkát! Magyarországi Szociáldemokrata Párt!

Szemközt emberek jöttek. Munkások, akik nem voltak munkások többé. Ők már rég nem engedelmeskedtek. Semmi sem volt az a tisztátalan, erjedt levegőben, aminek látszott. A sok piros-fehér-zöld zászló a házakon se volt a mi zászlónk. A sok nemzetiszínű kokárda sem volt a nemzet színe többé. Csak az őszirózsák mondtak igazat... temetővirágok.

Egyik-másik bolt üvegtábláján a Népszava nagy plakátja látszott. Egyetlen éjszaka bejött a szociáldemokraták ujsága a Conti-utcából a belső városba és hirdetése jámbor polgári üzletek ablakából rivalta ki a ködbe, hogy: *Itt az írás!*... A hirdetés nyomtatott szövegén egy meztelen vörös ember emelte föl vörös kalapácsát az üvegen innen mozgó tömegre. Egy vérből fakadt rém... És a tolongó embereknek nem jutott eszükbe, hogy az a kalapács az ő fejüket akarja betörni. És a kereskedőknek nem jutott eszükbe, hogy az a szőrös, vörös kéz az ő pénzes fiókjukba készül belenyúlni. Ekkor vettem észre, hogy a baljóslatú plakáton, a vérből fakadt rém mellett egy vörös munkás alakja vívódik a láncait szaggató rendőrrel.

„Nemzeti Tanács“... De hát mit akar ez a sötét társaság. Hogy meri magát a nemzet tanácsának nevezni? Kik azok, akik lázítanak az állam ellen és hűségesküt szednek a maguk számára?

Ki mondja ezt? Ki hirdeti magát a legnehezebb órában Magyarország megmentőjének?...

Tizenegy zsidó és nyolc bűnös magyar!

Lázás sietség támadt az agyamban. Szinte futásnak eredt benne minden gondolat és félőrült hajszában keresett valakit. Valakit — aki még össze bírná markolni az iszonyatos bomlást. Tisza István!... És csendesen, beismerően megkövettem, amiért olyankor elítéltem, olykor nem értettem őt. Hogy szenvedhet most! Vajjon mit gondol magában?

A Ferencrendiek temploma alatt a falhoz szorított a tóduló tömeg. Nem bírtam mozdulni. A forgatagban két úr sodródott mellém, a templom tövéhez. Hallottam, amit beszéltek. Az egyik feltűnően izgatott volt: — Egészen megbízható forrásból tudom. A külvárosokban fosztogatnak. Angyalföldön is. A rak-tárak és Csepelen is... Károlyi ügynökei tegnap éjjel felfegyverezték a fegyvergyári munkásokat. Harmincezer fölfegyverzett munkás! A pályaudvaron pedig lefegyverezte a csőcselék a katonaságot.

— Egy szó sem igaz az egészből — mondotta a másik. Rend van mindenütt. A posta, a telefon... A vasutasok is csatlakoztak a Nemzeti Tanácshoz. Az egész sajtó velük van és a közvélemény is... Símán megoldódott a helyzet. Megalakul a Károlyi-kormány, aztán rend lesz... Lovászy, Kunfi, Jászi, Garami... Bele kell nyugodnunk. Csakis Károlyi hozhat még jó és gyors békét.

— Honnan tudja?

— Hát az ujságok... És Károlyi is nyilatkozott. Nagy összeköttetései vannak az entente-tal.

A fejem mellett egy félig letépett plakát vinnyogott a szélben. „A Nemzethez“... Megszaggatva József főherceg vészkiáltása haldoklott a kormos falon. Sebesen magam mögé néztem. Vajjon olvassa-e kívülem más is? Nem, senki sem állt meg.

Egy fiatal lány jött szembe. Ez magyar volt. Őszirózsákat osztogatott és mosolygott. Árnyékos turáni szeme gyerekesen fénylett: — Éljen a független, önálló Magyarország! Rábá-méskodtam. A leány felém is nyujtott egy szál virágot és közben Petőfi Sándorról beszélt zagyvaságokat. Azt akartam neki mondani, hogy hagyja abba és menjen haza. Megcsalták és minden hazugság! De hiába erőltettem magamat, nem tudtam egy árva szót szólni.

Egy zsidó fiatalember Tisza István nevét dobta a tömegbe. Úgy dobta bele, mintha véletlenül jutott volna eszébe.

— Ő okozta a háborút! Éljen Károlyi! Vesszen Tisza! —

A tulsó szegleten is ugyanazt kiáltották és egy rekedt hang felordított:

— Éljen a forradalom!

Összerezzenem. Így nyiltan, az utcán először hallottam. A kapuk alól fehér arcok bukkantak elő. De a kiáltás elgurult. Nem volt visszhangja.

Mintha kergettek volna, menni kezdtem a körúton, a Gránátos utcán, a Szervita-téren át a Lánchíd felé. Ekkor már az utcákon fogdosták el az autókat fegyveres tengerészek. Kidobták a benne ülőket és elhajtottak. Hirtelen ment. A hídon nagy teherautók száguldoztak. Szuronyos katonák álltak rajtuk. Kocsik ügettek. A kocsik is tele voltak fegyveres katonákkal. Még a felhágókon is lógtak a katonák. Lövések dördültek. Egy részeg ember furcsa, botorkáló hangon énekelt:

Éljen a forradalom, éljen a spritzer...

Az alagúton túl olyanformán éreztem magamat, mintha a világ másik oldalán kerültem volna elő a hegy alól. Ott csendes volt a város, olyan csendes, hogy a lépésem visszhangját hallottam a budai utcán. A Duna tulsó partján pedig azt ordítják, hogy — Éljen a forradalom!

Forradalom... Örültség! Mirevaló lenne most egy forradalom? Nem, ezt senki se veszi komolyan, még azok sem, akik csinálják! Örültség! Jól esett ezt a szót megismételnem és biztatni kezdtem önmagamát. Semmi sem lesz belőle. A magyar faj nem forradalmár, — a magyar szabadsághős! Ezer év óta minden kitörésünk szabadságharc volt. A szabadság pedig itt van: a nemzet ölébe hull az önállóság magától...

Az egyik Városmajor-utcai házban már lámpa égett. A függőlámpa alatt, kerek asztal körül, békésen ültek emberek. Ezek nem tudnak semmit...

Megfoghatatlan hirtelen előjött egy rekedt, gonosz emberi kiáltás: „Vesszen Tisza!...” A köd nyirkos hidege átjárta a csontjaimat. Belső fázást éreztem... „Vesszen Tisza!”

És ballagtam a hegyi úton, a rekedt kiáltás pedig jött utánam, mint egy rosszszándékú csavargó, jött és gyötört és nem bírtam többé szabadulni tőle.

— — — — —
Reggel megtudtam, hogy Tisza Istvánt megölték...

A végzetes napnak már a reggelén emberek ödöngtek a villa tájékán. Almássy Denise korán érkezett oda és kérte Tiszát, menjen el a villából valamelyik ismerősehez, mert nincs biztonságban az élete. Tisza azt felelte: senki házába hivatlanul nem megy. Közben kinn, a Hermína-úton egyre nagyobb csoportosulás támadt. A csőcselék, mely mindig kész, hogy megcsúfolja a nagyságot és a szerencsétlenséget, fenyegetően át-

Kozta Tiszát. Nőtt, zúgott a tolongás. Benyomták a kert kapuját. Nagy lármával katonák tódultak befelé. Egy zsidó vezette őket, aki esőköpenyeget viselt és részegnek látszott. Mikor a villába értek, a vezető könyörögni kezdett, hogy négyszemközt szeretne Tiszával beszélni. A katonák a hallban maradtak. Tisza fogadta az idegent. Észrevette, hogy revolver van nála és egy mozdulattal jelezte, hogy az ő zsebében is van fegyver. Az ember erre meghunyászkodva csak azt kérdezte tőle, nem rejteget-e valami hadbíró, aki neki ellensége s akivel végezni akar. Azért hord magánál revolvért. Tisza mondta, hogy nála senki elrejtőzve nincs. Ezután az ember és a katonák elmentek. Helyszíni szemlét tartottak vagy meg akarták-e ölni már akkor? Lehetséges...

Nagyváradon, Kaposvárott és egyéb vidéki városokban délután három órakor, tehát mikor Tisza még élt, elterjedt a híre, hogy meggyilkolták. Pesten, a külvárosokban már délelőtt beszélték, Pekár Gyula egy ujságírótól hallotta, hogy Kéri Pál, Károlyi bizalmasa, az Otthon hírlapírók körében négy óra tájban kihúzta óráját és többek füle hallatára mondotta: Tiszának már csak másfél óra az élete.

A csendőröket, akiket Tisza őrizetére még a Wekerle-kormány rendelt a villába, október 31-ére kicserélték. Új emberek jöttek oda. Ezek az emberek nyugtalankodtak. Őrmesterük kérte, hogy Tisza erősítésről gondoskodjék. Tisza azt felelte, nem ő hívta őket, így hát ez nem rajta áll. Délután az őrmester azt mondta, hogy elmennek. Telefonálni nem lehetett a villából, a telefonközpont felelt, de nem kapcsolt. Minden összejátszott. A házbeliék aztán nem látták többé a csendőröket. Ott maradtak, de nem mutatkoztak. Közben Tisza sógora, Sándor János jött és unokaöccse, Radvánszky Béla báró. Ők hozták hírül, hogy a város forrong és Károlyi Mihály kezében a hatalom. Tisza el akart menni a munkapárti körbe, hogy híveit irányítsa. Felesége kérlelte, ne tegye. Így hát Sándor Jánost bízta meg, menjen helyette ő és kérte unokaöccsét is, kísérje el sógorát.

Kinn egészen besötétedett. A csöcselék egyre fenyegetőbben morajlott. A kert kapuját fészegették. Távol lövések dördültek. És a villa segítséget már sehonnan sem várhatott. Körülkerített szörnyű siralomház lett, amelyből nem vitt többé sehová út...

Hol voltak ekkor Tisza István hívei és barátai? A golgotai órában csak két asszony osztozott vele. És ezalatt a história halkan, halkan feljegyezte magának a két asszony nevét.

Öt óra tájban lehetett, mikor kinn az utcán erősödött a lövöldözés. Aztán csengetés hallatszott. Az inas berohant. Jelentette: nyolc fegyveres katona jött a házba. Két katona ez-

alatt lement a csendőrökhöz és a Nemzeti Tanács nevében lefegyverezte őket. Nem álltak ellent. Nyolc ember megadta magát kettőnek... Az inas közben sírva rimázkodott gazdájának, meneküljön, ugorják ki az ablakon. Tisza a legény vállára tette a kezét:

— Köszönöm, hogy olyan hű cselédem voltál. Áldjon meg az Isten! — Aztán néhány pillanatig magukra maradtak ők hárman. Ő és a két asszony.

— Nem ugrom én sehová, ahogy éltem, úgy fogok meghalni — mondotta, revolvért vett magához és kilépett a hallba. Felesége és Almásy Denise vele mentek. Odakint felemelt fegyverrel katonák álltak. Cigarettaztak.

— Mit akarnak? — kérdezte Tisza.

— Gróf Tisza Istvánt keressük.

— Én vagyok.

A katonák rárivalltak, hogy tegye le a revolvért. Tisza a nap folyamán többször mondta, védekezni fog, ha segíthet vele magán. Ekkor az emberek felszólítására letette a fegyvert. Ezzel a mozdulatával mondotta meg, hogy teljesen reménytelennek tartja a helyzetét. Nem volt gyöngye egy pillanatig sem. Erős és bátor volt, mint egész életében. Hű maradt önmagához. Nem kérte az életet, belenézett a halál szemébe. Az egyik katona szónoklatot tartott. Mondta, hogy ő az oka a háborúnak és ezért lakolnia kell. Ennek a közkatonának kifényesített körme volt... Egy másik arról beszélt, hogy nyolc éve katona és Tisza az oka. Ő pedig azt felelte: — Én nem akartam a háborút. Ebben a pillanatban benn a sötét lakásban ült egy óra. És a katona elkiáltotta magát: — Ütött az utolsó óra! És a gyilkosok cigarettázva sortűzet adtak. Egy golyó Tisza mellét érte. Előrebukott... Almásy Denise is megsebesült és összeesett. Tisza már a földön feküdt és akkor még egyszer belelőtték. Aztán otthagyták.

Egy ízléstelen bérvilla halljának gyér világításában, puszkaporfüstben elterülve, feküdt a földön a haldokló Tisza István és a hatalmas kéz, mely egy birodalmat kormányzott egykor, utolsó mozdulatával gyöngéden azoknak intett, akiket szeretett:

— Nyugodjatok meg... ennek így kellett lennie.

És meghalt úgy, ahogy élt.

Kidőlt egy élő fa és rendet vágott az erdőn, amerre lezuhant.

Károlyi Mihály gróf részvéttáviratot intézett gróf Tisza István özvegyéhez: „Emberi kötelességemnek tartom, hogy legnagyobb politikai ellenfelem tragikus halála felett őszinte és mély részvéteimet fejezzem ki. Károlyi Mihály.”

Károlynak ez a vakmerősége szinte csúfolódóan hangzott

a holt Tisza emlékével szemben és hitvány kegyetlenség volt azzal a hűségében nagyszerű asszonnyal szemben, aki előtt nem volt titok az a gyűlölet, mellyel Károlyi Mihály évek hosszú során át férje ellen izgatta a tömegeket.

*

A Conti-utcai hadosztálybírósa fogházból már két napja, hogy kiszabadították a Galileista-pör hazaáruló vádlottjait.

— Azt beszélik, Károlyi Mihályné maga ment el értük...

— Tegnap a toloncházból is kihozták diadalban az összes katonaszökevényeket... És alig néhány órával Tisza István meggyilkoltatása előtt, a „nemzeti tanács“ írott parancsával egy bizottság kikérte az Alkotmány-utcai fogházból a politikai foglyokat és mint a parancs mondta — „az arra érdemes letartóztatottakat“...

Egyszerre eszembe jutott az „amit Marat Barbarouxnak mondott: „Adjatok nekem négyszáz gyilkost és megcsinálom a forradalmat.“

Éjfél régen elmulhatott, mire Anyám ajtaja bezárult. Egyszerre szakadozott csengés berzengett fel a folyosóból. A telefon... Vajjon ki szólít ilyen későn? Mi történhetett? Leszaladtam a hátulsó lépcsőn. Egy idegen hang beszélt hozzám a láthatatlanból. Ijedt, idegen hang. — Meneküljenek! A kenyérmezei fogolytáborból kitörtek az oroszok. Fegyveresen jönnek vagy háromezren. Ölnék, rabolnak, fosztogatnak. A főváros ellen jönnek. Errefelé jönnek...

— Hát mégis... Meg akartam köszönni a figyelmeztetést, de a hang elszakadt és nem volt ott többé.

Jó ideig tarthatott, mire a zsibbadáson átvergődött három szó és a felszínre került: Jönnek az oroszok... Csak ezt mondták. És képzeletem ettől a három kicsi szótól mégis roppant tömegek mozgását érezte fenn, messze északon. Európa nagyobbik fele és a titoktartó, sötét Ázsia, kimozdult évezredek helyéből és özönlő ágyuk és puskák rengetege között tódult a Kárpátok felé, hogy elnyelje Európát. A Kárpátok rejtélybe vesző fehér ormai alatt pedig ott állt győzedelmesen két faj: horpadt sisakjában a germán hős és holt lova mellett a turáni lovas.

Az évek pedig még mindig vérben gázolva jöttek és mentek. Sokszor volt nyár, mióta 1914 tragikus nyarán elmentek a legelsők, akik nem jöttek vissza. Porladó kedves arcok, gyermekkorom játszótársai, ifjúságom holt barátai. Lublin tövén, a satanovi mezőn, a duklai szorosnál, a lengyel mocsarak között, szerb földön és Asiago felett, mindenütt folyt vér, amely rokon az enyémmel. Szinte nem maradt már idehaza a

falvakban férfi és legény. A nagy fekete földön asszonyok vetettek, asszonyok arattak.

Kilométereket nyelt a kocsí az országútján, de férfi nem látszott a földeken. Idegen ég alatt, vagy idegen föld alatt voltak valamennyien, míg a megürült városokat és falvakat tódulva lepte el a kaftános galíciai menekültek hada. Újszerű rajzás támadt a piacokon és a börze körül. A pesti ghetto hemzsegett. Az áru eltűnt és az árak veszedelmesen szöktek a magasba. A nyomor halkan, nyöszörögve járt, az új hadimilliomosok szemérmetlenül csörgették aranyukat, míg az arisztokrácia egy része és a dúsgazdag zsidóság bódultan táncolt az éhező város és sirató ország közepén.

Hidegek voltak ekkor tájt a telek Magyarországon. Olyan velőtfagyasztóan hidegek, mint soha azelőtt. Tüzelő alig akadt. A pesti házak fala mentén gyerekek, leányok, öregek kuporogtak a szenespincék lejáróinál. A kövezet peremén ültek rongyaikban és vártak. A lómészárszékeknél, a községi bódék, a péküzletek, a tejesholtok táján hosszú, szomorú sorral asszonyok ácsorogtak, hajnali szürkületben és sötét este. Csendes, türelmesszemű asszonyok. Vártak, ők is vártak... mindenki várt. Életet, halált, hírt visszatérőt. A kórházak pedig zsúfolásig megteltek. És az egész országban véges-végig apró, száraz mankókopogás hallatszott valamennyi úton.

Élni fogunk, mert élni akarunk... Elszánt kínban mondták ezt maguk között a szenvedők, az igazak. Mert aki magyar volt a mi országunkban, az tudta, hogy ezt a háborút elvesztenünk nem szabad. Egy hódító háború elvesztése csak visszatántorgást jelent a nemzetek számára. Egy önvédelmi háború elvesztése hosszú tetszhalált, vagy magát a nagy halált jelenti. A mi háborúnk önvédelmi harc volt! *Egyetlen népe vagyunk a világnak, mely senkiét elvenni nem akarta.* A magunkét akartuk megtartani és a véres esztendőkhöz úgy rémlett, hogy az ezeréves szent Mienk, a mienk marad.

A fegyverek nem bírtak legyőzni... De benn az országban csatánál nagyobb csatát veszített el a torzalkodó politika.

Rossz hírek jöttek. Aradon, Nagyváradon egyes menet-századok fellázadtak és megtagadták az engedelmisséget. Izgató iratokat találtak a kaszárnyákban. A községi élelmi-szerbódék és a boltok körül már nem ácsorogtak hallgatagon türelmes emberek. Odabenn a boltban az árdrágító kereskedő szívta az életerejüket, kinn az utcán a felbérelt agitátor ingerelte őket ügyesen, burkoltan az „urak ellen“.

A tömeg helyeselt és nem vette észre, hogy a semita faj csupán a két sor végén foglalt helyet, de a tolongók, a szegények, az éhezők között, mint vásárló, nem állt ebből a fajból

egyetlen egy sem. Szimbólum volt ez, Budapest sűrített képe. Az eladó és a lázító ők voltak. A vevő és a lázított pedig a fővárosi nép.

Ma reggel Arad vármegyéből érkezett valaki. Álgyst kifosztották! És ezen a sorson át, élön és elevenen, egyszerre megértem Magyarország minden kifosztott kastélyának, minden megrabolt otthonának a szerencsétlenségét.

A fellázított oláh parasztok agyon akarták verni a kastély lakóit. Így volt ez másutt is! A magyar faj nem nyomta el idegenajkú testvéreit, akik zaklatott századokban, mongolok, tatárok, törökök és a saját vérük zsarnokai elől menedéket keresve, vándoroltak be. Nem kényszerítette rájuk senki a mi nyelvünket. Mert ha tette volna, ma nem lenne többé német, tót, rutén, oláh és szerb az országunkban. Hazudtak, akik mást mondtak. Mi békésen éltünk együtt. És a nemzetiségek most egyszerre mégis vad gyűlölettel ordítják, hogy agyon kell ütni mindenkit, aki magyar.

Szégyennel és keserűséggel hallgatom a híreket. A föld népe, itt-ott még a fajmagyar parasztság is, a kormány agitátorainak útmutatása mellett feldúlja a fajmagyar urak otthonát. A megtévesztett nép talán önmaga előtt védekezik, mikor ismétli, amire tanítják: „Most köztársaság van, most minden mindenkié.”

A múzeum-kert rácsa mellett egy tengerész állt. Fegyver volt a vállán és pisztoly lógott a derékszíján. Szemközt, a régi Országház kapuja előtt, nagy teherautóról nehéz ládákat hurcoltak be katonák az épületbe.

Egyszerre eszembe jutott, hogy abban az épületben, melyben egykor Deák Ferenc lelke nyilatkozott meg a régi magyar Országgyűlés előtt, most a forradalmi katonatanács ütött tanyát. Szervezője Pogány József, akit Károlyi a katonatanács kormánybiztosává nevezett ki, ma már olyan hatalom, mely szembehelyezkedik a hadügyi kormánnyal.

Ekkor vettem észre, hogy az autón gépfegyverek vannak és a ládákon két fekete szó ismétlődik: „Vigyzat. Töltény.”

Linder eldobáltatja a határon a fegyvereket. Pogány pedig fegyvereket és municiót hordat össze Budapest kellős közepén...

Soká bolyongtam magányos kínomban. Megkergetett a kétségbeesés. Egyszerre a Duna partjára értem.

A nagy hideg vízben prédaleső kis hajók kószálnak olyankor. Lövés dörög. Titoktartóan loccsan a hab...

...Fegyveres kalózok tartóztatják fel a hajókat. Tengerész-nemzetőrök fosztogatnak a Dunán!

Magam mögé néztem. A rosszul világított utcák és fekete

házak közül, ki tudja melyik rablóknak és gyilkosoknak a búvóhelye? Bünt takar a zsivaj a rohanó körutakon, bünt takar a csend a hallgató sikátorokban. Vér van városban. Tisza István gyilkosai szabadon itt járnak közöttünk.

*

Hajnali szolgálatom volt a Keleti-pályaudvaron.

Kinn a pályaudvaron ijesztő, sűrű zürzavar hömpölygött. Visszhangozva, zsúfolt vonatok futottak be az üvegezett boltozat alá. A kocsik olyanok voltak, mint a romok, falaikon lövésnyomai látszottak. Nyílt pályán rablóbandák lövik a vonatokat. Az ablakokat bezúgták, a megmaradt lépcsők leszakadoztak. A befutó vonatok tetején, a lépcsők hágóján, még az ütközőkön is emberek álltak a csípős hidegben. Ordítózás hallatszott. Rendetlen bomlásban tódultak a hazatérő katonák ezrei.

Egy vonat füttyölt és úgy jött, mintha menekülő lett volna maga is, nagy futás után rongyosan, lihegve jött és megint ömlött az ember. Sebesült katonák vonszolták szegény testüket az üdítőállomásra. Egyiknek ujságpapírba volt csavarva a lába. Lehúzták a bakancsát a vörös gárdisták az osztrák határon. Menekültek jöttek. Volt tűzhelyük és volt hazájuk... Minden elveszett! Kitégult szemükben az éhség könyörgött és úgy nyujtották ki a kezüket egy darab kenyérért, mintha koldulnának.

Károlyi, mit tettél?...

Elvesztettük a háborút. Magyarországra idegen csapatok törnek be, tízezernyi menekült tántorog az utcákon és Budapest ünnepli árulóit és lobogódíszben áll összeomlott országa közepén.

II.

A hűvösvölgyi villamos jóformán néptelen volt.

Az út mentén fát loptak vacogó városi emberek. Lerongyolódott hivatalnokok, tanítók, asszonyok szedtek rózsát az avarban. A hegyekben időnként lövések dördültek. Az elszéledő katonaság ezrei magukkal vitték a fegyvert és most szabadon vadásznak szerteszét az országban. Vadorzóktól népesek az erdők.

Villánkhoz értem. Körüljártam a magárahagyott házat. Még nem törtek be. Az utcákon ostort csavart a szél az őszi levélből.

Visszajövet ujságot vettem a villamos ablakából.

Olvasni kezdtem a déli lapot.

Belgrád... Eltűnt körülöttem minden. És az ujság nyomtatott betűin túl előjött messze emlékezetemből a szerb város, Rosszul kövezett utcákon állatcsordák ügettek. Trágya, piszok, poloskák, ételhulladékok és legyek, kékfényű, nagy legyek.

Mialatt ott jártam, a magyar Országházra kellett gondolnom: A két épület a két nép multjának és kultúrájának a valomása. A mienk egy gótikus kővirágzás, mely oda ereszti le gyökereit a Duna medrébe, ahol zsongó fejedelmi ágyban első honfoglaló ősünk, az az Attila alussza ezerötszáz esztendő nagy álmát, akinek adót fizetett Róma és Bizánc. A szerb parlament, mikoriban láttam, istállószerű pajta volt.

Azóta, hogy ott voltam, sokat szenvedett a kis balkáni rezidencia. Mackensen és Kövess katonái jártak győzelemben a romok között. Most koldulva jár ott Károlyi és Jászi, a munkás- és katonatanács kiküldötteivel.

Miért mentek oda? Miért éppen oda?

A hivatalos híradás szerint a francia tábornok fennhéjázó volt és kiméletlen. Átvette Károlyi memorandumát, hátat fordított és becsapta maga mögött az ajtót...

Kezemben táncolt az ujság, mialatt a memorandum szövegét olvastam. Hasonló okmányt emberek saját országukról még nem írtak soha. Fegyverszünetet mentek kérni a számunkra és ugyanegy lélekzetben vádat emeltek ellenünk az ellenség előtt: „*Elágyomtuk a nemzetiségeket, zsarnokai voltunk a szabadságnak...*”

Aki ezt az iratot megírta, az gyűlölve hazudott, akik pedig átadták, azok vagy hülyék vagy gonosztevők.

Franchet d'Esperay, a régi comtéi nemes, minden szavával arculütötte Károlyit és kíséretét.

Vajjon Jászi semita fején és Hatvany faunszerűen zsidó arcán jártatta-e tekintetét, mikor azt mondta:

— Önök csak a fajmagyarságot képviselhetik, nem pedig Magyarország népét...

Franchet d'Esperay Szalonikiból érkezett repülőgépen Belgrádba a találkozásra. Díszőrséget állított a szállása elé. Díszbe öltözött, mellére tűzte összes kitüntetésait és úgy fogadta azokat, akikről azt vélte, hogy Magyarország kiküldöttei. Károlyi Mihály és társai sportsapkával, térdnadrágban és gamasliban jelentek meg. Mintha futball-meccsre mentek volna a Népligetbe. A tábornok meglepetve mérte végig a társaságot. Rideg és lenéző lett. Kezet nem adott senkinek, összefonta mellén a karját. Kezdetben megütközéssel, majd ironikusan hallgatta végig Károlyi tökéletlen beszédét. Miután pedig

átvette a Magyarországot vádoló memorandumot, melynek Jászi volt a szerzője, a lámpa fénykörébe állította a küldöttséget és figyelmesen megnézte egyiket a másik után.

— Vous êtes Juif? — kérdezte Hatvanytól, aztán Jászira pillantott, aztán Károlyira:

— És maguk is zsidók?

Leplezetlen ellenszenv tükröződött az arcán, mikor Károlyi, mint a forradalom vívmányait bemutatta neki a munkás- és katonatanács két kiküldöttjét. A katonatanács képviselőjének, Csernyák századosnak, kérdően mutatott a gallérjára, melyen hiányzott a rangjelzés: „Vous êtes tombés si bas?” — bólintás helyett gőgösen hátralökte a fejét, sarkon fordult és otthagytta őket. Elment ebédelni tisztjeivel anélkül, hogy meghívta volna a küldöttséget, pedig, mint ők mondják, az asztala számukra is terítve volt.

Az öndelegátusok elképedve meredtek egymásra. Hogyan fogják ezt bejelenteni az elbolondított és megcsalt országnak, mellyel Károlyi és sajtója hosszú hónapokon át elhitette az „entente-összeköttetések” és a „jó béke” meséjét?... Ijedtükben egymást okolták és valamelyik azt mondta Károlyinak: „Pesten úgy ünnepeltek, mint egy félistent és most úgy bántak veled, mint egy kutyával...”

Károlyi és társai aznap éhen maradtak Belgrádban, Franchet d'Esperay tábornok pedig, miután megebédelt, táborig egyenruhába öltözött és kemény szavak kíséretében átadta a deputációnak a szörnyű, lealázó fegyverszüneti feltételeket.

Ez történt Belgrádban november 7-én. Egy nappal később a Keleti pályaudvaron összegyűltek a kormány tagjai a delegáció ünnepélyes fogadására. Károlyi Mihályné, Jászi Oszkárné és a többi „forradalmi nő”, mint ahogy ők magukat nevezik, szintén ott voltak. De az ünneplők hiába vártak. Károlyi és kísérete félt... A ferencvárosi kis pályaudvaron megállították az udvari vonatot, suttymban kiszálltak s a rosszul világított állomáson hamarosan elszéledtek.

Hátsó ajtón így szöktek be a belgrádi szegéyennel a megcsalt városba.

*

A királyhú Bajorország elűzte Lajos királyt.

Vilmos császár lemondott a trónról!...

A magyaroknak barátja volt a császár. Egykor a budai királyi várban pohárköszöntőt mondott a magyar nemzetre. A habsburg uralom óta, koronás fő nem szólt úgy hozzánk soha. Iskolás könyvekbe szedték a beszédet, a gyermekek tanulták és a császár emléke itt maradt. De közénk nem jött többé.

A háború alatt volt, Berlinben jártam. A Zeughaus előtt katonásdit játszottak a gyerekek a napsütésben.

— Te bajor vagy, te württembergi — mondotta a parancsnokuk —, te meg szász... És én magyar vagyok —, szólalt meg az egyik kis fiú.

Sajátságosan hatott. Berlin közepén, egy porosz fiú, akinek büszkeség magyarnak lenni.

— Hiszen akkor honfitársak vagyunk — mondottam ellenállhatatlanul.

— Maga magyar? — kérdezte a parancsnokuk. Vezényelt és a kis hadsereg tisztelgett... Tisztelegtek azoknak a messze, soha nem látott magyar honvédeknek, akikről az atyjuk és a bátyjuk mesélt, ha a Kárpátokból hazatért.

Igy volt akkor... és most?...

*

Károlyi és kormánya tegnap délben elhatározta, hogy a belgrádi feltételeket változatlanul elfogadja... A francia kormányelnök tiltakozó sürgönyükre még csak nem is válaszolt. Elnézett a fejük fölött: nem állt szóba velük. Egyenesen Franchet d'Espèraynek küldött utasítást: „Felkérem, hogy Károlyi gróffal csak katonai kérdésekről tárgyaljon, minden más kérdés kizárásával. Ez véglegesen irányadó. Clémenceau.”

Linder már nem miniszter többé. Állandóan részeg volt. Nem egyszer látták tántorogva kijönni a minisztérium kapuján. Miniszteri íróasztalán konyakos üveg állt, az előszobájában pedig matrózok ittak... A kormány felmentette és Bartha Albert alezredest hozta a helyére. De hogy Linder „értékes szolgálatait a jövőre is biztosítsa a maga számára”, megbízta, menjen el Belgrádba és a magyar államhatalom nevében írja alá a fegyverszüneti feltételeket... Mintha tervszerű démoni számítás lenne mindebben. Úgy rémlik, le akarnak bennünket alacsonyítani, hogy annál könnyebben tiporhassanak az arcunkba. A sportsapkás küldöttség után most egy részeges katona megy Belgrádba, hogy a fenhéjazó francia tábornok előtt zavaros szemmel, borgőzös szájjal, tántorogva képviselje Magyarországot.

*

A Reáltanoda-utcai iskola előtt tengerészek sorakoztak. Állig felfegyverzett menetszázad az utca közén. Kérdően, bizalmatlanul néztek össze az emberek.

— Már megint akarnak valamit?

— Ezek a Fényes László tengerészei. Pozsonyba mennek a csehek ellen — mondotta egy hosszú szőke ember.

— Valaki felsóhajtott: — Szegény pozsonyiak. — A szőke ember ijedten intett, hogy hallgasson. Háta mögött egy tiszt izgatottan kezdett beszélni. Csak félig értettem. Arról mondott valamit, hogy Pogány rendeletére az 1-es honvédek kaszárnyájában éppen most szereltek le ötszáz tisztet és vagy háromezer közkatonát, akik a Felföld védelmére akartak menni.

Kerülőúton igyekeztem hazafelé. Egyszerre megint éljenzés hallatszott és mögöttem nehéz lépések doboltak a követeten. A tengerészkülönítmény vonult a pályaudvar felé. Kétoldalt csócselék kísérte. A csapat élén kivont karddal a feketehajú halad, mögötte fegyencképű tengerészruhás emberek. A legtöbbnek már vörös szalag volt a sapkáján. A kék zubbony mély kivágásában szabadon látszott mezítelen, szőrös mellük. A legutolsó horpadt orrú, zömök ember volt. Tisztátalan, pattanásos bőre fénylett. Csupasz nyakára egy vörös selyemkendő volt kötve. Mentében megbotlott és visszanezett. Erős, bozontos szőrrel benőtt szemöldökcsontja és kiugró pofacsontja között mélyen bennguggolt a szeme. Összeborzadtam. Ezek a martalócok mennek Pozsonyt védeni? Visszavenni az elveszett Felföldet?

A tengerészek lépése beleveszett az utca zajába. Kocsik kocogtak lesoványodott rossz lovaikkal, emberek jöttek és mentek fanyar egykedvűséggel. A menetszárad nem látszott többé. Régen eltűntek a tengerészek és nekem mégis úgy rémlett, mintha az utolsót, a horpadt orrú, vörös kendős embert még mindig látnám, mintha a gonosztevő-arc lett volna az egész csapatnak az arca.

Félrecsapott tengerész-sapka, mélyen, prédalesőn guggoló szemek... Ott volt ez a szörnyű arc Moszkvában, mikor a Kreml falai között ezernyi császári tisztet lemészároltak. Ott volt Szentpétervárott a halál óráiban és Odesszában és Altonában és beletükröződött Helsingforsban a finnek vérébe. Most ott van Berlinben, a vöröslobogós császári palotában. És lenn ólálkodott a schönbrunni kastély udvarán, mikor Kárgly császárt kiűzték rezidenciájából.

Rájuk kellett gondolnom. És szinte látom a nagy schönbrunni lépcsőt, amelyen magukra hagyatottan, kitaszítva mentek el otthonukból a császár, a császárné és kicsiny, szőke gyermekeik. Száz szolgál ugrott régen a kezük intésére, hódoló udvari nép hajolt meg előttük a földig. Most akármerre néztek, nem volt számukra egyetlen hű tekintet; hiába hívtak volna bárkit is, senki sem jött többé.

Mikor Ferenc József király kis vaságyán haldoklott, ott a

schönbrunni szobában, a trónörökös Károly és Zita főhercegné, nagy fiatalságukban kétségbeesetten tördelték a kezüket: Ūr Isten, még ne, ne még... Aztán kinyílt az agg uralkodó szobája: halottas szoba lett belőle és ők ketten lassan mentek végig a nagy galérián. Az udvar mélyen meghajolt előttük. Ők pedig sirva haladtak és fogták egymás kezét. Azóta mindig mentek, sok tévedésen, csalódáson és könnyön át és most érkeztek Schönbrunnba a lépcső aljára.

A kis trónörökös, mint ahogy megtanították, csak egyre szalutálgatott apró gyermekkezelével. — De ma nem látják meg, mama — mondotta szomorúan. A megszálló népörség vörös sapkarózsás katonái elfordították az arcukat.

A nyargaló autó a dunamenti Eckartsauba vitte a boldogtalan uralkodót, aki ezentúl a Rennerek és Bauerek osztrák államtanácsának védelme alatt áll. Ki tudja meddig, ki tudja mi vár reá?

*

Dessewffy Emil gróf eckartsaui útjáról beszélt. Látszott rajta, hogy ideges, egymásra vetett lábát folyton váltogatta.

— Eszterházy Miklós, Wlassics, Széchenyi és én mentünk el. A hercegprimás utolsó pillanatban lemondott.

— Hogyan szánhatták rá magukat erre a lépésre?

— Az volt a szándékunk, hogy Károlynak a király lemondatására irányuló mesterkedéseit megghusítjuk és arra vesszük rá Őfelségét, hogy ideiglenesen álljon félre. A király eleinte semmiről sem akart hallani. Azt mondta, ő megesküdött a magyar népnek; ha mások megszegik az esküjüket vele szemben, ám intézzék el a lelkiismeretükkal, ő nem lesz esküszegő. Magyaráztuk a Felségnek, hogy miután hadúri jogait, fájdalom, máris átruházta Károlyira, jobban biztosítja szegény Magyarország és dinasztíája jövőjét egy átmeneti félreállással, mintha görcsösen köti magát a rideg joghoz.

A király dobantott a lábával és többször ismételte, történjék akármí, nem áll félre. A sorsdöntő lépés sokoldalú megvilágítása azonban mégis megérlelte Őfelségében a meggyőződést, hogy az elkövetett tévedések után, nincs más megoldás.

— És azután?... — kérdeztem Dessewffy grófot.

Dessewffy megmutatta a hiteles szöveget... Olvasni kezdtem:

„Trónraléptem óta mindig arra törekedtem, hogy népeimet minél előbb a háború borzalmaitól megszabadítsam, amely háború keletkezésében semmi részem nem volt. Nem akarom,

hogy személyem akadályul szolgáljon a magyar nemzet fejlődésének. Ennélfogva minden részvételtől az állami ügyek vezetésében lemondok és már eleve elismerem azt a döntést, mellyel Magyarország jövőendő államformáját megállapítja.

Kelt Eckartsau, 1918 november 13-án.

Károly s. k.

A képviselőház, a főrendiház összegyűlt és belenyugodott és nem tiltakozott... Az ujság pedig azt írja: „Ünnepe van ma Magyarországnak.”

Vörös zászlókat vittek és nagy jelzőtáblákat és egy fekete koporsót, amelyre az volt írva: „Meghalt a királyság.”

A szél belefeküdt, mint egy vitorlába és a vászon vihancolva nevetett a felírás: „Ma délelőtt az Országház-téren kikiáltjuk a köztársaság elnökévé gróf Károlyi Mihályt!”

„Tisztelt Nemzetgyűlés...” Hock János, a hirhedt plébános, az úgynevezett Nemzeti Tanács elnöke volt az első szónok. Hogy kihez intézte beszédét, nem tudni.

Ezután Károlyi Mihály emelkedett szólásra. És beszélni kezdett sajtóságos, ijesztő hangjával, amelyet hibás szájából lök fel ezüst szájpaddására és az orrában képez át szavakká. Kihirdette a Habsburg-ház trónvesztését, szavalt a wilsoni szent elvekről, a népek szövetségéről, önrendelkezési jogáról, az örök békéről és pátoszos dadogással mondotta: „... csakis a szenvedéseken át, csakis a háború vértengerén át érhettek meg Európa népei és érhette meg így a magyar nép is azt, hogy igenis csak egy program van: és az a pacifista program, ma nemcsak egy szűkebb program, hanem egy világprogram... Ebbe a világprogramba a magyar államnak, a magyar nemzetnek, a magyar fajnak is bele kell kapcsolódnia, mert csak az a nemzet fog haladni, amely bele tud kapcsolódni, bele tud illeszkedni abba a világprogramba, amely egy szóval kifejezve: *Pacifizmus*.”

Olyan tragikus az óra és kínomban mégis nevetnem kellett. Ennél ostobábbat még nem mondott szánalmas emberi dadogás a földön és gonoszabbat is aligha, mert hiszen míg ő *pacifizmust* szaval, az állig felfegyverzett militarizmus özönlő áradásban tör be Magyarországba.

És gyalázatunkra most nem akadt egy magyar mozdulat, amely övédelemből torkára forrasztotta volna a szót. A magyar parlament ünnepi termében, Lenin ágense kényelmesen kibonthatta a bolsevizmus zászlaját, megfújhatta a szociális forradalom riadóját és hirdethette a világforradalom eljövételét, mialatt kinn az Országház-téren Jászi Oszkár kíséretében Lovászy Márton és Bokányi Dezső hírül vitték a

népnek, hogy a Nemzeti Tanács kikiáltotta a köztársaságot. A kőlépcső pihenőjén Károlyi Mihály is szónokolt. Lent a téren pedig: Landler Jenő, Weltner Jakab, Buchinger Manó, Böhm Vilmos és Preusz Mór dicsőítették a köztársaságot... Nem volt közöttük egyetlen magyar sem. És ez mindennek a megvallása volt! Fenn az álarc: Károlyi Mihály, alatta az igazi arc: egy idegen faj, amely tudtul adta uralmát.

Károlyi Mihályt pedig senkisémm kiáltotta ki a köztársaság elnökévé. A szocialisták nem akarták. Hát már nem lenne szükségük rá? Máris fölösleges lett? Kárpótlásul aztán Kunfi megparancsolta a nemzetőröknek, emeljék a vállukra a hazaárulót. Így vitték ki Károlyit a kirendelt munkásszervezetek sorfala közt a térről. A fehér ponyvákat pedig, amelyekre az volt írva: *Kiáltuk ki Károlyi Mihályt a köztársaság elnökévé*, — csendesesen begöngyölték.

A vidékről véletlenül odavetődött néhány parasztgazda kopogós csizmában, hallgatagon ment a Belváros felé. A városi néppel szemben ők képviselték egymagukban a nagy Magyarország népét.

Aki elmondta nékem, hogyan volt, jó darabon követte őket. A parasztok sokáig mentek szótlanul. Aztán végre az egyik öreg gazda meggondoltan, lassan odaszólt a többihez:

— Hát szép dolog ez a köztársaság, de már most azt szeretném tudni, hogy ki lesz a király?

*

Az elmúlt héten egy kis csapat, néhány szerb katona, belovagolt Mohácsra.

Mohács... Egykor az óriási ozmán hadak előtt, királyával és érsekeivel a magyar nemzet vérzett el azon a mezőn. Magyar vértől piroslott a Cselepatak, magyar haláltól sápadt el a föld a szemhatárig. Most maroknyi szerb lovas léptet a gyászos, nagyszerű sír felett és tipor bele a királyi halottaságyba. Békésen védtelen a mező, zöld a víz, a fűben nem fekszik halott. És ma mégis nagyobb temetője Mohács Magyarországnak, mint volt a nagy halál napján, mert ma nincs többé, aki meghaljon érte.

III.

...Hogy megváltozott az életünk. Mindenik nap eltöröl valamit a megszokottból. Ami azelőtt magától értetődő volt, az most ünneppé lesz. A háború hosszú évei alatt amúgyse volt már semmi az, aminek tulajdonképpen lennie kellett volna. A kávé nem volt kávé, a tea, a rum, a cukor, még a

kenyér sem. Megszoktuk a pótanyagokat; most ezek is kifognak. A boltokban tátonganak a polcok és új áru nem érkezik. Aki teheti, vásárol és halmoz. Németország és Ausztria se szállít már ipari cikkeket. Az abroncs egyre szűkül és egyre szegényebbek leszünk.

Ismerős lépések mentek át a szalónon, anyám szobája felé. Géza testvérem volt.

Görnyedten ült a zöld karosszékben és lázadó düh látszott az arcán.

— Mind csirkefogók ezek és gonosztevők! Julier ezredes-től hallottam... Irtózatosan megcsalják az országot. A vesztünkbe visznek. — Öklével ütött az asztalra. — Tudod-e, hogy a belgrádi fegyverszüneti szerződés felesleges volt?! A közös hadvezetőség megkötötte számunkra is november 4-én a fegyverszünetet Diazzal, aki az entente összes haderejének megbízottja volt. Az a szerződés pedig érintetlenül hagyja Magyarországot egész területét. Ezen az alapon a demarkációs vonalak az országhatárok lennének. Nem léphetne ellenséges megszálló a földünkre. És november 6-án Károlyi Mihály mégis kinyitotta a zsilipet Belgrádban.

— Talán nem tudták, talán nem tudta Károlyi, mi van a Diaz-féle fegyverszünetben?

— De tudták, hiszen Károlyi zsebében volt, mielőtt Belgrádba ment — mondotta testvérem —, a hatalomért tettek. Azért a kétes dicsőségért, hogy az ő nevükhöz fűződjen a béke. Franchet d'Esperay nem értette, hogy miért jönnek. Aztán rájuk húzta a lepedőt: ha akarjátok, hát itt van!

...Egy nevet mondtak. De ez csak öntudatom felszínét érintette. Egy darabig csak hangzás maradt, jóval később eszméltem rá: hiszen én már hallottam ezt a nevet. Kun Béla, — ez az ember kommunista agitátor volt Oroszországban. Több társával őt is Trockij küldte haza, hogy neki dolgozzék Magyarországon. És ezek az agitátorok állítólag pénzt is hoztak magukkal. Sok pénzt. Azt mondják, összeköttetésben voltak az októberi eseményekkel. Mások is jönnek utánuk. A kormány tud róla, mégis áteresztik őket a határon.

Este még beszélünk volt róla az anyámmal. Ő is hallott arról az emberről, akit Kun Bélának neveznek. Az igazi neve Berele Khon. Az apja Galiciából származott és batyuval jött át a határon. Ő már újságíró és szocialista párttitkár volt Kolozsváron. Aztán a munkásbiztosítópénztárhoz került. Ott lopott. A háború mentette meg a büntetéstől. Behívták katonának. Az orosz frontra vitték, rövidesen megadta magát az oroszoknak. Internacionális faji összeköttetései révén került

el Moszkvába. Trockij-val lépett érintkezésbe és ettől kezdve hadifoglyaink között agitált. Vezetőjük lett a magyarországi zsidó kommunistáknak odakinn és szerkesztője a „Szocialista Forradalom“ című magyar lapnak, sőt állítólag valamelyik kisebb orosz városban egy bolsevista direktóriumnak az élére is került és kegyetlenkedett.

— Azt hallottam — mondotta anyám —, hogy sok orosz pénzzel jött haza. Károlyi kormánya pedig nem állja útját sehol.

— Hiszen Károlyi állítólag összeköttetést tart fenn Diener-Dénes és Landler révén Trockij-val.

*

Ma éjjel leveleket írtam. Reggel leküldtem bélyegért. A bélyegeket odatették az íróasztalra. Mi ez? A király, a királyné, a parlament képe felett fekete nyomtatás, egy szó: „Köztársaság“. Keresztbe nyomtatott betűk a királyné finom kis fején. „Köztársaság“ szó fut át Szent István koronáján a király homloka felett.

A korona, a koronánk....

Nem ékszer az, nem pompa és nem dísz, de maga Magyarország. Királyságok jöttek és mentek a földön, nem volt azonban népe a világnak, melynek valaha is azt jelentette volna a koronája, mint amit a mienk nekünk jelent. A magyar korona minden magyar és minden magyar rög és minden termés és minden aratás... Benne nem csupán a királyságot tépi le az ország fejről, hanem azt, ami voltunk és ami lehetünk.

A hazaárulók és hazátlanok tábor a szentségtörő kézzel letaszította helyéről Szent István koronáját. Ők azt hitték, hogy a király fejről taszítják le. Pedik az a korona nemcsak a király fején volt. Mint egy aranyabroncs, az fogta össze a Kárpátok óriási láncait, Erdélyt, az Adria kék öblét, Horvátországot és Szlavóniát, — a róma egész birodalmát, melynél területében egységebb ország nincs Európa földjén. És most, ahogy az aranyabroncs nem fogja többé össze, széthullik és bomlik az, ami végtelen időközön át egy volt.

A napokban Ambrózy gróf, a koronaőr elment Károlyi Mihályhoz és bebocsáttatást kért. Károlyi éppen villásreggeli-nél ült és gróf Pejacevich Márkus volt a vendége, aki mindezt elmondta nekem. A komornyik jelentette gazdájának, hogy a koronaőr kinn vár.

— Hadd várjon — mondotta Károlyi —, reggelizem — és nyugodtan tovább evett. Egyidő múlva megint jelentették

neki, hogy Ambrózy gróf sürgősen szeretne vele beszélni, mert el kell utaznia.

— Hátha nem várhat, akkor menjen! — mondotta Károlyi Mihály. Pejacsevich kérlelni kezdte. Károlyi végre engedett. — Nem bánom hát, de két perc alatt végzek vele!

Kiment szivarral a szájában és két perc múlva csakugyan visszajött. — Elintéztem — mondotta és nevetett hozzá. — Azért jött Ambrózy, hogy megkérdezze, mi történjék már most a koronával? Mondtam neki: tedd egy bankba, vagy dugd zsebre, bánom is én...

És a szemem előtt egyszerre megint felmerült a koronázó-templom ájtatos homálya. Az oszlopok, az ívek és az oltár előtt, bíboron a korona sápadt aránya... Egy vén paraszt galambósz fejét látom, éles turáni arcát, mintha vésővel vágta volna bele a templomi derengésbe, meghajlik és kerges keze keresztet vet a mellén.

*

Túl a Dob-utcán, a Rombach-utca tájékára értem.

Felpillantottam. Mintha egy idegen városban jártam volna, melynek házai hangtalan tanácsot tartottak maguk között a világított boltokon felül a sötétben... Amit eddig sohase vettem észre, hirtelen úgy rémlett: valaminő konok ellenséges élet él itt, amely nem közös a miénkkel, amelyből mi ki vagyunk zárva. Köd szakadt és alatta látható lett az utcák arcjátéka. A győzedelmeskedő idegen faj biztonságérzete úgy megnövekedett, hogy szinte már elfeledte beburkolni magát. Pedig sokáig titkolódzott. És mi itt éltünk és nem hallottunk, nem láttunk semmit. Nem kerestük az események eredetét és míg ők fanatikusan fogták egymás kezét, faluvégi pálinkamérőkön, tömeglakásokon, szerkesztőségeken, boltokon, bankházakon, palotákon át, végig öt világrészen, *mi, árva magyarok, nem tudtuk megfogni egymás kezét még kicsiny országunkban sem.*

*

El, el innen, ki a szabadba! És közben szinte újra láttam a körúti kis zugszálló szobáját, a tanácskozó zsidókat, az orosz pénzt az asztalon, láttam az aranycvikkeres őrmestert, aki Kun Béla nevét mondta a katonáknak és felöltött Jászi és Kunfi és Hatvány Lajos arca és a kis görbelábú rém az utcaszegleten, a vörösszakállas és a lompos leány... Mind egyet akarnak, ők, akik fogják egymás kezét, mind, valamennyien és mi nem tudunk többé semmit sem akarni...

Éjjel felhívást írtam Magyarország asszonyaihoz. Asszonyok! Ne aludjatok, mert a gyermekeiteknek nem lesz hová lehajtaniok a fejüket...

Odakinn már egészen besötétedett és én még mindig olvastam. A szobám hideg volt. A halál gondolata járt a szép élő könyv felett, mely ittmaradt, beszélt, mosolygott és sírt, míg a lélek, amelynek ujja vonta, elszállt a sötét járvány kapuján.

Behozták az esti lapokat. Az ujságokban egy név uralkodott: Gyulafehérvár... Hunyadi János temetkező városában, sírja felett, a térségen a vár tövében egy rezolúciót mondott ki az oláh irredenta, amely most „*Román Nemzeti Tanács*”-nak nevezi magát: Erdély, a Bánát és Magyarország összes oláhlakta területei egyesülnek Oláhországgal!... Ez történt Gyulafehérvárott és erre a hazaáruló gyűlésre Károlyi kormánya különvonaton vitte az oláhokat! Testőrséget fegyverezett fel nekik! Milliókat adott.

Osztokodnak, folyton osztokodnak és ebben az osztokodásban összetörik a szívünk. Erdély magyarsága magárahagyatva, megalázottan, elárvulva túrni kénytelen, hogy ősi földjét odavessék Budapestről az alacsony műveltségű, újkeletű kis Balkán-államnak, melynek pásztornépe saját vajdái kegyetlensége elől menekülve, alázatosan jött be néhány évszázad előtt Magyarországra. Ezeröttszáz éve laknak székelemek Erdélyben. És a bocskoros, félbarbár oláh nép most egyszerre az őslakó szemébe röhög és a rablás jogával magáénak nyilvánítja a miénket.

Csendes az utca. Kővé vált szívével hallgat a város. Csak a tetők felett remegnek a csillagok, mintha egy nagy, meg-rázó zokogás áradna fel hozzájuk a mélyből.

IV.

Ma új szerencsétlenség érte Magyarországot...

Vix francia alezredes, aki nemrégiben érkezett Budapestre, mint az entente-szövetségesek katonai küldöttségének főnöke, egy jegyzéket közvetített a magyar kormánynál. A csehek árulásának a bére van benne. A győztes hatalmak követelik Magyarországtól, üritse ki az egész Felföldet, mert: a cseh-szlovák államot elismerték, hadseregét szövetséges hadseregnek tekintik...

November elején a frontokról tizenöt érintetlen magyar divízió jött haza. Ha azok még megvolnának...

— — — — —
Nagy csoport ember jött az Esterházy-utcán a Műegyetem kertje felé. Jókülsejű, kopottruházatú úriemberek. Hivatlanok lehettek, akik nem esküdtek fel a betörő oláhoknak

vagy cseheknek. A szocialista Kunfi népjóléti miniszternek egy kijelentése jut eszembe. Azt mondotta: „*miután kisebb ország leszünk, nem leszünk abban a helyzetben, hogy a régi Magyarország nagy tisztviselőosztályát eltartsuk. Ezeknek Amerikában kell egzisztenciát keresniök*“. — Ide jutottunk! A bevándorlottak radikális sajtója a menekült magyarság kilakoltatását javasolja és e sajtó fajrokona, az ő népjóléti miniszterük, kivándorlást ajánl az őslakó magyar értelmiségnek...

Hát nincs többé helyünk a tulajdon hazánkban?

...Erdélyi diákok egy kis kocsit húztak a kert közepébe. A gyalogkocsin egy székely katona állt és kikiáltotta, amit odafenn a teremben beszélnek:

— Fegyvert fogunk! A másfélezeréves székely függetlenségre esküszünk!

Nagy László huszárfőhadnagy, a székely zászlóalj nevében esküszik:

— Testünket-lelkünket a székely szabadságért!

— Elég volt a háborúból! — kiáltotta egy pesti pacifista. Dörömbölve dobták ki a teremből. Zúgó harag ömlött le mögötte a lépcsőn, aztán harsogva kiáltotta ezernyi hang az átkot: Verje meg az Isten, aki nem segíti a székelyek küzdelmét!

Felemeltem a fejemet. Úgy rémlett, most szólalt meg hosszú idő után újra a magyarok kínban hallgató városa. Székelyek adták a hangját. És a kertből felrivalgó éljen, mint zúgó, nagy eskütevés ömlött szét az utcákon.

*

Odafenn a Várban történt, a Szent György-téren.

A gyalogsági legénység sorakozott, mögöttük álltak a gépfegyverek és az ágyúk. És mialatt nehéz szitkok röpködtek Bartha ellen, a katonatanács helyiségeinek a térre néző egyik ablakában megjelent Pogány-Schwarz József kárörvendő arca. A tisztek lóhátról észrevették őt és éljenezve kiabálták a nevét. Aztán Károlyit éltették a tüntetők. A helyőrség bizalmiférfiainak küldöttsége közben, dr. Mór nevű tartalékos tiszttel vezetésével felment a miniszterelnökhöz és átadta a helyőrség írásba foglalt követeléseit.

Károlyi halálos izgalomban fogadta a küldöttséget.

A katonaság lenn a téren, az ágyúk és gépfegyverek csövével a hadügyminisztérium felé fordította...

A hadügyminisztérium épületeinek az erkélyén ebben a pillanatban kilépett egy fiatal vezérkari tisztt. Szembenézett

a feléje forduló ágyúkkal. Tiltakozón beszélni kezdett. A katonaságot kísérő galileisták lehurrogták. Ezt a fiatal tisztet Gömbös Gyulának hívták.

Egy kocka perdült tegnap a Várban és a vörös szín maradt felül.

Bartha Albert, a magyar érzésű katona elment és elment a belügyminiszter, gróf Batthyány Tivadar is. A szocialisták a kommunista Landler Jenőnek szánták a belügyi tárcát. Egyelőre Károlyi az ideiglenes hadügyminiszter, de látnivaló, hogy mögötte a szociáldemokrata Böhm Vilmos, a kis zsidó villanyszerelő áll, aki nemrég a vezetékeket és az írógépeket javíttatta a minisztériumban.

— Jó, hogy itt van, jöjjön csak, javítsa meg a gépemet!
— mondták neki a gépirókisasszonyok, mikor a minisztérium folyosóján meglátták.

— A miniszter vagyok! — felelte Böhm büszkén és elfogalta Bartha helyét.

*

Régi szokás minálunk, hogy újév napján Magyarország miniszterelnöke beszédet mond, visszapillant és előrenéz. Károlyi Mihály is elmondta ma délelőtt azt a beszédet. A multat vádolta benne és lemondott a jövőről. Minden szerencsétlenségünkért a régi rendszert tette felelőssé. És mint egyetlen mentséget, imbecilis rögeszméjét hirdette újra: „A pacifizmus gondolatában kell Magyarország ügyét keresnünk, mert ennek nevében fogunk győzni... Ha azonban a pacifizmus végleg elbukik, akkor azt mondom: *finis Hungariae*“.

Pozsony, Kassa, Kolozsvár... a pacifizmus elbukott előttük. És ugyanaz az ember, aki magáról azt merte mondani október 31-én, hogy: „Magyarországot csak én menthetem meg“, — újévre odakiáltja a megcsalt magyar millióknak: *finis Hungariae*.

V.

Még sötét volt a reggel, mikor álmomba valaminő csengés keveredett bele. A csengés nyugtalanított s úgy keringett felettem, mint egy dongó; aztán elhallgatott, majd tolakodóan újra ott volt. Felébredtem.

A telefon szólt az előszobában.

— A majoros? Odakintről a Húvösvölgy beszél? Igen, ma éjjel. — Hát betörték a villába... És a testvéremnél is? Értem...

A rendőrségen közömbösen hallgatták meg a feljelentésemet.

— Hiábavaló fáradság, hogy jegyzőkönyvet vegyek fel róla, — mondotta egy irnokforma kis ember. — Ma éjjel csak a Svábhegyen tizenhat nyaralóba törtek be. És a város területén, tudja Isten hány lakást meg boltot fosztottak ki. Úgy se nyomozhatunk a tettes után.

Ma reggel új helyszíni szemlét rendeltek el a hűvösvölgyi betörés ügyében. Hosszas kilincselés után kiderült, hogy a rendőrség megfélemezte róla és sohase nyomozta a tettéseket. Az ügy aktái pedig feljelentéssel együtt elkallódtak. Ez mostanában így szokás. A hivatalokban eltűnnek az akták. Új emberek adminisztrálnak a régiak feje felett és hanyagságuknak nincs határa.

Ma is volt benne részem. A megszabott órában kimentem a villánkba, aztán — visszajöttem. A rendőrség részéről nem jelent meg senki.

Megfélemeztek-e, vagy?... Izgatott hangulat van a városban. A munkásság fenyegetően lép fel a gyárak vezetőségei ellen. A Ganz-gyárat ma reggel fegyveresen körülkerítették. Elcsapták az igazgatóságot, bizalmiférfiak ellenőrzése mellett újat állítottak a helyére.

Mikor leértem a hegyről, sokáig kellett várnom a villamoskocsira. Kívülem csak még egy ember lézengett a megállónál. Kockásszövetű hentessapka volt a fején. Lompos, pecsétetes katonaruhát viselt, gomblyukában a szociálisták jelvénye, a kalapácsos vörös ember virított. Az állomás körül elhagyatott volt a hűvösvölgyi tájék. Kényelmetlenül éreztem magamat. Az idegen minduntalan felém nézett. Szerettem volna tudni, kivel van dolgom.

— Talán forgalmi akadály van, hogy nem jön kocsis?

— Lehet — mondotta szárazon. Aztán szinte, mintha a jelenlétem ingerelte volna, hirtelen elfutotta a harag. — Most már hozzálátunk egy-kettőre, hogy rendet csináljunk. A Ganz-gyárban már elvégeztük. A villamosokra is rákerül a sor. De előbb az államvasúti gépgyárakat kell szocializálnunk. A csavargyárban, az óbudai hajógyárban, a fegyvergyárban, mindenütt elcsapjuk a vezetőséget. A vidéken is ráncba szedjük az üzemeket. Kun Béla, meg Vágó elvtárs Salgótarjánban már sepet.

— Szomorú seprés volt — mondtam —, tizennyolc halott és vagy száz sebesült az eredménye. Tudja-e, hogy alig van ház, amelyiket épségben hagyott a siralmas rombolás?

— A kommunista munkásság önérzetesen viselkedett. A csőcselék fosztotta ki a várost.

— Úgy értesültem, hogy Kun Béla uszította a felfegyverzett munkásságot a fegyvertelen polgárságra. Azt mondják, bányászok robbantottak dinamittal a városban. Ők kerítették hatalmukba a tárnákat, a postát, a vasutat. Ilyesmire kőbor cigányok sem képesek. Jól szervezett lázadás volt ez.

Az ember egy ideig a földre nézett és közben egy vesszővel csapkodta a lábszárát. Mikor felpillantott, gyűlölködő kifejezés volt a szemében.

— Hát értsék meg végre az urak, hogy ezentúl így lesz ez minálunk. Elég ideig volt minden az övék, most legyen minden a népé.

— Nem gondolja, hogy valamikor az urak is nép voltak? Az „úrnak lenni“ olyasvalami, mint egy állás, amiért dolgozni kell és dolgozni érdemes. Csakhogy nem egy ember-életre szorítkozik a munka, de sok nemzedék életére, míg végre az egyik nemzedék aztán eléri a célt. Ha ezt a lehetőséget elveszik a nemzedékek elől, olyan, mintha az egyén elől elvonnák a szorgalom, a munka és a tehetség eredményét. Dolgoznék maga a jobb megélhetés lehetősége nélkül?

— Nem — mondotta az ember bizonytalan hangon. Aztán mintha dühbe jött volna a saját megingása felett, nyersen odavetette: — A szakszervezetekben másként beszélnek.

— A zsidó vezetők...

— Az már igaz, mind ahány zsidó — dörmögte rosszkedvűen. — Ennek is az urak az okai, miért nem jöttek közénk? Sohse törődtek velünk, otthagytak a zsidóknak.

— Ebben megint magának van igaza. — És az ember köszönt, mikor felszálltam a villamosra.

*

Anyám maga vette át a meghívót és az ember, aki hozta, a lelkére kötötte, hogy csakis az én kezembe adja, mert fontos és bizalmas.

Tudtam miről van szó és kora délután útnakeredtem.

Az értekezletet Bethlen István gróf hívta össze és az elnöklést gróf Zichy Jánosra, a volt vallás- és közoktatásügyi miniszterre bízta. Az elnök röviden beszélt. A veszélyre hivatkozott s kérte az egybegyűlteket, tekintsenek el minden pártkérdéstől és találják meg az egységet a destrukcióval szemben egy közös nagy pártalakulásban.

Mindenki dohányzott, a nagy szivarfüstben jellegzetes fejek rajzolódtak.

Klebelsberg Kuno ekkor már olvasta az alakulandó új párt felhívását. Szép és fájdalmas riadó volt! A párt programjáról azt mondta, csak keret a területi épség, a nemzeti gon-

dolat és a keresztény világnézet határain belül. Szóljon mindenki hozzá.

Megindult a vita. Kifogások hangzottak, az elnök igyekezett áthidalni az ellentéteket.

Ekkor említette valaki, hogy Heinrich Ferenc a kereskedelmi és ipari érdekeltségeket szervezi össze egy polgári párttá.

— Ők is hozzánk fognak csatlakozni — mondotta Bethlen —, ha egységet tudunk magunk között teremteni. Különböző foglalkozási ágak, érdekkörök és árnyalatok nem képesek egyetemes összekapcsolásra, anélkül pedig nem lehet az országot megmenteni. Én csak egyetlen erőt ismerek, amely erre képes és az — a nemzeti gondolat.

— Persze, könnyen beszél, neki nincs pártja! — vetette bele egy hang a zsidobongásba.

Szomorúan mentem haza. Útközben eszembe jutott, hogy írtam valamikor egy történetet: Csárda állt a síkon, a katonák nagy országútján. Seregestől vonult a hadinép. Budát mentek visszavenni a törököktől. Mindenféle szedett-vedett katona verődött össze. Csak két magyar volt a csárdában. De nem férték egymástól. Összeszólalkoztak, összeverekedtek. Véres testük felett röhögve mondta az ellenségük: Így van ez jól, ha ők agyon nem verik egymást, mi sohase készülünk el velük.

Temérdek neve volt ennél a két magyarnak a századokon át. Egykor hívták őket Ujlakinak és Garának, egykor kuruc és labanc volt a nevük, aztán Görgei és Kossuth, aztán Tisza és Andrássy. És ma, mintha ott kísértett volna ismét ezeréves szellemük...

*

A sorkatonaságban hirtelen lazult a fegyelem, a felbujtott legénység elcsapta tisztjeit, kibontotta a vörös zászlót, minden ok nélkül visszahúzódott és mögötte a csehek zavartalanul bevonultak Érsekújvárra. Könnyű sikerüktől vérszemet kaptak. Mialatt Pozsonyban hatezer magyar katona adta meg magát egy cseh ezrednek, kényelmesen átlépték az Ipolyt és csapatokat küldtek a salgótarjáni bányák elfoglalására. Egy negyven főből álló osztag pedig, egyetlen puskalövés nélkül, kitűzte a bevehetetlen Komárom ormára a cseh lobogót...

Ezek a napok átütötték a mi nemzedékünknek a szívét.

És ma már arról beszélnek, hogy a cseh országrablók nem állnak meg Vácott. A világháború gyávái, az örökös áru-
lók Budapest megszállására készülnek. És a magyar katonák szuronya az elvesző földön többé sehol sem mozdul előre. A csapatok rendetlenül szélednek el a szörnyű ígézetben, mely

rettenetes keleties szemével rámeredt a mi népünkre és babonás szavait suttogva, gyalázatba bódítja a szerencsétlen nemzetet.

Komor és sötét az ég. Az országutakon, melyek a Kárpátok felől a magyar birodalom szívébe futnak, cseh csapatok szuronya közeleg a főváros felé. Budapest házainak falán pedig most ragasztották ki először a bolsevizmus plakátjait: „A magyarországi kommunista párt nagygyűlést tart a Vigadó összes termeiben“ ...

*

Az asszonyok szervezkedésének híret és felhívásunkat a hajdani konzervatív lapok előzékenyen, de jóförmán megjegyzés nélkül közölték.

— Mi nem támadni, de védekezni akarunk — mondtam Vészi Józsefnek, a Pester Lloyd főszerkesztőjének. És ő igazságérzetében azt felelte: — Közölni fogom a felhívásukat és természetesen találom, hogy keresztény és nemzeti alapon szervezkednek, mert Magyarországot — nem a zsidók —, de zsidók tették tönkre! Ötszáz zsidó... Én mondom ezt, aki magam is zsidó vagyok.

A szocialista sajtó mindent agyonhallgatott. Nem baj, legalább egérutat nyerünk. Majd eljön még az az idő, amikor tudomást vesz rólunk. A radikális lapok gúnyos kicsinyléssel írták. Jól van ez így! Sértett volna, ha elismeri az a sajtó, melynek vezérorgánuma, a Világ, amely hasábjain éppen ma Károlynak hódol és Biró Lajos tollával azt írja róla vezércikkben: „Nincs tisztább és nemesebb alakja az egész világtragédiának önála. Emberek, szeressétek ezt az embert, ő az egyetlen, aki még megmenthet bennünket...“

Bethlen István öt órára újabb gyűlést hívott össze a Ferenciek házába.

A Ferencesek két utcára nyíló nagy házához értem. A kapuban fegyveres katonák álltak. Vörös gomb volt a sapkájukon és láttam, hogy utánam néznek.

— Én a másik kapunál jöttem be, — mondotta valamelyik érkező, mikor Zsembery dolgozósobájába lépett, ott is ácsorgott két katona.

— Már figyelnek...

Klebsberg felolvasta a multkori kifogások alapján átdolgozott programot. Bethlen István egész nemes ékesszólásával kérlelte a pártok képviselőit: — Idegen szuronyok közelednek a főváros felé, ne érjen az a szégyen, hogy azoknak az árnyékában teremtsük meg magunk között az egységet.

Kétségbeesett, meddő vajudásban multak az órák. Közben minduntalan arra kellett gondolnom, hogy a szocialisták

a munkástanácsban jóformán már összefogtak a kommunis-
tákkal, akik — mialatt itt nem bírtak megegyezni — a Vigadó-
ban valószínűleg egységesen ordítanak halált ezeknek a tétó-
vázó uraknak a hazájára, a hitére, a családjára.

Az értekezlet szétoszlott eredmény nélkül, úgy mint a
multkor.

Mikor kifordultam a kapun, a katonák már nem ácsorog-
tak ott. Az utcákban csőcselék özönlött. A falhoz lapultam.
Egy ismerősöm köszönt és megszólított:

— Látja ezt a csordát? Rettentő, hogy hová jutottunk!
A Vigadóból jövök és hallottam a kommunisták beszédeit.

Tüntetésnek indult az a gyűlés és zászlóbontás lett.

A katonák veszettül üvöltöztek:

— Mind bolsevisták vagyunk!

VI.

A mi korunknak csak plakátjai vannak! És a mostaniak-
nál aljasabb, ocsmányabb plakátok sem emberek formájában,
sem papíron, soha se voltak forgalomban.

Jól esett a temérdek kiragasztott fürtelem után, a Terü-
letvédő Liga plakátját látnom, melyen vörös mezőben Magyar-
ország meghasadozott képe körvonaleződött. Öt darabba fűrész-
szelve ott sajgott a házak falán a Kárpátok övezte ősi egység
képe. Csehek, oláhok, jugoszlávok, osztrákok kirajzolt rab-
lási szándékai közt középiűt a megmaradó életképtelen kis
föld, az erdeitől, tanyáitól megfosztott róna látszott. És mintha
kiáltana a négy millió magyar fiától megfosztott csonka rém,
három szó rivaltt a tépett birodalom alatt: *Nem, nem, soha!*

Ezt mondták ma az utcák, a házak, a falak. És hosszú
hetek után először éreztem magamat megint itthon a város-
ban, amely mindent megtagadott, ami az én hitem. Magára
eszmél-e Budapest? Feltevésem hirtelen szétszakadt. Az egyik
csupasz körüti fa mellett egy jól öltözött fiatal ember lehajolt
és az aszfalt földszigetjéből sarat kapart a tenyerébe. Aztán...
nem hittem a szememnek, — a falhoz ment és besározta az
ország térképét és a tiltakozó szavakat!

A vér a fejembe szökött: — Hogy meri tenni? — A fiatal-
ember visszanézett. Soha sem fogom elfelejteni az arcát: Pa-
lesztinában, kétezer év előtt rajzolták.

— Ostobaság ez. Ország nincs, haza nincs...

*

A világon vannak lelki járványok is! A háború is járvány
volt, a bolsevizmus is az.

Berlinben nagy krízise van most ennek a járványnak. Két legvadabb terjesztőjét, Liebknecht Károlyt és Luxemburg Rózát megölték. És mert az asszony tehetségesebb volt és jobban tudott gyűlölni, mint a férfi, vésszebben is tudott hatni destruktív szellemével. Míg Liebknecht a német spartakusokat szervezte meg, Luxemburg Róza volt az összekötő kapocs az orosz és a német forradalmi zsidóság között. Ezek az emberek gonosztevőkkel szöveteztek, Berlin csőcseléket uszították a lakosságra. Polgárháborút akartak és Németország romjain saját uralmukat. Luxemburg Rózát most a tömeg dühe tépte darabokra. Hír szerint a Landwehr-csatornába dobták a testét, Liebknechtet pedig, aki másokat a halálba tüzelt, míg maga elbujt és letagadta nevét, mikor sor került rá, hogy bátor legyen, — szökése közben lőtték agyon.

A berlini lapok azt írják róluk: *nem ismerték a határt, ahol a politikai harc megszőnik és a bűncselekmény kezdődik.* És ugyanekkor a budapesti szabadkőművesek kormánytámogató lapjában: a Világban elképedve olvasom: *„Ennek a két embernek a sorsa veszedelmesen hasonlít ama Nazaretiéhez... A kommunizmus történetébe mártírlóriával a feje körül két szent vonul ma be...”*

A kommunizmus léte, alapja és egész tana az osztálygyűlöletre, vagyis a testvérgyilkosságra van felépítve. Krisztus egész tana maga a szeretet. Közte és amazok között nincs híd a szakadékon át. Az ő országa nem e földről való, ezeknek az országuk csakis a földön van és elsöpri, ami nem e földről való. Ezek mindent elvesznek, ő mindent odaadott. A Názareti meghalt értünk is, ők pedig újra megfeszítik őt...

A kormány már szinte leplezetlenül a kommunisták kezére játszik. Mostanában történt, hogy a nyíregyházai katonai ügyészség megkeresésére, gyilkosság bűntette miatt a budapesti rendőrség egy Szamuely Tibor nevű kommunista agitátort letartóztatott. Röviddel ezelőtt egy hadifogságból megtért alezredes tanuskodott róla, hogy ez az ember, aki mint hadifogoly Oroszországban Trockij bizalmasa volt, Moszkvában százötven magyar tisztet kivégeztetett, mert nem akartak a vörös gárdához csatlakozni. A kommunista Szamuely most három napot sem töltött fogházban. Károlyi Mihály közbenjárására beszüntették kihallgatását és szabadon eresztették.

Ez az eset ismét rést vág a láthatatlanon, mely mögött démoni munka folyik.

Erjedés dolgozik mindenütt.

A hadügyminisztériumban is két tábor harcolt és a

magyarokat megint legyőzték. Pogány elesapta Festeticset. Böhm Vilmos lesz a hadügyminiszter. A vallás- és közoktatásügyi minisztériumot különválasztották és Károlyi a magyar jövő kulcsát, a közoktatásügyi tárcát, Lenin ágensének, a szociál-kommunista Kunfinak adta a kezébe, aki azzal kezdte működését, hogy a magyar Tudományegyetem régi autonómiáját félrelökte és ajánlás nélkül önhatalmulag kinevezett hat szabadkőművest tanárnak.

Es nemcsak idebenn, de a külföldön is ilyen emberek képviselik ma Magyarországot. Míg a feminista-bolsevik Bedy-Schwimmer Róza, a Károlyi-kormány nem akkreditált, de kitessékelt svájci követe adósságainak hátrahagyása után már befejezte diplomáciai pályafutását, azalatt, mint a kormány kiküldöttje: Kéri Pál, Vadász Miklós, Ignóus Veigelsberg Hugó még odakinn tépdesik utolsó foszlányát a magyar állam tekintélyének.

Coolidge felkereste a beteg Apponyi Albert grófot és átvette nagyszerű memorandumát, melyben összefoglalta a Magyarország ellen elkövetett igazságtalanságokat. Gróf Teleki Pál, aki október eleje óta lázasan dolgozott geográfusaival és a statisztikusokkal az ország nemzetiségi térképen, ezeket a térképeket adta át a misszióknak, melyek rabló szomszédaink hazug jogcímeivel szemben statisztikai alapon igazolták, hogy a megszállt területeken csehek, szerbek, oláhok az

ezeréves Magyarország kétharmadával együtt közel negyed-millió fajmagyart akarnak elszakítani.

— Teleki beláthatatlan szolgálatokat tett hazájának — mondották az amerikaiak.

És mint mi, ugyanúgy tiltakoztak az ország területének megcsonkítása ellen a többi magyar alakulatok, a Területvédő Liga, a szervezkedő intranzigens keresztény Ebredő Magyarok és a Magyar Országos Véderő Egvesület: a MOVE, amely elnököt cserélt és a nemzeti ügy mellé állt. Hiába vonultak fel gyűléseik ellen a tengerészek, Pogány vörös katonái és a kormány testőrsége: a hirhedt Fabil-különítmény, mely többnyire szökött fegyencekből és rablósvilkosokból rekrutálódott. Most 19-én gyűlés közben hiába vágta el a villamosvezetékeket a zsúfolt teremben, a MOVE-új elnöke, Gömbös Gyula vezérkari százados az Internacionálét bögő kommunis-táknak bátran odakiáltotta: „Az Internacionále a hazátlanok jelszava és jaj annak a nemzetnek, mély ezt a jelszót követi!!!“

Az izgatottság egyre nagyobb lesz. Budapest magyar lakossága lélekszakadva kiáltja ezekben a napokban: Hazát akarunk!

Székely katonák között így vonult a százezernyi tömeg az amerikai bizottság elé. Coolidge tanár a Ritz-szálloda erkélyéről nézte és öreg szeme könnybelábadt. Neki is volt hazája...

Egy fiatal székely katona ledobta a zubbonyát és véresre vert mellét odamutatta az amerikaiaknak: Most jöttem Erdélyből, így bánnak az oláhok a magyarokkal a ti védelmetek alatt!

— Budára, menjünk Budára! — hangzott fel egy bosszúra hívó kiáltás. És a tömeg hömpölyögve indult a Lánchíd felé. — Le a szociálista miniszterekkel, le a katonatanáccsal! Eljen Magyarország területi épsége!

Ekkor már a Szent György-térre ért a menet eleje. Az udvari istálló épületéből kirohant Pogány. Kalap nem volt a fején. Két karját a levegőbe emelte és toporzékolva ordította: — Kegyetlenül beléjük kell lőni! — A katonatanács udvarából gépfegyverek gurultak ki és nekiszegeződtek a fegyvertelen székelyeknek. Pogány tengerészei emelt puskával sorakoztak az udvari istállók előtt. Szemben a miniszterelnökség épületénél ott álltak a székelyek. Egy pillanatig rettenetes feszültség volt a levegőben. Aztán, mintha egy kéz

eleresztette volna az embereket, átfutottak a téren és összekeveredett minden. Mire szétvált a gomolygás, véreztek a fejek és a székelyek elvonultak a fegyveres erő elől.

József főherceg palotájának ablakai a Szent György-térre nyílnak. A főherceg maga mondta el, hogy hallotta az egyik ablakból, mikor Pogány ököllel fenyegette a székelyeket, odakiáltott tengerészeihez:

— Agyon kell őket ütni... Agyonütjük őket, agyonütjük!

Másnap megfújták a riadót a kormány lapjai. Ellenforradalomról beszéltek. *„Vasöklünknek egyetlen szorításával össze kell roppantani az egész klerikális és sovínisza reakciót... Nem szabad tűrnünk egy pillanatig se a sovínizmus és antiszemitizmus fellobbanásait. Az eddig lappangó ellenforradalom most nyílt színpadra lépett.“*

Így írnak ma magyarul Magyarországon egy felvonulásról, mely azt merte kiáltani, hogy: Nem, nem, soha!”

Repülve jönnek a hírek. Székely csapatok elől megfutottak az oláhok. Útjukban rabolnak és halálra kínozzák a magyarokat, de Kis-Sebes és Bánffy-Hunyad megint a mienk és Kolozsvárott is csomagolnak. A magyar csapatok segítséget kértek a hadügyminisztertől. Itt az idő, most könnyen vissza lehet szorítani a betolakodott ellenséget. Erdélyben sztrájkba lépett a magyarság. Beszüntették a munkát az összes állami hivatalnokok, a vasút, a posta, a táviró tisztviselő-kara és velük érzőn a nagy nemzeti tüntetésben harminckétezer bányamunkás letette a kalapácsot. Mi tudjuk, hogy így van! Hiába írja a pesti kormány-sajtó, hogy a tüntetés a szociáldemokrácia diadala. Túl a Királyhágón nem az internacionálé harcol, de egy nemzet élni akarása.

Ha a kormány most segíteni akarna!

De a kormány nem akar segíteni. Elnyomja a tüzet, elfojtja a szót, kiüti a fegyvert a magyar kezekből. Magukra hagyja Erdély magyarjait és Böhm Vilmos, a villanyszerelő hadügyminiszter lázasán írtja ki az utolsó megbízható csapatainkból is a nemzeti becsületérzetet. Mikor a budapesti vadászezred egy zászlóalja Salgótarjánra ment, a szocialista párt dicső hadseregének nevezte a zászlóaljat és útravalóul azt mondta a katonáknak: „Elmentek megvédelmezni a szenünket, a vizünket, a megélhetésünket.“ Csak a szenünket, a vizünket, a megélhetésünket — a hazát már nem kell védelmezni.

VII.

A jóslatok kora ez a mi időnk.

Mára a vörös forradalom felkelését suttogták. Aztán este lett és semmi sem történt. — Elhalasztották...

Mikes János szombathelyi püspök felkeresett és egy megbízatást adott. Az elmúlt napok valamelyikén Gömbös Gyula százados is eljött, a MOVE-harcos fiatal elnöke.

Íróasztalom mellett, a mély karosszékekben ült és szinte még most is látom a kezét, ahogy egymás mellé rakta a cigaretta-szelencémet, a pecsétnyomót, a kis kínai bronz-szörnyet, melynek nyerges hátára támasztom írás után a tollamat. És közben sorra mondotta: itt van az asszonyok szervezete, itt a katonák szervezete, itt az ifjúság szervezete. Mi készen lennénk, csak a negyedik hiányzik: politikusok. Ők még mindig csak tanácskoznak és nem bírnak egységre jutni.

*

Mostani életünk jövődöléseibe, tétovázó bizonytalanságába mint egy kard, férfiasan csörrent bele Balassagyarmat visszavételének a híre. Végre... Ezt a kardot Huszár Aladár és Pongrácz György rántotta ki. És sok hősi halálon át bátor vasutasok, iparosok, diákok és kilenc falu népe az Ipolyon túlra kergette a cseheket.

*

Egy hazafias szerzetes, Bangha Béla jezsuita atya ellen is új életre kapott ekkor a destrukció gyűlölete, mely őt már az októberi forradalom idején halálra ítélte.

Az országrombolók táborában kevés embert gyűlölnek jobban, mint őt: a keresztény magyar sajtó megteremtésén nála céltudatosabban és szívósabban nem dolgozott senki sem. A sajtó, mely valamikor Magyarországon Kossuth Lajos és Deák Ferenc nemes szellemének hordozója volt, az utolsó harminc év alatt jóformán teljesen az idegen faj destruktív kezébe került. Bangha látta ennek a faji monopoliumnak rettentő veszélyeit. Vagy egy évtized előtt felhívta rá a dúsgazdag magyar főpapság és főnemesség figyelmét és javasolta, hogy vagyonuk tíz százalékát áldozzák fel a keresztény magyar sajtó megteremtésére. Ha akkor meghallgatták volna őt, Károlyi tábora a sajtója útján félrevezetett tömegeket sohasem tudta volna az ország érdekei és a nemzeti eszme ellen forradalmasítani.

Miután az egyetem új kormánybiztosa, a szabadkőműves Jászi Oszkár elcsapta a dékánokat, a rektort és az autonómiájától megfosztott egyetemre rákényszerítette saját faja

szellemét, Kunfi ugyanezt teszi a közép- és népiskolákban. A vallásoktatást eltörli, a hazaszeretetet száműzi az iskolákból. A nemzeti Himnusz tilos tanítani. Történetünk iskolai könyveiből pedig, a közoktatásügyi miniszter utasítása mellett, kitörlik mindazt, amire multjában a magyar nemzet eddig büszke volt. És míg ők ezt cselekszik, Városi, Budapest szabadkőműves közoktatásügyi tanácsnoka, körlevelet intéz az iskolák oktató személyzetéhez: „*aki az új idők szellemébe nem tud, vagy nem akar beleilleszkedni, annak le kell vonni a következtetést és félre kell állania.*”

A gazdag zsidóság régen kivette kincseit és biztonságba helyezte magát. Mulatságos és jellemző, hogy Károlyi Mihályné gyöngyei is kivándoroltak. Ő maga is utánuk akárt menni, Polányi-Pollák Laura névezetű radikális agitátornő útlevelével. Sőt Károlyi Mihályról is többször híre járt, hogy a békekötés érdekében... nyugalmasabb tájakra készülődik. Az antant-hatalmak azonban tudtára adták, hogy nem kívánnak vele érintkezni.

Inog itt az aláaknázott föld — biztosabb másutt.

*

A vigasztalan nagy magyar széttagoltságban, becsületükre legyen mondva, az asszonyok nemcsak a fővárosban, de a vidéken is megteremtették a kapcsolatokat. Pedig a posta nem szállítja felhívásainkat. Kézben viszik bátor asszonyok, derék vasutasok és mozdonyvezetők. És a felhívások lelkét viszi Kiss Károly, a szövetség titkára és egy hazáját szerető fiatal ujságíró: Hegedűs István, fagyban, hidegben járva az országutakat. Elrejtett falvakban, terrorizált városokban már száz és százezer magyar otthonban ég a kis láng, amelyet felgyújtottunk...

Sivár és ocsmány minden, ami látszik és azontúl is szomorú az egész ország képe. Pozsonyt anektálták a csehek és a lakosság elkeseredett tiltakozó népgyűléséből vérfürdőt csináltak. Egy kisfiú felmászott egy lámpára és ki akarta tűzni a magyar lobogót. A cseh katonák, mintha verébre céloztak volna, lelőtték. A kis papírzászló lehullott a holt fiúcskával a magyar Pozsony földjére. Az elkeseredett tömeg pusztá kézzel rohanta meg a katonákat, akik erősítést kaptak és utcáról-utára hajtóvadászatot kezdtek a magyarokra. Mikor pedig Barecca ezredes, a megszálló csehek olasz parancsnoka a kaszárnnyába akarta visszavezényelni a vérengző országrablókat, puskatussal beverték az ő fejét is. És ahogy a csehek garázdálkodnak a Felvidéken, úgy garáz-

dálkodnak a szerbek lenn délen és mindnél kegyetlenebbül az oláhok Erdély földjén. Nyílt utcán botoznak meg magyar úri-asszonyokat, papokat és aggastyánokat. Akasztanak, kínoznak, felvágják a magyarok hátát, sőt tömnek a sebbe, aztán összevarrják a vérző húst és úgy hajtják korbáccsal világgá a szerencsétleneket. Az önkéntes székely és erdélyi magyar zászlóaljak pedig hiába kérnek támogatást a kormánytól véreik megmentésére. Bőhm Vilmos és Pogány József nem adnak. Károlyi pacifizmusról szónokol. Kun Béla meg osztályharcot proklamál a budapesti kaszárnyákban.

*

Károlyi, a bűnös nagyravágyó egyre érthetlenebb lesz. Uralkodni akart; hogy uralomra juthasson, tönkre kellett tennie a hazugsággal elbódított Magyarországot és szövetkeznie kellett az ország minden ellenségével. Megtette. Kegyetlen, gyalázatos logika van ebben, de van benne logika. Hogy azonban most a saját hatalma ellenségeivel szövetkezik, ebben mintha már csak sötét gyöngelméjűség lenne. Minden megnyilatkozásában belekeveredik ez a gyöngelméjűség és egyre torzabb jelenségekben nyilvánul úgy nála, mint a feleségénél. Önkénytelenül azokra a kis történetekre gondolok, melyek róluk szélteben keringenek.

Multkoriban Károlyi Mihály és felesége mozgófelvételt csináltattak a királyi várban jövődő bevonulásukról, amit megvalósítani azonban nem mernek. Károlyi valóságos színházat rendezett, vörös szőnyeget vonatott, udvari libériában lakájok álltak sorfalat és feleségével, színészek közreműködése mellett, pompában bevonult a Várba. A felvétel elromlott. Előlről kezdték és még egyszer eljátszották a komédiát... Aztán egy másik eset híre járta be a várost. Károlyi Mihályné jótékonykodni akart. Elszabdalta hát a királyi asztalneműt és a szentkoronás, címeres damasztterítőkből használatatlanul kemény pelenkákat csinált a proletárgyermekeknek.

Estélyeket rendeznek odafönn a várban. Az igazi magyar társadalom, mely visszavonultan, szinte gyászban él, már egyáltalán nem érintkezik Károlyi Mihályékkal. Ezen is segítenek ők könnyűszerrel. Az ujságokban híreket adnak le estélyeikről és a megjelentek között nyugodtan közöltetik azok nevét is, akik az utcán már nem köszönnek nekik.

Mindentől elszakadtak ők ketten. Károlyit nem tartja többé semmi. Ma már az hírlik róla, hogy a magyar tisztek gyilkosát, Szamuelyt ő rejtette el multkori szökése után a törvény elől. Károlyi Mihály a hazugságon kezdte és a becsatlenségeken át most a piszokba süllyed. Ha gátat nem vetnek neki hamar, félős, hogy magával rántja a nemzetet is.

Délfelé járt az idő, mikor megszólalt régen néma telefon. Magam mentem a készülékhez. Unokatestvérem, Kozma Miklós százados felesége beszélt. A hangja, bár nyugodt akart volna lenni, feltűnően izgatott volt.

—Knöpfler szeretne veled beszélni. Fontos. Sürgős.

— Hát jöjjön ide.

— Most nem lehet. Figyel az anyós. Gyere te, az utcánkban találkozunk.

Letette a kagylót. Magunk között a rendőrséget hívtuk anyósnak. Figyel?... Vajjon mi történhetett? Mit akar velem közölni Gömbös, mert hiszen Knöpfler az ő titkos neve. Bizonyosan a MOVE-ra vonatkozik... Az újságban olvastam, hogy a hadügyminiszter indítványára a tegnapi minisztertanács elrendelte felosztatását.

Sohasem megyek el úgy otthonról, hogy Anyámtól ne búcsúznék. — Csak aztán idejekorán gyere haza — mondotta, mikor köszöntem neki.

Hideg szél fújt végig a Baross-utcán. Unokatestvérem, a férje és Pekár Gyuláné jöttek felém. Kis távolságban Gömbös Gyula követte őket. — Elkísérjük egy darabon. — Gömbös mellém szegődött.

—A tegnapi minisztertanács elhatározta — mondotta halkan —, hogy internálni fognak minket. Bethlent, Barthát, Urmánczyt, Mikest, Wekerlét... magát is.

Megint az az érzésem volt, hogy nem rólam van szó és kívülállóan hallgatom ezt.

— Károlyi Debrón van, az elfogatási parancs az íróasztalán fekszik, csak aláírásra vár. Mit szólsz hozzá?

— Semmit — feleltem és szinte elcsodálkoztam, hogy milyen közömbösen veszem — azon gondolkodtam, hogy kik fogják folytatni helyettünk.

Gömbös, miután átadta egy közös barátunknak, gróf Bethlen Istvánnak az üzenetét, leverten mondotta: — A többiek úgy határozták, hogy maguk közül senki sem szökik. Csak engem küldenek... majd onnan dolgozom a kezükre.

Aztán mindent megállapítottunk. Mikor Gömbös felállt, kivette gomblyukából a kis MOVE-jelvényt, egy cserfakoszorúban fehér mezőn három szó: „Becsülettel a hazáért.”

— Őrizze meg emlékül, magánál senki sem viselheti több joggal.

Eljutottunk hát oda, hogy Magyarországon ma már hajtvadászat folyik mindenütt az ellen, aki még magyar mer lenni. A Felföldön a csehek, Erdélyben az oláhok, a Délvidéken a

szerbek, a még fennmaradó területen pedig az úgynevezett magyar kormány üldözi a magyarokat.

Az estét Anyámnál töltöttem és mint régen, gyermekkoromban, utána indultam, ha a szomszéd szobába ment. Nem mozdultam mellőle. Vacsora után egy csomó levelet vittem be hozzá, szerettem volna, hogy elrejtse saját dolgai között. ne akadjanak rá, ha még egy házkutatásra kerülne a sor. A leveleknek nem volt politikai vonatkozásuk. Kihűlt, messze levelek voltak, melyeket nem olvas többé az ember és amelyeket mégsem bír elégetni, mert jó róluk tudni, hogy még itt vannak. Elmult tavasz holt levelei. Irtóztam volna, hogy idegen, durva kezek érintsék.

VIII.

Mióta a bátor Arco golyója leterítette Eisner Kurtot, Bajorország zsidó kényurát, egyre idegesebb a kormány. Mióta Münchenben a munkások és katonák tanácsa a proletárdiktatura mellett döntött, egyre merészebb az itteni kommunista párt. Berlinből, Szászországból vörös hírek jönnek és mint távol rengések, megrázzák nálunk is a földet.

A nemzetgyűlési választások időpontját az antant követelése dacára, megint kitolták. Talán márciusban, talán áprilisban... Ha eljutunk odáig, nehéz lesz a harc. A kormányzópártok soha nem látott terrorral dolgoznak. A „forradalom vívmánya”: a sajtószabadság, a gondolat- és vélemény szabadság, az egyesülés és gyülekezés joga, minden csak számukra létezik. A mi világnézetünknek nincs többé sajtójoga. A polgári irányú „Pesti Hírlap”-ot, mely szová merte tenni a munkakerülést és az óriási arányokat öltő munkanélküli segélyeket, összerombolta a kommunisták első szervezett csapata. Röviddel ezután sor került az „Uj Nemzedék”-re, a nemzeti eszme harcok hetilapjára, melynek hasábjain a költő Lendvai István bátran és szellemesen foszlányokra tépte és megbélyegezte Hatvany Lajos könyvét, az ő szégyenletes forradalmuk méltó krónikáját. Az „Alkotmány” és az „Uj Lap” szerkesztőségén és az Apostol-nyomdán is végigsöpört a pusztítás.

Azt ígérték: a boldogság hazáját hozzák el. — Magyarország soha sem volt boldogtalanabb, mint most. A vidék hangulata az utóbbi időben egészen ellenük fordult. Tenni akartak hát valamit. A földosztás délibábját vetítették a nép közé és Károlyi, aki egy nagy banktól már megelőzőleg sokmillió kölcsönt vett fel debrői birtokára, hangos kísérettel, különvonaton kivonult Debrőre és mozgóképfelvételek keretében az adóssá-

gokkal túlterhelt földre, mely tulajdonképpen már nem is volt az övé, fölvette a földigénylők nevét. Egy öreg parasztot szemeltek ki, mint első jelentkezőt: a Károlyi-uradalmak egy régi cselédjét. Károlyi hangzatos beszédben ünnepelte magát. Az öreg paraszt felelt. De nem a magáét mondta, betanították és mint ahogy a hír széthordta, így esett meg, hogy beszédjébe egy kis hiba csúszott:

— Én, — szavalta szegény öreg — én már a harmadik Károlyi degenerációt szolgálom...

*

A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségéhez csatlakozott nagy katolikus és protestáns női szervezetek a fenyegető „néptörvény” dacára folytatják a bátor munkát. Ma délelőtt ülésük volt. Egybegyűlt az egész intézőbizottság, mind eljöttek, szinte mintha tüntettek volna. Ezek az asszonyok nagyok és nemesek tudnak lenni. Vajjon utólszor vagyok-e velük?

— Ha valami megváltoznék — mondtam — és nem lehetnék többé köztetek, kérem Kállay Erzsébetet, foglalja el a helyemet. És ha aztán rákerülne a sor és ő sem lehetne többé itt, álljon a helyére más és mindig más. A láncnak nem szabad szakadnia.

*

Elfogták gróf Mikes János püspököt. És Szombathely hiába várja vissza őt. Volt egyszer egy érsek, ott lenn Kalocsán, a székesegyházban szent misére őt is hiába várták hívei. Kardot kötött, csatába ment és Magyarország hat püspökével együtt Mohácsnál elesett az érsek, Tomory, büszke vezér. De szelleme nem halt meg. Bújdosva járt a magyar történelmében át, el-eltűnt, újra jött — úgy látszik, Mikes Jánosnak hívják őt manapság.

Még tél van, de a szelek láthatatlan messzeségekből olykor kezdődést ragadnak a levegőn át. Március... lázak és lázadások hónapja. A földön fáradtságok és nyugtalanságok kergetőznek. Áradó vizek nyargalnak. Nem látszik még, de a szemhatáron valahol már ott van a tavasz.

Kié lesz ez a tavasz? A mienk-e, vagy az övék? Baljóslatú jelek jövedőlnék ellenünk. Egyre tisztábban rémlik a szörnyeteg, amelyet Károlyi tábora októberben a sötétből előhívott és ma már megszámlálhatatlan karjával fogja át a várost. Karmai belevájódnak Budapest húsába és ahol facsarnak, ott hangot adnak az utcák és mint a vér, kibuggyan a házakon a vörös zászló.

A falakon belül, de a falakon kívül is rohamosan terjed a vörös pestis. Emlékszem az első kifüggesztett vörös zászlóra. Egy Rákóczi-úti ház első emeletén bújt elő. Sokáig lógott

magányosan, aztán követték mások. Az októberi lázadás zászlódísz parancsolt a városra. Szereplői, szinte szadiszztikusan, tömeget rendeltek el a nagy összeomlás órájában és Budapest gyáván viselte a ráparancsolt ünnepi díszet, mialatt körülötte darabokra tépték az országot. És az öröm díszét aztán sem merte levetni magáról: zászlósan úgy állt a pusztulásban idegen megszállók tiprása alatt, mint egy kifestett céda és a nemzet színei ellentétbe kerültek a lelünkkel, sértették és csúfolták a gyászunkat.

*

Szolgalatom volt odakinn a Keleti pályaudvaron. A Vöröskeresztes termekbe fegyveresek jöttek be. Egy szálas magyar legény volt a parancsnokuk. Elémbe állt és azt kérdezte, nem láttam-e kilencvenhat embert erre menni. Désről jöttek, fehérek, fegyverük van, nyomuk veszett.

— Nem láttam őket — és a szemem megakadt a sapkáján. Széles, vörös selyemszalag volt köréje varrva. — Hová tették a piros-fehér-zöldet?

— Elvesztettük a Piavénál — felelte a katona.

— Ott a fekete-sárgát vesztették el. A mi színeinket maguk tépték le. — Mialatt mondtam, erősen a szeme közé néztem. És az ember nem állta a tekintetemet. Lekapta a fejéről a sapkát és a háta mögé dugta:

— De hát miért is nem tesznek már végre valamit az urak...

*

A vörös ököl mindegyre jobban fenyeget és emelkedik. Barátságosan hol akasztófára mutogat, hol pedig börtönnel kecsegtet...

Sok ember állt az utca szegletén. A falakon megint új plakát vad színei rikoltoztak. Egy óriási munkás látszott rajta, aki a magyar Parlament fölé hajolt. Festékes vödör állott a lábánál és csepegő ecsettel mázolta vörösre az Országház hatalmas, gránitköves épületét. A kép felett betűk szaladtak át: *Mindenki szavazzon a szociáldemokrata pártra.*

Örökéletű gránit és vörös festék... Ez mindent elmondott. Többet, mint amennyit akart...

A mult napokban egy kis cédulát ragasztottunk ki. Magyarország térképe volt rajta. Fehér mezőben zöld országhatárok és felette pirosbetűs írás: *A Magyar Ásszonyok Nemzeti Szövetsége.* Ők szabadon tapaszthatják be öles hirdetéseikkel a falakat. A mienk tenyérynyi kis papír volt, kevés helyen megfért és mégsem túrték. Egy gyereket láttam, amint letépte.

— Miért teszed, kis fiam, hiszen nem bánt?

— Húsz koronát kapok napjára, ha ilyen nemzeti szí-
nűeket tépek.

Túl odakinn köröskörül bántatlanul tépik össze idegen
rablók az országunk földjét. És a fővárosunkban megfizetett
magyar gyerekek tépik le az ország képét.

A jövő tépi össze önmagát.

*

A démoni vörös árnyék egyre merészebben fenyegeti az
erkölcsöket. — „Szabaduljon föl az emberi szellem” — mondta
Kunfi — és az iskolákban a vallásoktatás helyébe a nemi felvilá-
gosítás tudományát helyezte. Kicsi fiúk és kicsi leányok előtt
zsídó orvosnövendékek és doktorkisasszonyok tartanak erotikus
előadásokat és hogy világosabb legyen a magyarázat, mozi-
képeken szemléltetik, amit a gyerekek nem értenek.

Két kis leányról hallottam, aki az előadások következtében
megőrült. Némelyik gyerek undorodva, sírva megy haza és az
anya ölébe bújik. De olyan is van, aki nevet és valami szörnyűt
mond a szüleinek. Nemcsak országrablás, de lélekrablás is
folyik itt. És Jézus hiába hívja a kisdedeket, már nem eresztik
őket hozzá.

Egy asszony jött be ma a Mária-utcai irodába. — Ellenem
fordult a gyerek — panaszkolt és elcsuklott a hangja. — El-
vették tőlem az iskolában a szívét.

Vigasztalni próbáltam. Az asszony rázta a fejét:

— Amit bepiszkoltak a gyerekem lelkében, azt nem lehet
többé tisztára mosni.

*

Hetvenegyedszer fordult ma az 1848-ik év nagy márciusi
napja. Az osztrák abszolutizmus alatt húsz éven át titokban
ünnepezték a nemzet. Aztán lassan-lassan szabadon bomolhattak
ki ennek a napnak a virágai: a háromszínű lobogók. Himnu-
szok, dalok, beszédek, zászlós menetek. A szabadság nagy isten-
tisztelete volt március 15-e egy fél századon át.

Ilyen fakón és némán sohasem jött és ment ez a nap, mint
most. A zászlók, amelyek szinte lerothadtak a rúdjukról az el-
múlt hónapokban, az utóbbi időkben meggyérültek, tünedeztek
a házak homlokán és mára nem kerültek elő. Azt mondják, a
kommunista párt kívánságára tagadta meg a kormány ezt a
napot, amelyre származását szereti visszavinni.

A város, mely napközben hallgatott, korán ment aludni.
Hidegen fújt a márciusi szél, önmagát kergeti sötét, üres ut-
cákban. A kiakasztott bolti cégérek feketén himbálózna, a
borbélyműhelyek cintányérja táncol a levegőben.

A mi utcánk is alszik. Álmán elvétve riadoz át egy-egy lépés. Az oszlopos óra lassan üti az éjfélt a szomszéd szobában. Ki jár odakint ilyen viharos időben?

Egyszerre, mintha látnám. Szálas a növése, régies, furcsa dolmány feszül a mellén. Fehér inge kihajlik a dolmányára, a szél kapkodja körülötte lebegő gallérját. Az arca alig látszik, olyan mélyen a szemére nyomta a sapkáját.

Megy, mendegél, elhagyott barátságtalan utcákon át. A sarkantyúja csörög, nagy kardja csizmája szárát verdesi. Autó nyargal át az utca éjszakáján. Villanykörte ég a belsejében. Egy nehézarcú, kövér ember dől hátra a párnák közé. Őrjárat fordul ki az utca szegletén. — Pogány — mondja az egyik.

Vörös katonák bakancsa verdesi lomposan az aszfaltot. Elrennek a dolmányos mellett, ránéznek, de nem látják. Csapkodó gallérja hozzájuk ér, nem érzik meg. Ő pedig csak nézi mereven a letépett nemzeti színek vörös sebét a sapkájukon.

Hová tettétek az én rózsáimat?

Az éjféli vándor arca halványabb lesz a halálnál. És megy tovább. Tekintete az üres zászlótartókon tétováz a vörös zászlók között.

Hová tettétek az én zászlóimat?

Kivilágított ablakok alatt visz el az útja. Egy szerkesztőségben dolgoznak odafenn. Felvont ravaszos pisztollyal vörös katonák állnak a szerkesztő íróasztala előtt. Ők a cenzorok és lenn a pincében zakatolnak a rotációs gépek. Vászonzubbonyos, nyomdafestékes szedők hajolnak a munka fölé.

Hová tettétek az én felszabadított sajtógépemet? Hová lett a márciusi sajtószabadság?

A szedők keze fölé hajol, elfut a betűk felett a tekintete. Nem hallják, nem látják őt és szedik a sort: „Petőfi szobra alatt Landler Jenő méltatja március jelentőségét. A dalárda elénekli a Marseillaise-t“.

Hová tettétek az én dalaimat?

És az éjféli vándor megint megy sötéten, magányosan. Ismerős utcák, ismerős a kert, az oszlopos, nagy, csendes ház, a dermedt téli fák között. A Múzeumhoz ér. Keze alatt a kert vasrácsos, bezárt ajtaján enged a kilincs. A kapu kinyílik. Az őr felriad, kinéz a házikóból. Csak álmodott. A szél füttyül. A vándor gallérja hólyagosan lobog, amint a szabad lépcsőn bolyong és megáll odafenn a lépcső oldalfalán. Lenéz, sokáig mozdulatlanul és a szélről kérdi, miért nem mondja többé senki, hogy talpra magyar?

Hát nem tudják itt, hogy kik az urak a Hargita alatt, a segesvári mezőn?

Elfáradt az éjféli vándor és lenyujtózni vágnék a hosszú, szomorú út után.

Kinek adtátok oda az én síromat?

Nincs maradása és nincs többé hova mennie annak, akivel átkísértett ezen a városon a hontalan március 15-ike.

És mégis, menjen, menjen innen hallgatagon, mert ha itt maradna és szólni tudna, holnap reggel a „független és önálló“ Magyarország forradalmi kormánya, legújabb néptörvénye erejével, letartóztatná őt, — az ellenforradalmárt.

*

Délután a Nemzeti Egyesülés pártjának gyűlése volt. Néhány szót váltottam Bethlen Istvánnal. Azt mondta, nagy változások várhatók. Az antant-hatalmak megbízottjuk útján tudtára adták Károlynak, hogy egy józan, polgári kormánnyal szemben előzékenységet mutatnának. Hogy súlyt adjanak követelésüknek, Vyx francia alezredes útján új demarkációs vonalakkal fenyegetőztek.

Hét óra felé járt az idő. Cavallier József, egy fiatal ujságíró, aki a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége érdekében sokat és önzetlenül dolgozott, halálsápadtan nyitott be hozzánk. Hirtelen behúzta maga mögött az ajtót és úgy nézett hátra, mintha attól félne, hogy valaki utána jön. A szeme egészen merev és üveges volt.

— Károlyi lemondott, — mondotta szakadozott hangon. — A minisztertanács Kunfit küldte Kun Béláért a gyűjtőfogházba. Kunfi aztán automobilon vitte magával Kun Bélát a miniszterelnökségre. A szocialisták és a kommunisták megegyeztek. Direktórium alakult, az a hír jött, hogy Kun Béla, Szamuelyi Tihor, Kunfi Zsigmond, Pogány József és Vágó Béla a direktórium tagjai. Forradalmi törvényszéket állítanak fel. Ma éjjel sokakat elfognak. Meneküljön. Ne adja oda magát prédául az ő boszszújuknak.

Mialatt beszélt lövöldözés hallatszott odakintről. Egyszerre felrémlett előttem az éjszakai kép, a múlt éjszaka víziószerű képe. A nagy, kietlen házban vagyunk és az utolsó szoba kilincse fordul és nyílik az utolsó ajtó. Egy borzasztó hang üvöltött végig az után:

Eljen a proletárdiktatúra!...

II. RÉSZ.

IX.

Boldogtalan, szaggatott nesz hallatszott a torkomban. A szívem megsebesült és vér ömlött belőle, mindenki vére, aki magyar. A két öklömet nekiszorítottam a szememnek. Olyan erősen szorítottam, hogy a szemgolyók fájtak az üregeikben és vörös kígyók cikáztak a sötéten. Hirtelen felpillantottam. Hályogos szemével meredt be rám a szürkület. Az ő reggelük! Az utca kihalt volt. Éjszakai dorbézolását aludta ki a hajnalban. Elmulhatott már vagy egy óra is, mire lépések kopogtak bele a csendbe. Egy púpos kis emberi szörnyeteg jött, himbálódzva a körút felől. Karjára papirosok voltak vetve, a kezében vedret vitt. Időnként meg-megállott a házak tövéen, gyorsan mázolta a falat és mikor odébbment, mögötte minden állomásán nagy, vörös plakát maradt.

„Éljen a proletárdiktatúra!”

Nem engedik lélegzethez jutni, nem engedik eszmélni a várost. Mire felébredt, addigra már elborította egész testét a vérbajos vörös kiütés. Ott lesz mindenütt. A kaszárnnyában, a királyi palotán, a templomokon is.

Elfordultam az ablaktól. Hiába, ugyanaz az iszonyat volt mindenütt. A reggeli asztalon ujság feküdt. A tegnapi nyomdászsztrájk megszűnt. A szocialista szedők kiszedték a kommunisták lapjait és a fekete nyomtatásban benne volt a vörös: *„Világ proletárjai egyesüljete!”* Legfelül pedig nagy betűk mondták el Károlyi Mihály kiáltványát:

„Magyarország népéhez! A kormány lemondott. Azok, akik eddig is a nép akaratából s a magyar proletárság támogatásával kormányoztak, belátták, hogy a viszonyok kényszere új irányt parancsol. A termelés rendjét csak úgy lehet biztosítani, ha a hatalmat a proletariátus veszi kezébe. A fenyegető

termelési anarchia mellett a külpolitikai helyzet is válságos. A párisi békekonferencia titokban úgy döntött, hogy Magyarország csaknem egész területét katonailag megszállja. Az antantmisszió kijelentette, hogy a demarkációs vonalat ezentúl politikai határnak tekinti. Az ország további megszállásának nyilvánvaló célja az, hogy Magyarországot fölvonulási és hadműveleti térré tegyék a román határon harcoló orosz szovjet-hadsereg ellen. A mitőlünk elrabolt területek pedig zsoldja lenne azoknak a román és cseh csapatoknak, amelyekkel az orosz szovjet-hadsereget akarják leverni. Én, mint a Magyar Népköztársaság ideiglenes elnöke, a párisi konferenciának ezzel a határozatával szemben a világ proletariátusához fordulok igazságért és segítségért, lemondok és átadom a hatalmat Magyarország népei proletariátusának. Károlyi Mihály.“

Irtózat fogott el. Bevallja, hogy ő adta! És undorodáson át érezni kezdtem, hogy ez a kiadvány nem egyéb, mint egy megcsalt nemzet adás-vételének legaljasabb okmánya.

„Magyarországot csak én menthetem meg“, — mondotta Károlyi Mihály 1918 október 31-én, mikor hazugságban elkezdte. „Átadom a hatalmat Magyarország népei proletariátusának“ — mondja 1919 március 21-én, mikor hazugsággal végzi. Közben eladta és eltékozolta Magyarországot. Az álarc félre áll. És mögüle merészen felvonul a had, amelyet ő Magyarország népei proletariátusának nevez.

A „Forradalmi Kormányzótanács“ névsorában ott vannak jóformán valamennyien. Mint Károlyi kormányánál, az előtér szemfényvesztő keresztény bohóca megvan itt is: Garbai Sándor, az elnök. A többiek idegenek...

Külügyi népbiztos: Kun-Kohn Béla, helyettese Ágoston-Augenstein Péter. Hadügyi népbiztos: Pogány-Schwarz József, helyettesei Szántó-Schreiber Béla, Szamuely-Samuel Tibor. Belügyi népbiztos: Landler Jenő dr., helyettese: Vágó-Weiss Béla. Pénzügyi népbiztos: Varga-Weissfeld Jenő, helyettese: Székely-Weiss Béla. Közoktatásügyi népbiztos: Kunfi-Kunstötter Zsigmond, helyettese: Lukács-Löwinger György. Kereskedelmi népbiztos: Landler Jenő dr. (ideiglenes), helyettese: Rákosi-Roth Máttyás, Haubrich József.

A földművelésügyi népbiztosság kollégiuma: Hamburger Jenő, Csizmadia Sándor, Vántus Károly, Nyisztor György. Szocializáló népbiztos: Bóhm Vilmos, helyettesei: Hevesi-Honig Gyula, Dovcsák Antal. Német népbiztos: Kalmár-Kóhn Henrik. Ruszin népbiztos: Szabó Orest dr. Közélelmezési népbiztos: Erdélyi-Ehrlich Mór, helyettese: Illés-Braun Artur.

Zsidók az összes népbiztosok. Csak a helyettesek között

van elvétele egy-egy magyar. És ezeken túl is ismét csak ők. A főváros élén *Preusz Mór*, *Vincze-Weinberger Sándor* és a félvérzsido *Dienes László*. Zsidó a rendőrség védőrségének és népőrségének két politikai népbiztosa: *Biró-Burger Dezső* és *Seidler* elvtárs. És közülük való az Osztrák-Magyar Bank új kormányzója *Lengyel-Goldstein Gyula* is.

Vajjon van-e ember, akit nem ejt gondolkozóba ez a névsor?

Károlyi lemondásának a körülményeiről is hiteles hírek érkeznek. Ujságírók révén szivárgott ki, mi történt a tegnapi esti minisztertanácson. A tanácskozást megelőzőleg Károlyi titkolódzva, hosszasan tárgyalt Kunfi Zsigmonddal. Kunfi azután egyenesen a gyűjtőfogházba ment, a szociáldemokrata párt nevében a börtönben megegyezett Kun Bélával és a többi kommunistával. Az egységet írásba foglalták. A régi Ország-ház tanácstermében pedig Pogány-Schwarz kikiáltotta katonatanácsával Magyarország számára a proletárdiktatúrát. Hamar ment. *Pogány a kaszárnyákat, a fegyver- és municióraktárakat már ügyis átjátszotta a kommunisták kezére.* A posta és távirda is hirtelen a hatalmukba került.

Kunfi, Gelléri Oszkár ujságíró és Kéri Pál, Károlyi bizalmasa és tanácsadója vitte meg ezt a hírt a miniszterelnökségre. Kihívták Károlyit a tanácskozásról és jelentették, hogy Kun Bélát éltetve, forradalmi nép özönlik az utcán. Fegyveres munkásság és katonaság követeli ordítva a diktatúrát. A város ezalatt mitsem tett és egészen csendes volt. Károlyi megijedt, Kéri és Kunfi rábeszélésére kijelentette, hogy lemond. Ezután Kéri-Krammer Pál megfogalmazta a lemondást, Károlyi pedig elvetemült cinizmusában aláírta. A kártyás kártyázott megint és még csak meg sem igen nézte a kártyát, amelyet az asztalra dobott. Kéri felkapta a kártyát. Rohant a lemondással az Ujvárosházára és diadalban felolvasta a munkástanács éjjeli ülésén. A tanács ezután mondta ki, hogy Magyarország tanácsköztársaság legyen. Közben Kunfi Zsigmond hirtelen egy másik írást tolt Károlyi elé. Utasíttatta vele az államügyészséget, bocsássa haladéktalanul szabadon Kun Bélát és fogvatartott társait. Aztán automobilon elment értük és Kun Béla, Vágó, Szamuely és a többi kommunista, mint Magyarország teljes hatalmú urai hagyták el a börtönt, hogy elfoglalják az alvó várost.

Károlyi Mihály és felesége ezalatt együtt ült Berinkei volt miniszterelnökkel a miniszterelnöki palota valamelyik szobájában. A város már nyugtalanul hánykolódott az éjszakai sötétben. Károlyi Mihály takaróba burkoltan, dideregve kérde-

zösködött, mi történik odakünn? Mikor mondták neki, hogy a proklamációját már felolvasták a munkástanácsban, álmosan kérte: Miféle proklamációt?

— De hát a lemondását!

— Lehetetlenség, hiszen jóformán nem is emlékszem, mi van benne, olyan sietve írtam alá. Meg kell akadályozni, hogy nyilvánosságra jusson.

Egyik miniszteri tanácsos mondta meg neki, hogy elkésett. A lapok már szedik a lemondás hírét és holnap reggel közölni fogják.

Károlyi dadogott valamit, hogy hiszen ő nem akarja visszavonni, csak a fogalmazáson akarna változtatni. De a kommunistáknak volt rá gondjuk, hogy a lemondást ekkorra már telefonon tovább adják Bécsbe. A táviró széthordta a hirt és Károlyi lemondásának a gyalázata, Kéri-Krammer Pál szövegezésében egy iktatózó jövő számára ezentúl változatlanul megmaradt.

És ez nem mese... nem a képzelet találta ki, hogy vért fagyasszon és riogasson vele. Károlyi Mihály március 21-én éjjel, félrebillent szűk koponyával, horpadt mellével ott állt Tisza István egykori szobájában és mielőtt a kakas harmadszor kiáltott... Három képet festettek róla gonosz mesék és pszichózisok illusztrátorai. Az első homályos kép anyagát a győztes hatalmak ágensei szolgáltatják majd valamikor, akikkel Károlyi 1914-ben Párisban és három évvel később Svájcban megegyezett. A második kép már világosabb. Károlyi szabadkőműves barátai között egy belgrádi villa szobájában felesleges fegyverszünetet kér Franchet d'Esperay francia tábornoktól. Aztán kinyitja a határokat. A harmadik kép a tegnapi éjjel. Károlyi álmosan aláírja lemondását és elrendeli, hozzák ki Kun Bélát a börtönből, eresszék szabadjára a kommunizmust, hogy előntesse ami Magyarországból még megmaradt. Három kép... Ne felejtsek el soha! Most harmadszor árulta el hazáját és faját. És mellette ott áll az asszony. A képbe ő is beletartozik.

Ma délelőtt látta őket valaki a dunaparti korzón. Károlyi kabátja gomblyukában nagy vörös szegfűt viselt, a felesége pedig frigiai sapkaszerű vöröskalapot és vérvörös köpenygallért viselt. Jó kedvük volt. Nevetgéltek.

— Ugy örülök, — mondotta Károlyi Mihályné egy barátjának — Magyarország még sohasem lehetett ilyen boldog, mint most.

A miniszterelnökségen, búcsúbeszédében hasonlóan szólt a férje is.

— Nem kell feledni, — jelentette ki Károlyi Mihály — ha egy-két egzisztencia, vagy vagyon tönkre is megy, ha az új rend kialakulásánál egyesekkel talán méltatlanság is történik, ezt az ország érdekében el kell viselni... Öntsünk olajat az új kormányzat kerekeire és kövessünk el mindent, hogy a vállalkozás sikerüljön, mert ez a magyar faj érdeke.

Igy beszélnek ők. És tüntető vörös virággal, vörös kalapban — hóhérszínekben sétált a korzón a két emberi teremtes, amelyik elvégezte szörnyű munkáját. Lélektanukról bizalmasuk, egy kommunista munkatárs mondotta:

— Károlyi Mihálynak és feleségének azért kellett a forradalom, hogy köztársasági elnökök lehessenek. És azért kellett a bolsevizmus, hogy majd utána a reakcióban autokrata uralkodók lehessenek.

A bizalmas barát nevetett...

Ez lenne a két ember megfejtése? Nem tudom. Azok mondják, akik a boszorkánykonyhán együtt főztek velük.

Egyszerre Kun Béla arca meredt elém. Ugy láttam magam előtt, mint Szilveszter napján a Mária Terézia laktanya alatt. Lázítani ment a kaszárnnyába. Károlyi engedte. Pogány-Schwarz segített. Most együtt ülnek mind. Szamuely is ott van és Kunfi, Landler, Böhm. Még nem tértek magukhoz. Szerencsájuk túl szárnyalta a képzeletüket. Ezt mégsem álmodták volna.

Limanovánál és a Doberdón olyan halálmegvető kemény hősök voltak a magyarok, ki hitte volna, hogy ilyen könnyen hajtsák járomba a fejüket... Már hurcolkodnak a teljhatalmú népbiztosok. A Visegrádi-utcában összecsdődül a nép, a Vörös Ujság szerkesztősége előtt. Szamuely holmiját hordják ki a kocsira. Kun Béla is kifelé készülődik a kis szobából, amelybe orosz pénzzel, dr. Sebestyén név alatt költözött. Hová mennek? A királyi várba? A miniszterelnöki palotába, vagy máshová? Válogathatnak. Minden az övék.

Sokan elmennek. Vasúton, aki tud, kocsin, gyalog szök-dösnek az emberek. Nyomuk vész... nincsenek többé. A politikai pártok egymásután mondják ki megszűnésüket. A magasrangú tisztek, a politikusok eltűntek. Senki sem kísérli meg, hogy gátat emeljen, pedig tegnap éjjel még egy zsilip is elég lett volna.

Október 31-e... mint borzasztó kísértet visszafordul és újra itt van az a nap. Ugyanaz történik. Akkor „független Magyarország” nevezték el a csapdát, ma „területi integritásnak”. Olyan az egész, mint mikor egy rémálom közben átde-reng az ember agyán, nem először álmodja ezt.

Hol vannak azok, akik mindig készen álltak, ha a királyoknak tanácsot kellett adni Schönbrunnban vagy a bécsi Burg termeiben? Miért nem adnak most tanácsot boldogtalan nemzetünknek? És hol vannak azok, akik a háború alatt ezreknek fuvattak halálrohamot, ha egyetlen lövészárók veszendőbe került? Hol van az egész nagyszerű fajom, mely gögösen, nótásan ment el meghalni idegen mezőkre? Miért áll tágranyitott szemmel, mozdulatlanul az itthoni mezőn? Négy és fél hónap mult el Károlyi árulása óta. És ez az új merénylet megint vezér nélkül, szervezetlenül talál. Futó alakok menekülnek. Árnyékok mennek elfele, melyek egykor nagyságoknak látszóttak Magyarországban. Akik pedig itt maradtak, hivatalos szobákban, szegény tiszti szállásokon az éhes, rongyos, szürke kis árnyékok, ők lehorgasztják a fejüket.

Ahol a bolsévizmus vörös keze az uralom után kapott, ráverték az első órában mindenütt. Lázadó, forró embervértől piroslottak ki Moszkva, Pétervár, Helsingfors, Berlin és Altona kövei — csak Budapest adta meg magát kábult zsibbadásban. Itt lenne legerősebb a szörnyű bűvölet, itt, ahol Károlyi forradalma idején mindössze kétszázhatvanezer szervezett munkás és még tegnap csak ötezer kommunista volt?

Más történt! Tűlsok rohamot fújtak az osztrák trombiták a magyaroknak a háborúban. *Meghaltak azok, akik ma megmenthetnének.*

És egyszerre a cselekvés kétségbeesett vágyát éreztem. Tenni valamit, ha béle is hal az ember, tenni valamit, ami feloldja a tétlenségbe bűvölt energiákat, megtörni a gyalázatos varázslatot. Ökölbe szorult a két kezem. Dühömbe örültem ráztam a fejemet: Nem maradhat így. Holnap... Holnap haza megyek... És lehúnytam a fáradtságtól a szememet.

Megint végtelen hosszúak lettek az órák. Esteledett. Lámpát gyújtottak a szomszéd szobában. Odalenn bezárták a házkaput. Mi ez? Olyan volt a dörgése, mintha fedelet vertek volna egy nagy ládára. És mi benn ültünk a ládában és tehetetlenül vártuk, hogy kívülről eldöntsék a sorsunkat. Amíg a kapuk nyitva voltak, a házak utcahosszat fogták egymás kezét és így kis rándítás, egy mozdulat elég lett volna, hogy jelt adjon a többinek, amelyik bajba kerül. Most már vége. A kaput becsukták, a házak eleresztették egymás kezét és fudokolva, beszegezve mindegyik egyedül maradt a maga szerencsétlenségével.

Kinn a sötét, fenyegető utcákban pedig szüntelenül süvítettek a rablott autók. Alattomos szándékokat, ellenséges parancsokat vittek szanaszét. És a kapukon belül senki sem tudta, nem nyúlnak-e hozzá azok a szándékok és parancsok az ő sorsához.

X.

Rossz óráimban hányszor vigasztalt meg a nagy barát — a könyv. De hát van-e olyan könyv a világon, amely el tudná dajkálni a gondot, amely kínozott? Emlékszem; egyszer nagy viharban a tengeren Faustot olvastam, amíg rámvirradt. A háború alatt egy gonosz éjszakán Toldi estéjét olvastuk anyámmal. Vajjon el tudna-e ma vinni magával a csuhás lovag, mint nyargalva megy Budára még egyszer vívni a magyar becsületért, amint haldokolva, nagy hűségben megcsókolja Lajos király kezét? Megráztam a fejemet? Talán valami más... Nagy látásoktól örült szemmel, feketén jött és tűnt el Hamlet képe, nem tartóztattam. És Madách örök Ádámja és Éva, az Éden kertjének egy késő sugára...

Lenn őrzőjárat haladt el az ablakok alatt. Valamelyik katona végighúzta rohamkését egy leeresztett vasredőnyön, mintha valakire fente volna. Röhögés hangzott fel. Odébb mentek. Csend lett. Az óriási bűnhődő város visszafojtott lélekezete volt ez a csend.

Egy magányos autó túlkölt az éjszakában. A Mária Terézia-laktanya felől sortűzek hangzottak. Halkan, hogy zajt ne üssek, járkálni kezdtem a gyerekszobában. A játékok között könyvek feküdtek. Képeskönyvek, színes állatok, nagy, furcsa ABC-ék. Megnéztem mindegyiket külön. És ekkor egy elnyűtt, sokat forgatott mesekönyv akadt a kezembe.

Visszaültem az ágy szélére. A könyv kinyílt. Szűnődők, régi vasárnapok, szelíd kis gyerekbetegségek suhantak el előttem. Valaki csittitgat, csókol, nyugtat és félhangon olvas az ágy mellett és cirógatja a homlokomat. Anyám... Gyorsan fordultak a lapok. És amit nem tudott volna a forradalmas éjszakán se Goethe, se Arany, se Dante, se Kant, megfogta és elvonta a gondolataimat a gyerekek, betegek, a szenvedők tündérvigasztalója, az örök irgalmas mese.

*

Virradt. Olyan szürkén virrad a szerencsétlen város felett, mintha piszokból vergődött volna elő a derengés. Kinyitottam az ablakot.

Mikor visszafordultam, megakadt a szemem. Az ágyam végében ott állt utazótáskám. Tegnap csomagolta be anyám és úgy lopták ki a házból, hogy a besúgó cseléd ne lássa. Most már itt volt a táska és várt. Mellé ültem és én is várni kezdtem. Nagysokára neszelés hallatszott a házban. Egyszerre gyorsabban kezdett múlni az idő. Aztán nem emlékszem, mi történt. Zsigmondy Mihály felváltotta a pénzemet. Csak akkor vettem

észre, hogy milyen nagyon kevés. Ezerhatszáz korona. Még egyszer megszámláltam, de akkor sem lett több belőle. Anyám akart adni. Hirtelen jött minden. Kevés pénzünk volt otthon és ami volt, azt sem bírtam volna elvinni tőle.

A Keleti-pályaudvar képe olyan volt, mint egy fullasztó lidércnyomás. A falain ocsmány rajzok és szennyes firkálások látszottak. Söprés helyett fűrészport hintettek a szennyre. Az arasznyi piszokban gépfegyverek meredeztek, zsíros papirosok hemperegtek a porban, széttiport ürülékek kenődtek szét a gyalogjáró közepén. Az emberbúzó levegőben egymást gázolva tülekedett a durva, türelmetlen tömeg.

Mialatt Zsigmondy Mihály megváltotta a jegyemet, figyelni kezdtem az embereket. Sokan lesütötték a szemüket, mintha így akartak volna elbújni. Ezek szöktek. Trágár káromkodás hallatszott.

Egy tengerészforma ember poggyászokat vizsgált a kijárat előtt és minduntalan a zsebébe dugott valamit. Kállay Erzsébetet láttam messziről. Ő is látott, de nem köszöntünk egymásnak. Aztán Mária testvérem állt mellettem. Sápadt volt és csak a szemével intett. Kiss Károly jött felém a tömegen át:

— Rövid ideig fog tartani a kirándulás. Közben majd visszék ki híreket.

— — — — —
Az állomás mögött urasági kocsi várakozott reánk. A kocsis tisztességadóan köszönt és egészen úgy beszélt, mint azelőtt. Már elszoktam tőle. Az úton szekerek zörögtek. A férfiak népe öregebbje megemelte a kalapját. Ők még nem tudják, hogy gyűlölniük kell azokat, akik nem bántják őket. Valahol a domb magasságában harangoztak. Az egyik házból kiömlött a tornácra a tűzhely fénye. Egy asszony állt a világosságban és lassan, faradtan keresztet vetett. még nem tudja, hogy az új hatalom hadat üzent az Istennek

Az út hegynek fordult. Finom kavics verődött a kerekek körül. A fák között kapu nyílt és hirtelen világosság ömlött az éjszakában. Tornyos körvonalával ott állt a Kállay-kastély a tetőn.

Aztán fűtött szobában ültünk együtt.

A kert körülállta a házat, az éjszaka körülállta a kertet. És a világ távol volt, valahol messze, túl.

*

Bethlen István Bécsben van! Alizé francia megbízott útján a hatalmak segítségét kérte a bolsevizmus ellen. Az entente beavatkozás biztos. Csapatokat küldenek a proletár-diktatura

megfékezésére. Marseillesben harmincezer franciát hajóznak be. Petain tábornok lesz az akció főparancsnoka.

Igy — nem marad. Talpraállunk megint...

Meotis álmodó ingoványai fölött, a regék ősi reggelén jelent meg csillagos agancsával először a fehér szarvas nekünk. Úzóbe vette a két testvér lovas. Az isteni vad igézte őket, csalta, suhanva, csörtetón gázlókon át maga után. És a csodaszarvas azóta mindig megjelen, ha ingoványok közé tévedünk, felbukkan előttünk, mint száguldó fehér szövétnek és gázlókhoz visz és mindig újra elvezet a jövő felé.

Igy nem marad!... Még talpra állunk...

Előttünk jár a csodaszarvas megint.

*

Aszódról kommunisták érkeztek a faluba. Az üvegfal hirtelen végighasadt.

Az agitátorok asztalt vittek ki a községháza udvarára, felmásztak rá és úgy szónokoltak. Mikor a kocsist kérdeztük, lesütötte a szemét, mintha szégyelné elmondani és kitérően felelt:

— Holnap is itt maradnak...

Ezek az emberek dicsekedtek el vele, hogy az aszódi repülőgyár munkásai hatalmukba kerítették a várost és a direktórium letartóztatta a szomszéd Ikład urát, gróf Ráday Gedeont a feleségével.

Most tudtuk meg. Mikor Rádayék hírét vették a proletárdiktatura kikiáltásának, a repülőgyár igazgatójával Budapestre akartak menni. De az aszódi kommunisták megelőzték őket. Elzárták előttük az utcatorompókat és Pest vármegye egykori főispánját a feleségével, aki kórházban a háború alatt aszódi sebesülteket ápolt, fegyveresen, vörösen talán ugyanazok a katonák kísérték őt vissza, akiknek a betegágyánál egykor virrasztott. Ráday grófnét a javítóintézetbe zárták. Ráday Gedeont és a gyár igazgatóját falhoz állították. A legénység felsorakozott. Egy hadnagy kérdezte, rendben vannak-e a töltenyek? Hozzáláttak, készülődtek, végül is nem bántották őket. Csak mulatságból tették, hogy egy kicsit kínlódjanak... Ilyesmíről gyakran hall most az ember. Sajátos jelenség. Új és idegenszerű.

Ráday gróf felesége csak akkor tudta meg, hogy a férje él, mikor visszavitték hozzá a zárkába.

De azért ebben a csúnyaságban is történt valami, ami szép. Mikor az ikładi nép meghallotta, mit tettek a földesurával, legjobb akarójával, felkerekedett és kaszásan indult, hogy kiszabadítsa őt. Az aszódi direktórium neszét vette ennek. Mi-

előtt az ikladiak beérkeztek volna, hirtelen Pestre toloncolta a foglyait.

Aztán soká fenyegetődztek a kaszások a piactéren. De nem minden falu Iklad és nem minden földesúr Ráday Gedeon.

*

Akaratomon kívül újra kezembe veszem az ujságot és olvasom a „Népszava” március 25-iki számában:

„A munka megindul... A rombolás bátorsága, a felrúgás kérlelhetetlensége és az építés törhetetlen elszántsága: a proletárállam megteremtésének, a szocializmus megvalósításának ezek a lelki instrumentumai.”

Vajjon milyenek lehetnek az ő testi instrumentumaik, ha többek között a „felrúgás” a lelkiekhez tartozik?

Tovább lapozom az ujságot: *„Lenin közeli diadalt jósol!... Az orosz vöröshadsereg győzelme a galíciai határnál. Az ellenség menekül. A győzelem minden reménységet felülmul... Angliában az imperialista kormány helyzete meg-ingott. Clemenceaut megbuktatták a magyarországi események... Teljes összeomlás előtt a szerb imperializmus. Bácska, Bánát, Baranya a proletárdiktatura elvi alapjára helyezkedett. Szerbia a felbomlás tüneteit viseli magán. A proletárság a végső harcra készülődik.”*

Halommal feküsznek az összegyűlt ujságok. Találomra olvasok: *„A forradalmi kormányzótanács elhatározta a vöröshadsereg felállítását.”*

*

Mi történik körülöttünk? Minek kellett bennünk történni, hogy ennyire jutottunk? És az idegen népek és a későbbi nemzedékek nem fogják ezt megérteni soha.

Az emberiség olykor évszázadokra megfélemedezik a zsidó nép terveiről és hatalmáról. Az egyiptomi végzet, Kanaán sorsa, Róma feloszlása, Bizánc vallási villongásai, Spanyolország süllyedése... oly messze van. És messze vannak a nagy zsidóüldözések is, melyek következetesen akkor lobbantak fel, ha a judeai nép túlvakmerően nyújtotta ki a kezét. A fel-eszmélés bosszúja: az üldözés, mindig rövid ideig tartott. A zsidóság a balsiker után sebesen tűnt vissza a homályba és mákonyport hintett a népek szemébe, hogy nemzedékekre megvakuljanak és ne emlékezzenek.

A háborút megelőzőleg, az ezerszer megbódított világpsziché altatta el a magyar nemzetet is. Láttuk, hogy a kelet-ről beözönlő zsidóság a falusi pálinkamérők után rátette a kezét egész gazdasági életünkre. Láttuk, hogy ez a zsidóság a háború alatt kivonta magát és milliókat szerzett, míg a mieink

manikót szereztek. Hallottunk róla, hogy egy cionista kongresszus Párizsban azt a határozatot hozta: a zsidóságnak törekednie kell, hogy világuralma támpontjául Budapestet, azután Magyarországot elfoglalja. — És sokan voltunk, akik 1917-ben a háború alatt olvastuk a magyarországi zsidóirodalom legkomolyabb tehetsége, Ignótus Veigelsberg Hugó megdöbbentő kijelentését a szabadkőművesek lapjában, a Világban...

Megmérgezettek és gonosztevők munkálkodtak a mi vesztünkön Budapest falai között. És a gonosztevők őszintébbek voltak, mint a többiek.

Vörös katonáest a színházakban! Az ujságok elragadtatott hosszú hasábokon közlik a híreket. „Ünnepi pompában álltak a Múzsák templomai!” Az Internacionálé hangjai mellett tódult az ingyen nézőtérre a tömeg. Az Operában Beregi Oszkár szavalt és Weltner Jakab elvtárs szónokolt a vörös hadsereg világmegváltó hivatásáról. A Nemzeti Színházban Pogány Józsefé volt a színpad. A Vígszínházban piros dísszel bevont szónoki emelvényről Kun Béla elvtárs lelkesítette a közönséget. A Király-színházban Szamuely Tibor, a Belvárosi Színházban Kunfi Zsigmond, a Városi Színházban Vágó Béla mondott ünnepi beszédet.

A galíciai Nérók színpadra léptek és eljátszották szerepüket.

— — — — —
Fegyverkeresés ürügye alatt, vörös katonák törnek be éjjel a lakásokba — mesélte Apor Henriette. — A bankok páncélszekrényeit felnyitják, de azokat a kormány fosztogatja. Pénzt senkinek sem adnak ki többet, nem adnak ki a saját letétjéből. A kétezer koronánál nagyobb értékű ékszer úgynevezett „köztulajdon”. Az övét is elvették. Egy ismerőse inkább a Dunába dobta gyöngyeit... Akinek még van valamije, az dugdossa, ha teheti. Egész vándorlás folyik a budai hegyekbe. Eleinte csak kis ékszeres ládákat ástak el az emberek. Utóbb új rendeletről suttogtak. Rekvirálni akarnak az éléskamrában is. És akkor indultak a zsírosbödönök, a cukor, a tea, fehérnemű... ki a hegyek közé.

Valamennyiünkben kitört az örök kérdés:

— De hát mégis mit mondanak, meddig tarthat ez?

— Senki sem tud semmit. Az emberek kétségbe vannak esve. A legtöbb hír ellentmond egymással.

Kun, Vágó és Rónai: Kohn, Weisz és Grünfeld határoz annak az ezeréves nemzetnek az új élettörvénye felett, amelynek a vérkeringése egykor a hét vezérnek aranykelyhében kezdődött.

Odakintről az ablakhoz szorította áttetsző, hűvös arcát a kora tavasz. És én mégis iszapszínű ködre emlékeztem. Ködből ordított ki az ember hangja: Eljen a forradalom! Vesszen Tisza!... Aztán az Országház lépcsőjén ordított megint: „Nem akarok katonát látni”... Miféle démoni erő sugalmazott a ködben? Miféle erő bombázta beile a szégyenbe, gyávaságba és a pusztulásba a gőgös, bátor nemzetet?... Hónapok multak azóta, hogy ezt először kérdeztem, de a tudatalatti én első megállapításának sokáig útját állta a lelkiismeret. A lelkiismeret mielőtt meghozza a maga ítéletét, látást kíván a sötétben, hallást a csendben és időt az idők felett. Egy szörnűű út volt a tanítómesterem. Most már nem tépelődöm — tudok. A szláv oroszok, a turáni magyarok, a germán bajorok korbácsa és korbácsolója, törvénye és törvényhozója, hóhérja és bitója nem véletlenségből ugyanaz. E népek faji ellentétei olyanok, hogy a titokzatos azonosság tőlük nem eredhet. Világos tehát, hogy egy közöttük élő, de rajtuk kívül álló, mindhármuk felett diadalmaskodó negyediknek a lelkéből való. A forradalom démona nem egy ember, nem is egy tábor, de egy faj a többi faj között.

Rövid emlékezetű, új népek között az őskelet utolsó fennmaradt népe a zsidó... Biblikus hagyományok hordozója, soká hurcolt roppant átkozódások megvalósulásának a sóvárgója. Hol megvetett, hol félelmes, örök idegen.

Hivatlan jön és nem megy, hogyla küldik. Szétszóródik és mégis összetart... Belefészkel az országok testébe. Láthatatlanul országot szervez magának más népek országában. Törvényeket teremt túl, vagy innen a törvényeken. Tagadja a haza fogalmát és mégis van hazája, amely vele telepszik meg. Tagadja a többi népek isten-fogalmát, míg maga mindenütt újra építi templomát. Jeruzsálem ledőlt falait siratja és húzza a falakat láthatatlanul maga után. Elszigeteltségét panaszolja és titokzatos csatornarendszerrel köti össze a végtelen városát, mellyel már beépítette jóformán az egész világot. Az összeköttetések és kapcsolatok megvannak. Különben hogyan lenne lehetséges, hogy a tőke és a sajtó valamennyiük kezében ugyanegy célt kövessen az egész világon át és minden faji érdek összelüktessen a rutén faluban épp úgy, mint New-York közepén? Valakit tönkre akarnak tenni, megindul a munka, mintha egyetlen kéz igazgatná.

Titokzatos homályból jönnek a parancsolatok. Amit a zsidó psziché más népekben kigúnyol és elsorvaszt, azt fanatikusan ébren tartja önmagában. Anarchiát és lázadást csak

másoknak tanít, maga megdöbbszentően engedelmeskedik láthatatlan vezetői irányításának.

De ők csak a lázítás és az uralom óráiban látszanak, a bűnhődők és vértanuk között jóformán soha sincsenek. Párizsból Marx és Frankel Leó is megfutamodott, mikor a bukott kommun után bosszúra készült a visszatérő államhatalom.

Az előtér könnyelmű és vak, megfizetett vagy gonosz és ostoba nemzeti lárvái sohase tudják, mit takarnak. A háttér félelmes rendezői pedig, az emberiségnek ahhoz az egyetlen fajához tartoznak, mely az óvilág tanításaiból nőtt és tud titkot őrizni.

És ezért nem akad közöttük egyetlen áruló.

*

Báró Jeszenszky Sándor jött át hozzánk.

— Budapestre alig lehet ráismerni. A vendéglők előtt sort állnak az emberek. Sokan már reggel kiülnek a járda szélére, hogy ebédre bejussanak. Jegyet kell váltaniok, ha enni akarnak, mintha színházba mennének. Az étkezés is olyan, mint a színpadokon. Rossz kis adag, sietve kell bekapni, mert a következő szám már türelmetlenkedik. Árpakása, répalevél és füledt káposzta... ebből áll az étlap. És ezért ácsorognak órák hosszat az emberek és fizetnek nevetséges összeget. Éhesen mennek be, éhesen jönnek ki. Támolyognak, betegek az éhségtől. Mindenki lesoványodott.

Már csak az új kiváltságos osztály: a népbiztosok rokonsága, a forradalmi milliomosok és a kormányzótanács külön testőrsége, a terrorlegények élnek jól.

Széchenyi alkotása a Nemzeti Kaszinó az idők mulása közben politikai boszorkányszínház, táncterem és kártyaszoba lett. És az évnek csak egy napja volt, amelyen ott róla emlékeztek. Ilyenkor valaki az urak közül egy kelyhet emelt és beszédet mondott, de Széchenyi hazaszeretétét és látnoki kínját nem itta ki a kehelyből senki sem. A magyar főurak és főpapok idegen bevándorlóknak adták bérbe a földjeiket, idegen bankárokkal kötöttek üzletet, idegen újságírókkal csináltak magyar politikát, idegen fajú ügyvédekre és orvosokra bízta a becsületük, a vagyonuk és az egészségük védelmét. És az urak nem vették észre, hogy körükből évről-évre távolodik Széchenyi István szelleme. Jelenlétét nem érezték, mikor futólag egyszer évente a kehellyel hívták és ünnepelték. Pedig ki tudja, nem mondta-e nekik: Miért idéztek? Ha minden elmúlt itt, ami voltam, múltjék el tőlem ez a kehely...

Össze akarom szedni az eszemet, talán fel tudom írni, ami történt.

Magyarország minden talpalatnyi földjén hontalan és üldözött ma, aki magyar. És aki küzdeni mert az új hatalmasok ellen, annak az életét kiadják aljas vértszaglászó kopóiknak. Én küzdöttem ellenük és most kiadták az életemet.

Egy Mikulik nevű félszemű terroristának soroztak a munkakörébe, akit *Cyclops*-nak hívtak a többiek. Soha sem hallottam eddig róla. Állítólag Mátyásföldön harácsol és az ottani repülőtelepnek a teljhatalmú diktátora. Szamuelyt azt mondta róla: *Olyan kegyetlen, hogy ellene még ő sem tehet semmit.* Ezt a félszemű emberállatot bízták meg, hogy végezzen velem. Ő maga mondta: „El kell tennem láb alól...” És mostantól kezdve az életem attól függ, el bírom-e kerülni, vagy találkozom-e vele?... Kívüle egy másik is kerestet. Annak sem hallottam eddig a nevét. Az újonnan felállított politikai nyomozó-osztálynak a főnöke, Szamuely barátja, *Corvin Ottó*-nak hívják, de az igazi neve Klein. Egy púpos kis zsidó. Ezelőtt bankhivatalnok volt. Most magyar életek és halálok ura. Keresnek... Csodálatos kínládást okoz ez a gondolat. Lassan, csúful egy kéz tapogat az ember körül és meg akarja fogni...

Most már szembe jut, ez a kéz rémlik körülöttem szüntelen, mióta Kiss Károly elmondta, hogy keresnek. Hű barát. Milyen sápadt volt és nem nézett reám és egészen halkán beszélt.

A többiek ezalatt helyettem terveztek, hova szökjem? Csak akkor kezdtem megint figyelni, mikor hallottam, hogy a családom azt kívánja, menjek külföldre.

Mióta magamra maradtam, minduntalan eszembe jutott ez. Egy percre az ablak üvegjéhez támasztottam a homlokomat. Síma és hideg volt. Ha nincsen egyebünk, az ablaküveg is tud olyan jó lenni, mint egy hűvös kéz.

Az órára néztem. Megállt. Este elfelejtettem felhúzni. Egy kocsi zörgött lenn a kert alján, valahol a vendégház körül. Ez viszi Kiss Károlyt a vasutra. Holnap ugyanebben az órában visz el majd engem is. Egyedül megyek. Nem fogadtam el a kíséretét. A sorsomból nem szabad adnom másoknak. Ha velem tartóztatnák le, magammal rántanám a szerencsétlenségbe. Menjen, ha lehet, békével. Szökjék szabadon, a hálám kíséрни fogja. Életemben eddig több barátsággal nem volt hozzám senki sem.

Addig sohasem tudtam, milyen egyedül van az ember a világon. Mindenki magának van csak, egészen egyedül. A lelkem

halálsejtelemmel volt tele. És azokra kellett gondolnom, akiket meghalni láttam. Csodálatosan érteni kezdtem őket, akiknek mindent maguknak kell a halállal elintézniök.

*

A galgagutai állomásról sötét, hideg kis vonat vitt tovább a didergő derengésen át. Közben talán el is aludtam. Az utolsó nagy lódulásra emlékszem. Aszód!

... Minden az eszembe jutott. A perronon mállott szemét feküdt a vízben. Egy vagon falán embersárral festett iromba betűk látszottak: *Halál a burzsujokra!* Az állomás még piszkosabb volt, mint a multkor. És a korai óra dacára, csoportosbujt, vörös zászlós küldöttségek várakoztak. Álmos, szomorú emberek. A kijáratnál mondta az egyik, hogy toborzógyűlés lesz. Pestről jönnek az elvtársak szónokolni. Már jelezték is a különvonatot.

Fáradtságomon át ijesztőnek látszott minden. A görcsös, csupasz utcafák úgy álltak sort, mintha akasztásra vártak volna. A vörössel bevont szónoki emelvény, a piac közepén, az ólomszínű ég alatt olyan volt, mint egy vesztőhely. A házak gonoszul figyeltek és fintorgatták magukat. Az utcákban nyúlósan terült el a sár.

És itt emberek élnek! Emberek, akik a förtelmes plakátszörnyek között némán vonszolják magukat süppedve, megadóan a fekete csatákban. Semmi sem lázad, minden fuldoklik. Túl a városon sem lázad, túl is fuldoklik az egész.

Egy kocsin várósi kabátban, sportsapkás zsidó ült. Megállította a kocsit és intett. Két munkásformájú ember futott hozzá. A piac irányába mutatott és rendelkezett. Az emberek engedelmesen hallgattak.

A bolsevizmus szervezett rothadás... Nem gondolhattam végig. A sportsapkás rám nézett. Amint a tekintete hozzám ért, nyilallást éreztem az arcomon. Mégegyszer visszafordult, mintha ismerne. Bennem is felrémllett, valahol már láttam azt a puha arcot, puha, duzzadt ajkat, puha nagy füleket. Talán Budapesten egy bankház rácsos pultja mögött hajlongott előttem ez a puha arc, amely olyan szétfolyó, zsíros, sötét volt, mintha sárból jött volna elő.

A pályaudvaron hirtelen kiváltottam otthagyt tászkámat. Gyorsan! Hajts on. Ekkor került megint elém a sárgaképu, sportsapkás ember. — Hamar!... A kocsis visszanézett rám, úgy nézett okos paraszteszével, mintha megértett volna. Neki-eresztette a gyepilőt és a rázós kis szekér ugrálva nyargalt át a sártengeren. A puhaarcú utánam fordult. Már letértünk egy mellékutcába. Sebesen tűntek a megroppant házak, bezárt kis boltok. Az ablakból csodálkozóan hajoltak ki emberfejek. Fel-

tűnő lehettem városiasan öltözve, a trágyás-szekéren. Szemközt autók jöttek. Autókon most már csak zsidókat látni. Valószínűleg budapesti agitátorok. Szinte ösztönösen az arcom elé kaptam a zsebkendőmet.

— Öngyilkos lett, aki itt lakott — dörmögte a kocsis és ostorával a kastély irányába szúrt. Megfogódtam a saraglya szélébe és előrehajoltam. — Ki lakott itt?

— Olyan nevelőintézetet tettek ide jó szívből a Podmaniczky bárók. Kis kisasszonykákat tanítottak benne.

Kérdeztem, nógattam az embert.

— Hát tetszik tudni, — mondotta fontolgatva — most, hogy ez az új rend lett, lejött egy elvtárs. Nem volt több tizenöt évesnél, meg aztán zsidó is volt az istenadta. A piacon szavalt az iskolásgyerekeknek...

Megint biztatni kezdtem.

— Restellem — dünnögte az ember —, de már tessék megbocsátani, hangosan elmondta a piactéren az az éretlen kutyakölyök, hogy hogyan lesz a gyerek. Meg, hogy nem kell szótfogadni senki szülőjének. És azt is mondta, hogy nem baj, ha a lányok megbotlanak, csak a csuhások találták ki, hogy bűn az olyasmi. Nincsen fattyú ezentúl, az állam gondol velük. — A kocsis hátratolta a kalapját és egy nagyot köpött. — A mindenségít neki! Se Isten, se becsület. Az a pesti kölyök itt a nevelőintézetben is ugyanazt mondta, mint a piacon. Még biztatta is a kis kisasszonykákat, hogy csak szeretkezzenek bátran a diákokkal. Képet is mutatott nekik, hogy hogyan kell csinálni. Az igazgatónő csak sírt és tördelte a kezét. Végül is elemésztette magát.

Zökkent a szekér. Valami, mintha bennem is zökkent volna. Lefelé néztem. A korhadt fenékdieszka tátongásán át leláttam az útra. A föld most is visszafelé futott a kocsi alatt, sebesen futott. Aztán egyszerre nem volt többé körülöttem város.

A vesztőhely elmaradt.

A kocsi befordult az ikladi udvarba. Hirtelen jött. Egy leány rohant felém a tornácon: — Nincsenek itthon! Mióta Aszódra vitték a gróf urékat, nem eresztik őket haza.

Úgy fáztam és olyan fáradt voltam: — Talán mégis itt maradhatnék egy kicsikét? Csak a balassagyarmati vonatig.

— Ne tessék, — mondotta a leány ijedten. — Mindjárt itt lesznek a kommunisták. Az aszódi Lloyd-gyárból jönnek ki rekvirálni.

— Persze, nincs is semmi értelme... És egyszerre eszembe jutott, milyen nagyon döngött hajnalban a berceli kapu. Minden kapu becsukódott akkor. Valamennyi.

— Menjünk hát — mondtam a kocsisnak.

A leány hirtelen magára eszmélt: — Oda tessék menni, az őrházba. Ott bevárhatja a vonatot. Jó ember a Nagy bácsi, az ő, ő megengedi. Még arról is mondott valamit, majd hoz át egy kis ebédet, ha a kommunisták elmentek.

Csíkos vasutas zubbonyban, magasnövésű, öregedő ember jött felém. Szolgálati sapkájához nyult és, kérdezte, mit akarok? Az iroda zárva van. A vonat csak öt órakor indul.

Ez is el fog küldeni. Megint éreztem, hogy mennyire fáradt vagyok. Az eső átáztatott, az éhség kínozott. Lassan mondtam ki a szavakat, hogy időt nyerjek és egy kicsikét még tető alatt maradhassak és egy darabig hihessem, hogy nem kell odébb mennem.

De az ember nem küldött odébb. Vállat vont: — Hiszen itt maradhat, ha éppen akarja. Valami kényelmes helye ugyan nem lesz.

— — — — —
Csörömpölve nehéz tehervonat tolódott el a síneken. Vörös szalagos katonák álltak a vonaton és lekiabáltak elmenőben. A fekete kocsikon fehér krétafirkálások húzódtak: *Éljen Kun Béla! Éljen a vörös hadsereg!*

— Csirkefogók, fegyvert szállítanak, — dörmögte az ember, mikor ismét bejött. Hát még az aszódi direktórium! Csupa kegyetlen zsidólegény. Remegve élnek itt mifelénk az emberek. Éjjel sincs nyugta a lakosságnak. A háború alatt a sok szökevény cseh katonát ott dédelgették a repülőgyárban. Most ők a legnagyobb kommunista hősök. Azok rabolnak legtöbbit. — Keserűen, elégedetlenül nézett maga elé. — De majd lesz még másként is. Hiába fizetnek a sok értéktelen bankóval. Minket nem vesznek meg. Mi, vasutasok is szólunk majd valamit.

Az irodában megint csöngeni kezdett a telefon. A távolság felett repülve jött a jelzés. Aszód szólát a huzalokon. Az eszembe nyílt: ez az én vonatom... Hirtelen megszűnt tagjaimban a zsibbadt nyugalom. Mikor ki kellett mennem a kis házból, olyan érzésem támadt, mintha az arcomról egy kendőt rántottak volna le. Szinte kínozott a fedetlenség.

A vonat lassan, sustorogva közeledett. A vagónok tetején alakok ültek, alakok lógtak a lépcsőkön, még az ütközőkön is. Fel akartam kapaszkodni. Visszalöktek. Odébb futottam, de az ajtók nem nyíltak. Belülről feszítették őket zsúfolódva az emberek. Megint futottam és magamban beszéltem: akár-hogyan, akárhol is. Egy kilincs vergődött a kezem alatt. A vonat indult. Mi lesz belőlem, ha lemaradok?... Az ór segített. Végre, de ládák, kofferek tömték el az ajtó torkát. Valaki

előre taszított, valaki húzott fölfelé. A táskám a hátamra esett. Aztán nem lehetett többé mozdulnom és a vonat vitt magával.

Forgalomból kivett régi kocsi volt, amelybe szálltam. Betört ablakain jegesen fujt át a szél. Kis perronján szorongtak az emberek. Asszonyok, katonák, egy tiszt, egy kövér, piszkos ember. Közéjük ékelődve, féllábon álltam, több hely nem volt. Meleg, emberszagú közelségük szinte emelve tartott. De abban a pillanatban még az is szerencsének rémlett. A jegyet a vonaton kellett megváltanom. Szakszervezeti igazolványt kértek... Most mindjárt le fognak kergetni innen. Közben úgy tettem, mintha a táskámba keresgélne. A tiszt, aki mellettem szorongott, odaszólt a vonatvezetőnek és valami írást mutatott:

— Állítson ki két személyre jegyet.

A kalauz elment, megint jött, a tiszt zsebre vágta a két tőnk jegyét. Kifizettem az árát. Ő is Balassagyarmatra utazott. Egyszerre két lábón álltam, így vettem észre, hogy lazult a zsúfoltság. A kis állomásokon le-leszállt valaki és új utas nem jött. Már az előttünk döcögő kocsi ablakos perronjára is át lehetett látni. Prémek kabátban egy fiatal férfi cigarettázott odaát. Puha kalap volt a fején és az arca piros volt a hidegtől. Egy darabig szórakozottan néztem ezt az embert. Egyszerre minden ok nélkül kényelmetlen érzésem támadt... Már nem akartam volna látni és mintegy kényszerben mégis oda kellett néznem. Homályos nyugtalanságom egyre elviselhetetlenebb lett. Haragudtam magamra. Képzlődés... De mégis, hátha engem keres az az ember?

A galgagutai állomásra értünk. Tizenkét órával azelőtt, bajnalban ugyanonnan indultam el. Hogy elfáradtam azóta... A tulsó kocsi üvegezett perronjának hirtelen kinyílt az ajtaja. A prémgalléros ember leugrott a töltésre és az állomás felé indult. Engem keres! Olyan erősen éreztem ezt, mintha valaki hangosan mondta volna... Lázas gőg csapott a fejembe. Elfogatni magam ilyenektől. Így nyomorultul, anélkül, hogy tennék valamit magamért, hogy megkísérelném a menekülést. Bevárni a sorsot, mintegy nyomorék, aki mozdulni nem tud. Egyszerre elviselhetetlen szegyennek rémlett a mozdulatlanságom. Felmarkoltam a táskámat és az emberek között becsúsztam a szomszédos szakasz ajtaján. A fülkében is zsúfolva álltak az utasok az ülések közt. Mellettem egy ember szorongott a padon és felnézett rám. Homályosan emlékszem az arcára. Gyér szőke bajusza volt és vizes kék szeme tétovázva tapogatózott. Jegyzőkönyvébe írkált. Kitépte a lapot, megint írkált. Aztán már nem figyeltem oda. A rövidbundás, aki odakünn ült a perronon, időnként kissé felágaskodott és benézett a

szakaszba, mintha őrizne. Kivártam ezt a pillanatot. Mikor visszaült a ládájára és nem láthatott, megint felkaptam a táskámát és indultam odébb. Nem volt tervem. Csak menni, menekülni, tenni akartam valamit. Ki tudja, talán sikerül. Talán megszököm egy állomáson. Talán leugrom a vonatról.

Mikor az írkáló szőke ember mellől odébb mentem, hirtelen a táskám fogantyúja és a tenyerem közé dugott valamit. Ekkor jutott eszembe, milyen sajátságosan nézett rám az előbb, aztán írt, aztán kitépte a lapot. Mintha összesodrott papíros lett volna a kezembe.

Sebesen mentem előre a harmonikás vagonkapcsolókon, zsúfolt kocsikon át emberi testek, ládák, kofferek, kosarak torlasza között. Meglöktek, taszigáltak, gorombáskodtak és valahányszor rám nézett valaki, olyasmit éreztem, mintha a bőrt nyúznák az arcomról. Eljutottam a vonat végére, az utolsó kocsiba. A törött ablak mellett volt egy szabad hely. A mozdony szikráit épp oda vágta a szél. Senkinek sem kellett az ülés. Odahúzódtam a szegletbe és zsebkendőmet tartottam a szemem elé. Ez védett és takart is. Már senki se figyelt rám. Szétbontogattam a kis papírost, amelyet a tenyeremben szorongattam. Csakugyan írás volt rajta, zegzúgos, ferde sorok. Minden szóra emlékszem: „*Arcképpel körözik, meneküljön. Ha kézrekerítik, elteszik láb alól*”.

Hálát éreztem-e abban a percben vagy csak névtelen borzalmat? Óvatosan összetépdستم a kis cédulát és a foszlányait kirepítgettem az ablakon. Közben leküzdhetetlen fáradtságba mosódtak a pillanatok. A szakaszban emberek ültek, hangok beszéltek, de minden hihetetlenül messze volt. Önmagam voltam legközelebb magamhoz.

Elmúlhatott már vagy egy óra, talán több is.

Megálltunk... Nyílt pályán állt a vonat. Mély árok húzódtott a töltés alatt. Itt leszállhatnak... Az utasok az ablakhoz sereglettek. Valaki odakintről felkiáltott:

— Aligha eresztik be a vonatot Gyarmatra, a csehek lövik az állomást.

Még jobban belefúrtam magamat a szegletbe. Semmi értelme, nem, semmi értelmé... Aztán még egy kis állomás következett. Mindenütt vörös katonák. A rövidbundás embert is láttam. Végigfutott az állomás épülete előtt és kimeredt arrafelé, ahol az előbb nyílt pályán álltunk. Úgy tetszett, mintha a fejét rázta volna, mintha káromkodott volna. Engemet keresett-e? Vagy arra gondolt, hogy rosszul vigyázott rám és hogy megszöktem? Megint beugrott a vonatba.

Alkonyodott. Egy állomáson soká várakoztunk. A fűtő elment vacsorázni a kocsmába. Egyik utas beszélt, hogy érte

már kétszer küldtek, de a fűtő azt üzenre, csak hadd fejlődjék a gőz...

Éjtszaka volt, mire odébb mentünk. Az eső esni kezdett. És a lucskos feketeségből lassan átderengő világosság jött elénk. A sötét szakaszban készülödni kezdtek az emberek. — Balassagyarmat — mondotta egy hang. Már az ajtónál álltam. A vonat lassítva ment, még nem ért be. Hirtelen kinyitottam az ajtót, ledobtam a táskát, utána ugrottam. A többi ajtó csak később csapódott ki. Már mentem futva a kijáráson át, a város felé. Senki sem kérte a jegyemet, senki sem törődött velem. Egy palánkhoz értem, nagy diófa sötétlett a sötétben. Mellé lapultam. Aztán vártam, vártam míg mindenki elment, kocsik emberek... Távolodón a rövidbundás alakja is felrémlett egy pillanatra. A lámpák kialudtak az állomáson és a zuhogó esőben egyedül maradtam a fa tövében.

Körülnéztem. Az éjszakában házak dugták ki az arcukat. A szemem megszokta a sötétet. Hova menjek? Az állomástól széles utca vezetett fák alatt a város felé. Arra menjek? Em-lékezetemben összezavarodtak Kállay Erzsébet útbaigazításai. Katonák jöttek szemközt, aztán munkásformájú emberek, aztán egy kis fiú. A gyerekekben volt legtöbb bizalmam. — Segítenél a táskámat vinni? A fiú nekirugaszkodott, de gyöngye volt. Vittük hát a táskát ketten. Nem is az volt a fontos, hogy segítsen. Tőle akartam megtudni, hol lakik Huszár Aladár? A gyerek nem tudta biztosan, de azért ment mellettem az esőn át. Kertek, kis villák maradtak el, aztán egy templom latszott. Lucskos fák, ázott, homokos út. Az egyik kapuban egy asszony állt. Útbaigazított: — A város végén az utolsó-előtti ház. Összerezzen a szívem. Eddig csak az járt a fejemben, odatalálunk-e? Most, hogy ez elmúlt, eszembe jutott: ha elmentek volna innen? Huszár Aladár ellenforradalmár híréber áll. Az új hatalom rossz szemmel nézi. Felesége, a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének volt a nógrádi elnöke. A helybeli szociálkommunista lapok már a tél folyamán támadták.

Rácsos kapun fordult be a fiú. Néhány lépcső, egy üveges ajtó következett. Nehezen lélekzettem... Menedéket kérni olyanoktól, akiket amúgy is fenyegetnek. Kínlódtam és szégyeltem magamat.

— Ott a csengő! — mondotta a gyerek. Még mindig haboztam.

Aki üldözötten, kitaszítottan sohase tétovázott idegen ajtó előtt, aki szegényen sohase állt hideg éjtszakában idegen küszöb előtt, az nem sejti, milyen elviselhetetlenül össze tud szorulni az ember szíve.

A gyerek letette a táskát, kérte a pénzt és elszaladt. A csengő élesen behasogatott a ház csöndjébe... Szinte megijedtem. Most már nem lehet eltörölni a csengetést. Most már eldőlt. Ők pedig odabenn összerezzennek és valami rosszra kell gondolniok. Ilyen későn, mostanában, mikor az embereknek elakad a lélekzetük, ha napszállás után bezörgetnek az ajtajukon.

A hosszú folyosó végéből izgatott lépések közeledtek. Egy riadt cselédleány kérdezte mit akarok. — Jelentse hogy Földváry Erzsébet megérkezett... Ajtók nyíltak. Világosság esett ki és a fénysávon hosszúszerű szép vadászkutya futott előre ugatva. Mögötte Huszár Aladár jött. Egyszer láttam életemben, de azonnal megismertem. Szőke feje, széles válla tisztán körvonalódzott a lámpafényben. Okos, zöld szeme egy pillanattig kutatón nézett rám: — Földváry Erzsébet?

Ekkor már magunkban voltunk. Sógva mondtam a nevemet. Mintha a feje egy kicsit megrándult volna.

— Tegnap hallottuk, hogy Svájcba szökött.

— Segítsen át az Ipolyon...

— Ráér, majd beszélünk, jöjjön hamar. — Felkapta a táskámat és mintha régi barátok lettünk volna, vitt magával a házába. Egy kis hallon mentünk át. A fal mentén falépcső kapaszkodott az emeletre. Középpütt a lámpafényben állt az asztal. Másik szobába értünk. A nagy könyvszekrények üvegjébe beleverődött a világosság, keleti szőnyegek kényelmes bútorok álltak. Feltűnően szép, fiatal asszony jött eléem. Fehér homlokán egymásbaugró szemöldökök alatt a hosszú pillák sötétjében kék és nagy volt a szeme. Az arca hideg, szinte mozdulatlan volt. Szorongást éreztem. Vajjon mit fog szólni? Se csodálkozás, se ijedtség nem látszott, pedig mostanában hallotta, hogy külföldre szöktem. Úgy tett, mintha a világ legtermészetesebb dolga lenne, hogy idegenül, éjjel, körözötten hozzájuk jöttem el. Csendben, nyugodtan intézkedett: — Itt a könyvtárban vetünk ágyat, nincs már szobánk. Vörös tiszteket lakoltattak az emeletre. Két helyiségünkbe kommunistákat akartak telepíteni, régi kocsisunkat tettük oda.

A könyvszekrénynek támaszkodtam. Körülöttem lassan forgott a szoba. Enni adtak. Huszár Aladár szánakozó tekintetéből értettem meg, hogy az éhség, az álmatlan éjtszakák, a fázás és a szenvedés, minden az arcomon van. A ruha lógott rajtam, a kezem remegett.

— Sok jó barát menekült erre, — mondotta Huszár Aladár.

— Átsegítene engem is?

Megrázta a fejét. — Az Ipoly elöntötte a réteket. A hida-

kat őrzik, most nem lehet. Nem engedjük el innen. Úgy is csak napok kérdése. Szobnál koloniális csapatokat láttak, az embe-
reim mondják, hogy itt a kovári hídnál is azok vannak. Ma
az a kósza hír terjedt el, hogy Nagykanizsára angol katonaság
érkezett. Harmincezer emberről beszélnek. Aradon franciák
vannak. Ide talán már ma éjjel bejönnek. Várja be itt, míg a
tanácsköztársaság összedül.

Fáradt voltam, halálosan fáradt és a kimerültségemen át
mégis olyan erősen, frissen hallottam minden szavát, mintha
reggel lenne. Szépen hangzott... Milyen furcsa, nem küldé-
nek odébb. Nem akarják, hogy elmenjek... Hát megpihenhe-
tek egy kicsikét? Köszönöm... köszönöm, mondtam hang-
talanul és fennhangon nem mondtam semmit.

XIII.

A balassagyarmati direktórium feje tegnap érkezett
vissza Budapestről. Huszár Aladár hallotta, mikor büszkén
mesélte az utcán, hogy magával Kun Bélával beszélt. A tanács-
köztársaság helyzete kül- és belpolitikailag igen megerősödött,
anyagilag is kitűnően áll. Kun Béla kijelentette, olyan fedezete
van ékszerekben, gyöngyökben, érmekben és műkincsekben,
hogy nincs egyetlen polgári kormánya a világnak, amely fel-
vehetné vele a versenyt... A magyar kincseket Hollandiában
fogják értékesíteni. Már folynak a tárgyalások.

Aztán lázadó szégyen és sötét harag csapott a fejembe.
Kun Béla a magyar szent koronára külföldi antikváriusokkal
alkuszik!

Mondják, 170.000 koronát kínáltak neki. A kövek másod-
rendűek, az arany elvékonyult, csak a történeti emlék ér vala-
mit... Már csak 170.000 koronát ér a magyar királyi mult.

A kormányzótanács még vár. Ki ad többet érte?... És ha
egy napon eljönne az, aki többet ad... Ha eljönne, akkor Kun
Béla és Szamuely, Landler elvtárs és a többiek kinyitják a
vaspántos ládát fenn a kápolnában. Fölé hajolnak, a kezükbe
veszik és... a zsidók árverésre viszik Európa legrégibb ki-
rályi koronáját. Lesz-e még rá idejük? Megint eszembe jutott,
amit a gyarmati direktórium elnöke mondott. Mind így beszél-
nek, mintha örökké tartana.

Végtelen ragyogásban állt a világ. Madarak úsztak át a
káprázaton. Mint a parittyák, kis halak dobálták magukat
bolondul a víz színén.

Élet, tavaszi élet, diadalmas feltámadás.

Zörögve egy szekér jött mögöttünk. Katonák ültek rajta. Kenyeret vittek kiosztásra a falvak őrségeinek. A zörgés sebesen haladt. A szekér már eltűnt a fordulónál, de a kenyérszag ott maradt a levegőben.

Nagyszombat van. A templomokban az idegen hatalom őrségei leselkednek, bújosnom kell az emberi tekintetek elől. Csak a folyópartja, csak az országútja az enyém. És mégis templomban vagyok. Végtelen boltozat alatt orgonázó tavaszi szelek, feltámadás, meleg kenyérszag, örök istentisztelet.

— — — — —

Huszár Aladár a kalapja után nyult: — Elmegyek ujságot a vasútra. — Nyugtalannak látszott.

— Mi történt? — kérdezte a felesége.

Egy pillanatra hábozott. — Titkos telefonértesítés jött a direktóriumhoz. A kormányzótanács elrendelte, hogy tuszokat kell szedni.

Hideg szürkesség terjedt az ablakon. Fázni kezdtem. Mindennél irtózatosabbnak rémlett ez a hír.

Tuszokat szednek... Az idegen faj a maga életéért zálogba veszi a magyar életet.

Nagyon kevés idő múlhatott el. Kicsapódott az ajtó. Huszár Aladár ott állt a küszöbön. A szeme fénylett és az arca egészen idegenszerű volt.

— Végük van! — És nagy felindulásában sajátságosan töredezetten nevetett, pedig a szeme tele volt könnyel. — Ide nézzenek! — És elének lobogtatta az ujságot. — Ők maguk írják: „Veszélyben a forradalom!”

Egymás kezéből kaptuk ki az ujságot. 19-én este a Népoperában gyűlt össze a munkás- és katonatanács vezérkara. Kun Béla, Ágoston, Pogány, Lukács, Landler, Böhm, Szamuely és a többiek a színpadon foglaltak helyet. Kunfi szónokolt:

„Az entent vasgyűrűt szorít Szovjet-Magyarország köré.”

Egymásra néztünk. Hát mégsem hagynak elpusztulni! Segítségünkre jön az emberi irgalom...

Böhm Vilmos a munkásságot fenyegette: „Aki fegyelmetlenséget követ el, azzal úgy bánunk el, mint az ellenforradalmárokkal”. A polgárság felé Pogány rázta az öklét a Népopera színpadáról:

„... Elvtársak, üzenni kell annak a magyar burzsoáziának, vegye tudomásul a burzsoázia idehaza, hogy a mai naptól kezdve tusznak tekintjük! (Viharos taps.) Vegyék tudomásul, hogy nem lesz örömük abban, ha az entente hadseregek előnyomulnak, mert minden lépés, amellyel a román vagy a szerb hadsereg előnyomul, egy-egy keserves megpróbáltatás

lesz az itteni burzsoáziának. (Viharos helyeslés.) Ne örüljön a burzsoázia, ne dugja ki a fehérzászlókat az ablakába, mert a vérével festjük pirosra!" (Percekig tartó viharos, tomboló helyeslés és taps.)

Szamuely Tibor lépett a szónoki emelvényre: „Veszélyben van a proletárhaza! — kiáltotta. — Halál a proletáriátus minden ellenségére! Halál a burzsoáziára!... Ha Magyarországon a proletáriátus hatalmáért még nem folyt vér, akkor fog folyni vér, a proletáriátus vére, de fog folyni a burzsoázia vére is...” És a színház hallgatósága, a munkástanács idegen fajú tömege, tombolva tapsolt, mikor a zsidó Szamuely az egymásnak úszított magyar proletáriátus és magyar polgárság vére ömlését jövendölte. A halálba hajszolt munkásság dühével akarja elpusztítani az értelmiséget. A magyarság saját kezével akarja a magyarság saját agyvelejét kitepetni.

Örület! Halálra ítélik a rabszolgáikat is, az ellenfeleiket is. Lesz-e rá idejük, hogy végrehajtsák a nemzetirtást?

A nagyszombati gyűlés azzal a határozattal végződött, hogy a diktatúra védelmére minden proletárnak fegyvert kell fognia. Veszélyben a forradalom!

Örvényt érez az ember a lelkében. Az oláhok Nagyváradon vannak... de a szörnyű diktatúra összedül. És ellenállhatatlanul, megkönnyebbedés ocsúdik az örvény fölé. Az emberiség megkönnyörült rajtunk. Ha most el is vesznek valamit az oláhok, a béke majd visszaadja a mienket.

Ezt gondoltuk az iszonyat óráiban, ezzel álltattuk magunkat.

Az utcában lépések hangzottak. A gyalogjáró szélén egy idegen ember állt és az ablakunk felé nézett. Egyszerre eszembe jutott... Tegnap ugyanott láttam ácsorogni. Huszár Aladárné aggódva pillantott a férjére.

Aztán meggyulladtak az utcalámpák. Kilestünk a sötét szobából. Az a fekete alak még mindig ott állt a szegleten.

*

Semmi hír... És ennek a szörnyű időnek mégis egyik legszörnyűbb üzenete jutott ma el hozzám. Kinn az utcán egy gyerek énekelt. Nem látszott, de a dala egyre közelebről hangzott.

Figyelni kezdtem. A kis énekes éppen az utca torkolatán haladt át. Egy pillanatra szabadon beeresztették a házak a hangját maguk között. „Apám... anyám...” Fiatal fiú volt. A felsőtestét kihívóan mozgatta, ahogy a vers végsorát még egyszer megismételte. Most tisztán hallottam:

„Apám, anyám dögölj meg...”

Rossz budapesti orfeumdallammal tovább repült a nóta. De a szívemben egy kis kalapács ferdén, zűrzavarosan kezdett ütni. Sok undorítót hallottam már a bolsevizmus új szellemű iskolájáról, de ez volt a legundorítóbb és leggonoszabb.

Az oktatás eszköze a nevelés. *A bolsevizmus nevelése az erkölcsstelenítés.*

A leány-internátusok hálósobáiban fiatal zsidó tanítók alusznak, hogy a kisleányok megszokják a férfiak jelenlétét. A közös fürdőkbe zsidó orvostanhallgatók kísérik a leánygyermekeket, hogy a feleslegessé vált szemérmet és tartózkodást neveltség tárgyává tegyék. A nemi felvilágosítás tovább folyik. Az óvodák célja megváltozott. Bizalmasan közölték az óvónőkkel, hogy a játékiskolának el kell idegenítenie a gyermeket az anyától, feleslegessé kell tenni a családot. A játékszer közös, feledje el a gyermek a magántulajdon bűnét. És mialatt a hatalom a mai nemzedéket a vörös hadseregbe kényszeríti, elrendeli, hogy a jövő nemzedékből ki kell irtani a katonásdi játékokat, nehogy a rabszolga valamikor majd lázadásról álmodják.

Parancs jelent meg. A régi olvasó és történeti tankönyveket be kell szolgáltatni. És mialatt a régít halommal égetik, hogy nyoma se maradjon, új könyveket íratnak olyanokkal, akik még magyarul sem tudnak.

A rombolás műhelyében új ABC könyv készül. Ez a közoktatási népbiztosság utasítást adott ki, hogy az ABC az osztályharcok propagandairata legyen! A magyar irodalmat törölték a tantárgyak közül. Ezentúl a magyar iskolákban csak a világirodalmat fogják tanítani. Történetünket meghamisítják és céltudatosan moeskolják. „*Hunyadi János szemfényvesztő, Mátyás király a legnagyobb csaló, Pázmány Péter gazember.*“

Most értem meg a kisfiú káromló, ocsmány dalának az eredetét.

Vessék meg a gyerekek még atyjukat, anyjukat is, hogy a szülők titokban, négy fal között se tehessék jóvá a külső rombolást.

Egy démoni ellenség ötven év munkájával lassan ellopta a magyar faj lelkét. Most, hogy hatalomra jutott, dühös sietséggel pusztítja el azt a lelket, hogy népünknek, ha valaha még feleszmélne, ne legyen többé mit visszavennie.

*

A gólyák leszállnak tavalyi fészükbe. A természet elnéz az emberek merénylete felett és folytatja roppant törvényeit.

Önkéntelenül az ujság után nyúltam. Egy hír. A románok megálltak... Lejjebb más hír: Három kinevezés. *A forra-*

dalmi kormányzótanács megtette Böhm Vilmost, a jeles író-gépügynököt, a tiszántúli hadsereg parancsnokává. Ennek a neveltséges és megalázó hadvezérnek az osztrák származású Stromfeld Aurél elvtárs lett a vezérkari főnöke, aki Károlyi Mihályt memorandumban világosította fel arról, hogy az orosz szovjethadak diadala és a világforradalom elkerülhetetlen. Vajjon milyen szerencsétlenségeket akar még ránk hozni ez a tehetség, de megtévedt nagyravágyó?

És a harmadik...

Szamuely Tibor mostantól kezdve a keleti hadsereg rögtönítélő törvényszékének az elnöke és a frontmögötti ország-részek minden ellenforradalmi moccanásának felelőtlen bírója. Szolnoki főhadiszállásáról kiadott parancsában megmondja, mit akar: „A burzsoáziához nem fordulok semmiféle kérelemmel, csak azt szeretném, ha ezeket a szavakat vésné emlékeztetőbe: aki a proletáriátus hatalma ellen emeli fel a kezét, az a saját halálós ítéletét írja alá. Az ítélet végrehajtása a mi feladatunk“.

Ki ez az ember, hogy ilyen hangon beszél? Honnan jött és hová indul, akit mától kezdve nem von többé senki kérdőre az eltűntekért?

Alakja ott állt a forradalom erjedő sötétjében, Kun Béla mellett, az első perctől kezdve. Együtt jöttek át az orosz határon. Trockij utasításait és aranyát hozták magukkal mind a ketten.

Nem volt púpos és mégis a púposok kifejezése ült az arcán. Egy fekete hiéna...

Nagyatyja kaftánosan, batyúval vándorolt be Galiciából, Szamuely Tibor fiatalon Nagyváradra került és írói tehetség nélkül, felületes félműveltséggel ujságíró lett. Amit róla hallottam, olyanok mondták el, akik abban az időben személyesen ismerték.

A kávéházban rendszeren egy félreeső szegletbe húzódott és külön asztalnál ült egyedül. Fekete keztyűjét jóformán sohase vette le a kezéről. Mindig fekete ruhát és fekete nyakkendőt viselt és hosszúra növesztett fényes, fekete haját a fejéhez tapasztva, erősen kifésülte a homlokából. Tüdővésztes, beretvált arcán kékfekete árnyékok húzódtak.

A kaftános lengyel zsidók fia, angolosan öltözködő, hóbéngedő különz lett. De csak külseje vette fel ezt a lárvát. Lélekben tovább hordozta a zsinagógák izgatott, zsúfolt forróságát, óhitű péntek esték homályát, hét szál gyertyák lángját, megvetettek emésztő bosszúvágyát.

Keresztényekkel nem igen érintkezett. És a kéteshírű keresztény asszonyokat — mint ahogy maga mondta — csak

azért kereste, mert szerette őket megalázni. Mindenről, ami magyar volt, gyűlölettel beszélt, bár jellegzetes nevét, mint sok más fajrokon, megmagyarosította, álnévvel cserélte fel.

A háborút megelőzőleg egy fiumei ujságnál írt alárendelt kis cikkeket. Aztán a katolikus Magyar Kurir könyomatosnak volt a munkatársa...

Mikor a háború kitört, behívták. Úgyesen, többször elkerülte a bevonulást, majd a frontmögötti irodákban bujkált egy ideig. Később megadta magát az oroszoknak. Mikor a forradalom ott kitört, a nyíregyházai zsidó fiú, aki addig alárendeltjeivel sértően és kihívóan viselkedett, fellebbvalóival pedig meghunyászkodóan, egyszerre megváltozott. Hirtelen a többiek fölé került. Már katonákat toborzott magyar foglyok között a vörös hadseregnek. Fenyegette és kényszerítette őket. A zsidó cárok visszaadták szabadságát és a faji összetartás megdöbbenő adatául, a nyíregyházai jelentéktelen zsidó hadifogolyból hirtelen az oroszországi zsidószovjet hadtestparncsnoka lett.

És ekkor, úgy látszik, szabadjára engedte régen hordozott gyűlöletét. Kilencvenkét fogoly magyar tisztet lemészároltatott...

Mult év novemberében jött haza. Aztán nemsokára találkozott Kun Béla szállásán Károlyival. Ettől kezdve gyakran érintkezett vele és védelme alatt kiabálta véresszájúan a kommunista-gyűléseken: Halál a burzsujokra!

Március 21-én este már hadügyi helyettes népbiztos volt. Most a forradalmi vésztörvénytörvények elnöke.

Mielőtt elutazott Pestről Szolnokra, egy délután Gerbaud cukrászdájának az ablakában ült és kávézás közben kinézett a térre. Többen hallották, mikor mondta: *„Itt a Gizella-téren fogok egy guillotine-t felállítani. Annyi burzsuj-vérnek kell még folynia, hogy az automobilom kereke vérben gázoljon“.*

Valaki beszélt, aki Budapesten járt: Szamuellyt terrorista testőrség őrzi, gépfegyveres különvonaton utazik és hóhért visz magával. Az ujságírók körében, a forradalmi Otthon Clubban, az egykori névtelen riporter hirtelenében ünnept nagyság lett. Ujságíró fajrokonai pezsgőzés közben átlelték és felköszöntötték: *„Tibikénk, prófétánk!“*...

Igen, az ő prófétájuk!... Most, hogy visszagondolok, emlékezetemen át egyre élesebben látom a fekete hiéna-ember arcát. Visszataszítóan mosolyog új hatalma felett. Látom fekete, sima fejét és feketekeztyűs keze int. Bitókat állítanak fel, ahová mutat. És az akasztófák, mint fekete héber írás, ott maradnak az ég alján, mikor különvonatán odébb megy, más lázadó tájak felé.

XIV.

Az éjszakák most nem alusznak. Vissza-visszatérő őrjárat lompos lépése jelenti a hideg sötétben az idő múlását.

Mikor reggel lett, egy vörös katona tudakozódott Huszár Aladár után. — Tartozik azonnal jelentkezni! Aztán egy másik állított be. Kikérdezte a cselédséget. Huszár Aladárné nyugodtnak látszott. Azt mondták neki, ha a férje elő nem kerül, őt fogják el helyette. Egy kis bőröndbe rakosgatta a holmiját, csomagolt. Ismerem azokat a mozdulatokat, amelyekkel csomagolt, az én kezem is egészen így mozdult, mikor készenlétbe helyeztük a bőröndömet. Dél felé detektívek jöttek. Odakinn beszéltek az előszobában. Aztán mentek végig a lakáson és ahogy mentek, szöktek előlük egyik szobából a másikba. Mikor nem volt tovább, megálltam a lépcső alatt. Rám talál-e? Mint egy csapdába került állat vergődtem. Mire való volt az egész? Hát mégis! Ennyi szenvedés után? Megint éreztem annak a szörnyű, láthatatlan kéznek a tapogatózó mozdulatát magam körül. Megfog, vagy mellém nyúl? Várom kellett tétlenül, tehetetlenül. És a hangom hangtalanul hívott valakit, aki megsegítene. Nem mondtam ki és mégis, Anyámat hívtam, mint a gyerekek, a haldoklók, a betegek.

A szimatolódzó véredek elmentek...

*

Pongrácz Györgyné is ott ült velünk. A férje elmenekült. Nemrég volt az esküvőjük. Szegény fiatal asszony! Egészen egyedül maradt. Valami tervet kellene csinálnunk. Valamit tennünk kellene. Ő mondta: — A szomszéd faluban egy kedves, öreg dáma lakik... Ott nem keresne senki.

Hirtelen határoztunk. És Pongrácz Györgyné levelet írt Szügybe, özvegy Beniczky Mihályné kezéhez. Megírta, hogy Földváry Erzsébet, Huszár Aladáréknak egy szegény, szívbajos rokona, aki fél a csehek ágyúzásától, néhány napra menedéket kér tőle.

Elment, mi pedig sietni kezdtünk. Huszár Aladárné elrejtette férje fegyvereit és ruháit, aztán összeszedtünk a házban minden írást, ami veszedelmet jelentett. Tüzet raktunk a gyerekszobában. Elégtek Huszár Aladár kétségbeesett ellenforradalmár írásai, levelek, röpiratok, a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének halombahordott felhívásai. Szomorú tűz volt. Munka, reménység és lelkesedés égett.

*

Vasárnapi misére harangoztak a parti templomokban.

A város arrafelé fordította az arcát. Az utcánk néptelen volt, csak a vörös katona állt, mint egy őrszem a szegleten. Huszár Aladárné kikísért a kapuig. A gyerekek marasztottak. Mikor a vörös őrszem a város irányába nézett, hirtelen kisurrantam a házból. Háttal állt és nem vett észre.

Csak egy kis csomag volt a hónom alatt. Egészen kevés holmi. Milyen kevés is elég tud lenni az embernek, ha másképp nem lehet. Pongrácz Györgyné jött szemközt. Egymáshoz szegődtünk és sebesen szeltük át a főutcat.

Mióta akkor este ide érkeztem, sohase jártam erre. És képzeletemben az ipolymenti város éjszakai képe helyébe egy másik város épült. A megyeház-térre tornyos, ódon városházat képzeltem, amely talán nem is létezik és a tövében árka-dos öreg házakat, melyek alatt kis boltok szorongnak és egy régi kutat a vén piac közepére. A tér irányába fordítottam az arcomat. De a valóságból semmi sem látszott és a képzelt kép velem maradt.

Valahányszor emberek jöttek szembe, kis zsibbadást éreztem a szívem táján. Az arcom elé kaptam a zsebkendőmet és fujni kezdtem az orromat.

— Ha még sokan jönnek — mondtam és nevetnem kellett, — megfájdul az orrom a kirándulásban.

A vasúti sorompónál megint vörös katonák álltak.

— Csak ide a szomszédba, Szügybe, vasárnapra...

Ismét egy darabka utca következett, városvégi házikók és egyszerre kinn jártunk nagy, szabad rétek között az országyúton, a napfényben. Szél fujt, friss szél. A szomszédos halmok erdőin végigborzongott a tavasz. Az útmenti virágok, mint hosszú derekú, ringó szoknyás kis parasztleányok álltak a fűben. Ünnepe volt. Százszínű vasárnap. És egyszerre legyőzhetetlen szomjúsággal hátravettem a fejemet. Hetek óta lopva, meglapulva bujkáltam az emberek között, mint aki karcos bozótba kapkodja a fejét. Most szabadba értem és a nap a szemembe sütött. Szinte nevetnem kellett és végtelen halk nevetésben velem nevetett a szél.

Letértünk az országyútról. Egy parasztházon vörös keszkenő fityegett egy pálcán. Ott székelt a direktórium. Aztán elhagyott temetőn mentünk át. Krisztus nagy keresztje feketén állt a magas virágos fűben a megdőlt sírkövek között. De a nap sütött és szép szabad szárnyakon, szabadon szállt a szél. Elhanyagolt öreg kertbe értünk. A vasrácsos tárt kapu nyílásában vörös-őrség ácsorgott. Szabadon járt ott ki-be boldog-boldogtalan. A faskamrában és a régi kúria oszlopos teraszán is temérdek municiósláda zsúfolódott. Megakadt a szemem a felírásokon. *Explosiv! 15-ös ecrasit gránát!*

— Ezzel ugyan egy várost is a levegőbe lehetne röpíteni.

Pongrácz Györgyné bölintott: — És a szomszéd telken áll a vörösök útege. Arra célozgatnak a szőlőhegyről a csehek.

Túlhan az udvarház zsindelyes teteje felett, két mogorva vén fenyő nyúlt fel az égbe, a tövénél pedig belefeküdtek a lehajló ágak a fiatal fűbe. Mintha gyerekkorom álgyesti kertjében jártam volna, úgy emlékeztetett az oszlopos öreg udvarháza. Csak előtte tiporták össze a katonák a füvet, vágták fel a nehéz munición kocsik az utat. Csak a kapu útján heverték papirosok, törött üvegek, ahol a katonák jártak. De az udvarház mögött, a másik oldalon szinte érintetlen volt a kert. Elvadultan szép volt vénségében az ifjú ébredés között. És a jó öreg falusi szobákban ajtók nyíltak. Egy öreg dáma jött felém. Még jóformán alig ahogy látott, mégis szólt:

— Jól tetted leányom, hogy eljöttél hozzám.

Még alig látott... És ez Magyarország volt. A régi vendégszerető Magyarország, amelyben ma kiplakatirozzák a bevándorlottak: „Aki házában vendéget fogad, forradalmi törvénszék elé állíttatik“.

*

Panem et circenses! Kenyér nincs, a főváros éhezve tá-molyog, cirkuszt hát a népnek. Leszakadt a ruha az elszegényedett százezrekről, talpig vörösbe kell hát öltöztetni a várost. Egész házakat vontak be, hídfőket, homlokzatokat, falakat. Vervörösre mázolták még a villamoskocsikat is. És a forradalmi kormányzótanács Bécsnek, az éhező Budapest díszleteiért, bőkezűen harmincmillió értékű vágómarhát adott...

Az ünnep programja oly nagy, hogy a vörös hadsereg tiszántúli futásának nem marad hely az ujságokban.

Gyülekezés, menetek, felvonulások... Rendelet: Mindenki tartozik a menetben résztvenni; mindenki tartozik házát feldíszíteni, mert különben... május, tavasz, szép szabadság ünnepe, aki mer érte nem lelkesedni... forradalmi törvénszék elé kerül.

Gondolatomban vörösre változik a főváros. A vörös hát-teren gigantikus gipsz-szobrok fehérленek kísértetiesen. A vérmező közepére két emelet magas, negyven méter hosszú, vörössel bevont koporsót ácsoltak, Martinovics, Dózsa György, Liebknecht Károly és Luxemburg Róza emlékeül.

A budai hegy alatt vörös az Alagút torka és mellőle puskatussal gipsz szövjetkatonák suhintanak iszonyú arccal a földön járó szegény ember felé. Az utcák torkolatánál kalapáccsal suhint a Népszava óriás mezítelen vörös embere: „Halál a burzsujokra!“

A milleniumi emléket is elborítja a vörös. Árpád vezér bedeszkázott bronzá felett a gipsz Marx emelkedik. A parla-

ment előtt, mint egy óriás véres hólyag, egy vörös földgolyó. Andrassy lovasszobrára pedig vörös görög templom épült. És megint Marx, Lenin, Liebknecht, Engels, Luxemburg Róza kilenc méter magas gipszfeje. Gipsz, gipsz, vörös papírszövet, vörös oszlopok, vörös póznák és zászlók, girlandok, ötágú vörös szovjetszallagok. Fullasztó vörös maskara a magyar főváros halálra vált arca felett.

A vörös keszkenő vérvágyat kelt a megvadított bikában... Mit akarnak ott a Duna partján? Mi ez? Egy szörnyű téboly vagy az Apocalipsis félelmes jövődőlésének a beteljesülése? Az öreg Biblia a könyvespolcon fekszik. Ezredéves szavak jönnek ki a lapjai közül és szemébe néznek a történeteknek.

„És láttam más vadállatot feljönni a földből... És megtevesztette a földön lakókat a jelekkel... mondván a földön lakóknak, emeljenek bálványképet a vadállatnak... hogy akik nem imádják a vadállat képét, megölessenek. És megteszi..., hogy senki se vehessen vagy adhasson, hanem csak, aki a vadállat bélyegét vagy nevét, vagy nevének számát viseli.“

„... És láttam egy asszonyt ülni vörösszínű vadállaton... És az asszony fel vala öltözve bíborba... és homlokára e név vala írva: Titok... és láttam az asszonyt megrészegedve a szentek véréből és Jézus vértanúinak véréből... És sírnak és jajgatnak fölötté a föld királyai, aki vele paráználkodtak...“

„Skarlátba öltözött város, mely bálványképet emeltél a vadállatnak... hárfások és zenészek a fuvolások szava és a harsona nem hallatszik benned és semmiféle művészeteknek mestere nem lesz többé benned található; és a malom zörgése nem hallatszik többé benned és a vőlegény és menyasszony szava nem lesz hallható ezentúl benned...“

Ijesztően mered össze a jóslat és a valóság. De a Bibliában, néhány nappal odébb eljön a jóslatban fehér lován az, aki fehér gyolcsba öltözött. És a fehér legyőzi a vörös diadálát.

★

A támadás megint elmaradt. A kert pedig egész éjjel tördelte sok zöld kezét a szélben.

Kora reggel izgatott beszéd hangjai ébresztettek fel. Mindenki arról beszélt, hogy a proletárhadsereg helyzete reménytelen! Az oláhok elfoglalták a szolnoki hídfőt! Mennek Budapest felé. Kun Béla megbukott...

A hírek szétfutottak a falvakban. A kis direktóriumok bekényszerített paraszt tagjai halálsápadtan mondogatták:

— De hát nekem nem lehet bajom, csak rámparancsoltak. Nem lehet bajom, sohasem akartam...

A szügyi kommunisták ma reggelre hirtelen udvariasak lettek. A vörös katonák köszöntek. — Tessék már mondani, mi lesz? Valaki az udvaron ittas hangon kiabálta: — Le a proletárdiktatúrával! — Senki sem bántotta érte. A politikai frontmegbízottak elszívárogtak.

Bomlott állati fegyelmetlenség lepte meg az embereket. Gross Izidor tűzmester hiába lármázott a falusi utcán. Nem törődtek vele. Az egyik katona ráordított:

— Fogja be a száját! Az elvtárs is otthagytta az üteget, mikor a csehek lőttek.

Eszembe jutott Gross Izidor esete. Elment a menyasszonyához. Távozási engedélyt írt magának és ráhamisította a parancsnok nevét. Mikor megint előkerült, parancsnoka a katonai törvényszék elé utasította. A 32-es nehéz vörös tüzérezred összemorgott, Gross Izidor pedig panaszra egyenesen Kun Bélához szaladt.

A vörös hadsereg fegyelme mindenütt így inog és nem áll ellent sehol. Ezalatt Böhm elvtárs hadseregpáncsnok hivatalosan megállapítja, hogy a proletáröntudat mindenütt győzedelmeskedik.

Az ajtó nyílt és Beniczky Mihályné körülnézett, aztán nagyon halkán beszélt:

— Balassagyarmaton kitört az ellenforradalom. Az emberek az utcán kiabálják: „Sohse voltunk kommunisták!” A mieink egy táviratot fogtak el. A tanácskormány feltárta benne helyzetét a direktóriumnak. Megbuktak...

Lépések közeledtek a terraszon. Riadtan néztünk oda. Huszár Aladárné volt.

Mi történt Gyarmaton? És a férje? Szomorú mozdulatot tett. Mondta, hogy értem jött. A csehek támadnak. Készültség van Balassagyarmaton. Csak a vasútvonalat akarják. Szügy kimarad a megszállásból és akkor... Megint csak benn maradnék a tanácsköztársaságban. Sietni kell.

— De hát nem buktak meg? És az ellenforradalom?

Hirtelen mesélte; nagy gyűlés volt a Vármegyeiháztéren. Bajta százados, aki a télen kiverte a cseheket Gyarmatról, a városház erkélyéről kijelentette a népnek, hogy a helyzet reménytelen! „A város katonailag tarthatatlan”. Egy tiszt elkiáltotta magát. „Le a proletárdiktatúrával!” Az erkélyen ekkor Singer elvtárs, politikai megbízott előretörtetett. A polgárság és a tisztek ellen lázította a népet: „Ki kell irtani őket, ne kíméljétek még az asszonyaikat, a gyermekeiket se! Ők hozták a nyakunkra a cseheket!” A hallgatóság hangulata hirtelen átesapott. Öklök emelkedtek, rohamkések döftek a burzsujok felé. Az utca kövezete véres lett. Bajta százados

elmenekült. Kővár felé látták nyargalni. Mikor a hídhöz ért, sortűzet irányítottak rá a vörösök. Ezt adta neki Balassagyarmat hálából, amiért egyszer megmentette. Sarkantyúba kapta a lovát és két tisztársával átvágtatott a lövöldöző csehekhez.

— Azóta az Ipoly túlsó partján mozgalom látszik. A gyarmati utcákban pedig halált ordítanak ránk a proletárok és kiabálják, leölik a túszoikat, ha bejönnek a csehek... A város izgalomban van. A sorompókat őrzik. Menjünk!...

Mikor már indultunk volna, egy pillanatra hátramaradtam. Szomorú voltam. Beniczkyné arcán is szomorúság látszott. Nem szólt, bizonyosan arra gondolt, miért megyek vissza éppen most, ha azért jöttem hozzá, mert féltem a csehek ágyúzásától.

— Valami magyarázattal tartozom... Nem az ágyúzás miatt jöttem ide.

— Tudtam én, Erzsébet, hogy nem félelemből jöttél. De nem kérdeztelek, csak örültem, hogy itt vagy.

Ebben a pillanatban elviselhetetlenné lett az idegen név.

— Jolánta néni nem az vagyok, akinek tart.

Hirtelen visszalépett és megütközve nézett rám.

— Hát akkor ki vagy?

Felragyogott a szeme, mikor megmondtam. — De hiszen akkor, — magához ölelt és az arcán látszott, hogy olyasfélét érez, mint aki valami nagyot tett.

— Aztán visszagyere, ha úgy fordul. — És kikísért a kapuig és utánam nézett, amíg csak látott.

A katonák legtöbbször levette a piros pántlikát a sapkájáról és fehér virágot tűzött a helyére. Csapatosan húzódtak elfelé az alkonyatban. Egy görbelábú, kócos zsidó legény igyekezett szinte futva Mohora felé. — Ez a Kun Béla katonája!

— kiáltozták a vörösök. Nevettek és az egyik a porba köpött.

Mentől közelebb érkeztünk a városhoz, annál kihaltabb lett a táj. Csak Kővár irányából hallatszott a puskaropogás. Az ipolymenti topolyák oldalt dültek, mintha az ólmos ég súlya nyomta volna a fákat. Szél fújt. Minden hajlott, repült, a por nyargalt, virágszirmok rajzottak a gyümölcsfák körül. Már az utcánkban jártunk. Halálsápadtan két katona futott. Puskával, hátizsákkal futottak. Izgatottan kiáltottak ránk:

— Be a házakba! Senki se maradjon az utcán.

Megint jött futva egy csapat. Szőke, riadtképű kis hadnagyot sodort magával. Fogták a kezét, rángatták, húzták, hogy el ne meneküljön. Még kérlelték is őt, akit a tisztekre uszított legénység sokszor megbántott. Szükségük volt rá. Szemben a kerítésnél, hirtelen lesüllyedtek a hátizsákok. A

guggoló emberek, mintha közelebb kerültek volna a földhöz. A felemelt puskák agya odaszorult a halálsápadt arcokhoz.

— A csehek... Ideát vannak.

Becsaptuk magunk mögött a kaput. A házban voltunk. Gépfegyverek kattogtak. Egy ágyú dördült. Megrezzentek az ablakok. Szemben, a kerítés alatt földig görnyedve, mint szürke rögök, görögtek a katonák a városvégi barakkok felé.

— Itt az erdőnél! Átjöttek az Ipolyon!

Ember nem látszott többé sehol. Csak a gépfegyverek kattogása futkosott a levegőben, mintha nagy táviratokat kopogtattak volna. Az ágyúk siettek. Sok láthatatlan targonca kereke gurult végig az égboltozaton, keresztül-kasul jártak a fejünk fölött a lövedékek. Aztán földre értek a targoncák és tüzes terhüket kifordították a szőlőhegyen is, Szügy határán is. Felhő csapott ki, ahol a földet érték.

Kóváron elmállott a templomtornya! Nincs ott többé...

Szemközt ügetve jöttek az országútján a tehenek. A gulyás gubája ide-oda lódult, ahogy futott. Búvóhely felé mozgott minden. Az utca egyre sötétebb és csendesebb lett. Csak a puskaropogás beszélt az éjtszakában. A villany is kialudt. Órák múltak. Nehéz öklök dörömböltek valahol egy házkapun. Fegyverzörgés haladt el az ablak alatt a fegyház irányába...

A sikertelen ellenforradalom kiszolgáltatta a jókat.

A tulsó utcában újra döngött egy kapu.

Tuszkokat szedtek itt is. És ma így döngnek Magyarországon mindenütt a kapuk...

XV.

Tegnap azt hittük, megmenekültünk. Tegnap híre jött: a tanácskormány megbukott, a vörös hadsereg mindenütt szalad. Végük van! Másra áthárították fegyvereik balsikerét és a nép haragját a polgárságra. Megismétlődik a Károlyi-forradalom játéka. Program helyett legyen kereszténymészárlás! A piacon beszéltek: Jön Szamuely rendet csinálni! Meg kell bosszulni az elesett vörös katonák életét!

Mozgósítás... Az ujság csupa felkiáltójel. A gyári munkásszázlójakhoz! Rendelet! Felhívás! Parancs!

Pogány elvtárs riadót írt: „Rossz hírek jönnek a frontról. A fronton való vereségünk a burzsoázia diktatúrájának visszatérését, a fronton való győzelmünk a proletárság diktatúrájának megmaradását jelenti. A szervezett munkásságon áll minden. Ma az a helyzet, hogy Budapest forradalmi proletársága nem bízhat többé a frontban, hanem éppen ellenkezőleg.

Budapest proletárságának kell forradalmi lendületével megmentenie a frontot. A diktatúra válságához értünk...“

Csak ez után a vallomás után hömpölyög ki az ujságból Budapest piros május ünnepének a késő leírása: *Bíborszínben a főváros. Százvezrek az utcán. Népvándorlás a Városliget felé. Kivilágítás, tűzijáték...*

És az emberek, akik azt várták, hogy az ünnepen majd enni adnak nekik, éhezve, a vörös színtől beteg szemmel, mint az örültek tántorogtak, a nagy bizonytalanságban.

A vörös téboly tobzódó színe még ott lógott a házak falán, mikor 2-án délután, az Új-Városháza nagytermében remegve összebújt a kormányzótanács. Közben megeredt a zápor. A harmincmillió vörös papírszövet ázott mindenfelé az esőben. A vörös festék végigfolyt a házak falán, a gipsz-szobrokon, az aszfalton. Minden vörös lett. Pesten azt mondják: óriás, véres mészárszék a város. És utcáin elterjedt a hír, hogy megbukott a diktatúra...

A májusi nap háta mögött elrejtve közlik az ujságok a munkástanács riadt ülésének a részleteit. Kun Béla belekiáltott a terembe, hogy az „imperializmus felvonuló csapatai elől a vörös hadsereg szaladó tömegei menekülnek. Nekem — mondotta emelt hangon —, amikor ebben a Tanácsmagyarországban most a legutóbbi napokban körülnéztem, Gorkij egy novellája jutott eszembe. Gorgij Párizsba ment, keresni a forradalom szellemét, hogy segítséget nyújtson az oroszországi proletáriátus vívódó forradalmának... Kereste a régi jó frigiai sapkás forradalmat, kereste, kutatta és elvezették valami hotelbe, ahol egy kurtizánt, egy félig-meddig utcai sorba süllyedt nőt talált, akit arra kért, hogy ne adja el magát a cárnak, segítse a forradalmat. És a nő, a kurtizánná vedlett forradalom mégis megadta magát a cárnak, mire Gorgij így végzi: „Szerettem volna véres, genyes nyálamat a szemébe köpni.“

És ez jut eszébe Kun Bélának, mikor „ebben a Tanácsmagyarországban“ körülnéz és arcába meri ezt mondani annak a nemzetnek, amelynek egykor Kossuth Lajos azt mondta: „Leborulok a nemzet nagysága előtt.“ Ő leborult, Kun Béla pedig köpni akarna.

Egy darab ideig csak a szemem szedte a betűt... Senki se akadt, hogy beléfojtsa a szót... Kun Béla rettentő gettó nyelvén tovább beszélt:

„... A többsége a csapatoknak olyan, hogy védtelenül van kiszolgáltatva Budapest az ellenség támadásának. Arról van szó, elvtársaim, hogy odaadjuk-e Budapestet, vagy pedig küzdünk Budapestért. Én, elvtársaim, azt mondtam mindig: nem

ismerek erkölcsöst és erkölcstelenet. Én csak egyet ismerek, azt, ami használ a proletariátusnak és azt, ami árt a proletariátusnak. Én azt mondom, hogy becstelenség a burzsoáziának igazat mondani, hogyha ez az igazság árt a proletariátusnak. De én, elvtársaim, a proletariátusnak nem fogok hazudni. Azt is elmondom önöknek, hogy a munkászászlóaljokban nincs meg az a harckészség, hogy Budapest megmentésére gondolhassunk...

Igy beszél saját jelleméről az az ember, aki korlátlan hatalmáról megvallja, hogy: „*Mi kis csoport, a munkásmozgalom többsége ellenére kezdtük el a harcot a diktatúráért...*” És megvallja sikerének rettentő titkát: Károlyi Mihály hazárulását. „Valami érzés van benne, hogyha most elpusztul a diktatúra, csak azért pusztul el, mert kevés vérebe került a proletariátusnak. Igen olcsó volt, ingyen adták néki...”

Csakugyan semmibe se került, csak a Judás-pénzbe és talán Magyarország életébe.

Mert Kun Béla most már lemond egész Magyarországról, felajánlja a birodalmat, hajlandó kielégíteni minden cseh, oláh, szerb területi igényt, ha a hatalmát meghagyják neki, mint mondja: „Budapestet, ahol a tagadás megvetheti a lábát a kapitalizmussal szemben.”

Nem emberi hatalomvágy ez többé, de féktelen állati mohóság, amely le engedti tépni a préda tagjait, csakhogy a szívét felfalhassa.

És miután alkuba bocsátotta egy nemzet ezeréves hazáját, cserébe egyetlen városért, ijedtében táviratilag kínálta fel rabló kis szomszédainak az ősi földet, e példátlan tettéről mindössze annyit mond elvtársainak: „Nem élvezetből csináltuk, amikor azokat a sürgönyöket elküldtük a körülöttünk lévő burzsoá államok kormányainak...”

És idegenebb nyelven, idegenebb lélekkel még sohase beszélt senki Magyarországon.

De míg Kun Béla szónoklatában elmondta: „Én nem vagyok kétségbeesve... nem kétségbeesést akarnék kelteni, elvtársak... az én számból nem hallhatnak kétségbeeséző szavakat... Én sohasem fogok kétségbeesni... azért mondom, hogy sohasem fogunk kétségbeesni... súlyos idők, melyek nem kétségbeesettek...” egyre-másra híreket hoztak az ülésterembe. A harci helyzet még nem reménytelen! A hangulat hirtelen megváltozott. A szónok megint önréztetes lett:

„Ha lehet védjük meg a diktatúrát Budapest előtt, a Bakonyon keresztül Wiener-Neustadtig... A hatalomról lemondani nem szabad!...”

A munkástanács döntött. És határozatában kötelességévé

tette a szervezett munkásságnak, hogy „a végsőkéig védje meg a proletárdiktatúra vívmányait.”

Hogy ez a védelem milyen lesz, arról a gyűlésen egy Surek nevű elvtárs mondott valamit:

„Tisztelt Munkástanács!... a burzsoázia mindenütt vigyorog és örül. Ezt a vigyorgást rá kell fagyasztani az ábrázatukra! Holnap ki kell mennünk a gyárakba és az legyen a legelső, hogy a burzsoáziát tényleg tessék kiirtani a szó szoros értelmében. Tehát be kell váltani azt a kijelentést, hogy mire ideér az entente, ne találjon mást, csak hegyeket a burzsuj holttestekből és egy elszánt proletársereget. Annyi burzsoát sem szabad életben hagyni, hogy kormányt lehessen belőlük alakítani.”

A lapok nem közölték a beszédet. A külföld miatt. De a politikai agitátorok széthordják Surek elvtárs szavát.

... Kinn, az ablakunk alatt görnyedten megy egy-egy asszony a fegyház irányába. Élelmet visz a tuszoknak. A vörösek oda a tetőre szerelték fel megfigyelő állomásukat, épp a tuszok fölé. Hadd lövöldözzék a csehek. A katonák elállják az asszonyok útját, belenéznek a kosarukba, kiveszik, ami tetszik. Aztán útravalóul mondanak valamit: *„Utolszor viszitek! Ha bejönnek a csehek, felakasztjuk ezeket a dűsnókat”*.

Az entente hatalmak visszaparancsolták az oláhokat! És most ott állnak túl a Tiszán és várnak. Mi pedig pusztulunk idebenn.

Szamuelly nem ér rá ide jönni... Ő teremti rendet a városokban, melyek az oláhok jöttére kitűzték a fehér-zászlót. Hajdúszoboszló után Abony. Május 3-án hat magyart akasztatott fel... Huszár Aladárné kapta a hírt. Az egyik áldozat rokona volt, *Batik Béla*, anyjának utolsó fia, akit a háború meghagyott. Ellenforradalmat szervezett, elfogták. Szamuelly ítélte felette.

— Mars az akasztófára! — maga tette a kötelet áldozata nyakára. Cigarettára gyújtott. Aztán megveregette Batik vállát.

— Jól fog menni, nagyon ügyes hóhérom van... Hallod-e, annyi időt hagyok, te kutya, amíg ezt a cigarettát elszívom. Ha közben megmondod, hogy kik voltak a bűntársaid, megkegyelmezek. — Leült a székre és cigarettázott, a másik pedig állt, kötéllel a nyakán az akasztófa alatt. A cigaretta végigégett.

— Éljen a fehér hadsereg, éljen Magyarország! — kiáltotta Batik és Szamuelly saját kezével rántotta meg a kötelet.

Vérfoltok sokasodnak az országban. Már azt is tudjuk, kinek a vére volt a nagy vörös tócsa Lánchidon. *Hollán Sándor és az atyja* halt meg ott a hídoszlop alatt... Egész életükön át dolgoztak. És azok ölték meg, akik a dolgozók vezérei-nek nevezik magukat.

Április 27-én történt. Budapest területén esti 10 óra után senkinek sem volt szabad az utcán tartózkodnia. A lakások redőnyeit le kellett bocsátani, amely ablakban világosság égett, abba belöttek a terrorlegények. Fegyveres teherautók rohan-tak szét a néptelen, sötét utcákban.

A város lélegzetvesztve hallgatódzott. Tuszokat szedtek az éjszakában. A budai várhegyen is felzúgtak az autók. Embervadászatot tartottak. Mikor összefogdosták áldozatai-kat, Pestnek vette útját az autó. A Lánchídnál megállt. Le-szállították a két Hollánt és levonszolták őket az alsó rakodó-partra. Valószínűleg ott akarták végrehajtani tettüket. Az-után, nem tudni miért, visszaparancsolták az áldozatokat az autóra. Elindultak, a hídpillérnél ismét megálltak, ismét le-szállították a két megkínzott embert. A hídpillér kiszögelésé-hez vezették őket. Közben várt az autó. A bennülők heves szó-váltást hallottak a sötétből. Lövések dörrentek és kétszer loccsant odalenn a Duna...

A két Hollánt azóta senki sem látta. A történeteket egyik fogolytársuk, Karátsón államtitkár mesélte el a gyűjtőfogház-ban. Aztán nem tudni hogyan, onnan szivárgott ki a hír és ma már ott suttog borzadva a budapesti ajtók és ablakok mögött. Sokan tudják ezt, csak szegény Hollán Sándor fele-sége nem tudja. Senki sem meri neki megmondani. A kommu-nisták pedig áztatják, hogy férje a gyűjtőfogházban van. És délfelé kis szürke árnyéka ott várakozik nap-nap után a többi asszony között a kapunál. És visz élelmet, fehérneműt a fér-jének és üzen neki és megköszöni az őrsegen a terroristáknak, hogy jók hozzá és odaadják neki, amit hozott...

A Duna pedig ki tudja már hol hempergeti lefelé csen-desen a halottakat.

A börtönben sorsukat várják a tuszok. És egyre többen lesznek. A halál körülöttük ácsorog. Kivégzéssel fenyegeti őket. Levezetik egyiket-másikat a fogház udvarára. Bekötik a szemüket és tréfából lövöldöznek a fejük fölött. Ennek a kornak a hóhérlegényei szeretik látni a másik félelmét. Iszo-nyatot váltani ki, közönséges lelkek gyönyörűsége.

A hír százakról és százakról beszél, akik ma börtönök ártatlan lakói, de neveket csak elvétve hoz.

A vörösek visszaverték a cseheket, végig az Ipoly mentén. És a szemközti ház falára megint plakátot ragasztottak. Riechmann elvtárs, hadügyi politikai megbízott és Singer Ignác elvtárs ezt a kiáltványt intézik Balassagyarmat lakosaihoz:

„Elvtársak! Eszméinkre tett esküvel megfogadtuk, hogy közületek egyesek, kik a régi rendszert akarják visszahozni, ha ellenünk emelik szentségtelen kezeiket, mi, a mi vaskezünkkel sújtunk le rájuk, mint pörölyre a kalapács. S íme mit akartak? Visszahozni a régi, bűnös rendszert. Ne akarjátok azt, ami lehetetlen, mert ezentúl a legkisebbért az életetekkel játszatok és mi akkor nem fogunk nézni rátok másként, mint közönséges gyilkosokra, kik az ember életét veszélyeztetitek. Lássátok, ott ülnek a hősök mind a hüvösön s várják az igazság ítéletét a gaz, hihetetlen árulásukért... Mert a burzsoáziának mit jelent a haza? Hisz látjátok, nekik csak boldogságot, jólétet teremt, míg nekünk, proletároknak nyomorúságot... Mi pedig mondjuk az egész világ burzsoáziájának, hogy a városunkat és hazánkat, mert ez most a mi hazánk, melyet mi tartottunk fenn és védelmeztünk 52 hónapon át, nem adjuk... Éljen a világforgóradalom! Éljen Kun Béla!

Balassagyarmat, 1919 május 5-én.“

Singer és Riechmann elvtárs!... Magyarul nem tudnak, de azért nemcsak a hazát, hanem a védelmét is, mely alól ötvenkét hónapon át kibújtak, elsikkasztották.

Vajjon felnéznek-e a sírból, akik elestek messze csatatereken, akiknek elfagyott a lába a papírcsizmában, akiknek az asszonyai éheztek, sort álltak idehaza?

Tizennégyen mentek el a rokonaim közül. Fiatalok voltak mind. És nyolcan nem térnek vissza soha. Vajjon felnéznek-e a sírból?

Október végén még pogromot ordítva jöttek vissza a világháborúból a megbomlott frontok. Novemberre már halált kiáltottak saját véreikre.

A levegő tele volt sugalmazással: „Minden a tiétek!” Aztán már harsogott a hang: „Fosszátok ki az urakat!” A sugalmazók ezzel megmentették a saját vagyonukat, saját életüket. A nép pedig megtette vezérének a pálinkás kocsmáros és ellenségének a földesurát.

És Singer és Riechmann elvtársak ma már azt mondják, hogy hazánk az ő hazájuk és nem a mienk. Széchenyi István, Görgey, Deák, Baross Gábor és Tisza István helye a nemzet élén az ő helyük.

Ezer év alatt hatalmas cserfa nőtt a mi földünkben.

A parasztból, a gyökérből, a földből lesz itt minden, ami

magyar. A földhöz pedig a Szamuellyeknek és Kun Bélának semmi közük. Fagomba, penész, vértetű lehetnek ők az ezeréves fán, emészthetik az életerejét, de a vérkeringését nem táplálják, nem tartoznak hozzá. Ez az oka, hogy sohase tudtak bennünket megérteni, nem tudták a nyelvünket betanulni, soha se tudtak összeolvadni a szívünk lüktetésével.

Mikor a pogromot félő pálinkás kocsmáros idegen szeszszel leitatatta a magyar parasztot és a paraszt ökle lesujtott a magyar urra, azt sujtotta, aki belőle lett, akivé ő maga lesz egykor. Mikor összerombolta és kifosztotta a magyar udvarházat és kastélyt, saját kunyhójának a jövőjét dúlta fel.

De legyen mentsége, hogy boldogtalanságában leitatatták és vad beteg mámorában nem bolsevik, de betyár ösztönök ébredtek.

Bicskával hadonász, beveri az ablakot.

Majd, ha befütyül hozzá a jeges szél, észretér a duhaj. Szinte látom, hogy szégyenleni fogja, ami történt. Szemére vágja a kalapját és megy, mendégél és dörmögi magában, hogy megcsalták.

Addig pedig hiába szólnánk... De akkor majd szólnunk kell és nyujtsuk felé mind a két kezünket, mert az ő sorsa a mienk, az ő vétké a mi vétkünkéből termett.

Urak, magyar urak, ki hallgatódzott közületek, mi sajog a zsellérekunyhókban, ki kutatta, mit ír az országút porába a kivándorlók lába nyoma? Idegen fajú bérlőknek kiadott tízezer holdakon tengődve, földre sóvárgó a testvér, magyar paraszt...

Urak, magyar urak, miért nem jutottak ők az eszetekbe?

XVI.

Budapest utcáin kiragasztották az új parancsokat:

„A proletárforradalom megmentésére elrendeljük a proletárság általános mozgosítását. Budapestet a mai naptól hadműveleti területnek nyilvánítjuk. Felhívjuk a proletárságot, hogy a végsőig tegye meg kötelességét.

A forradalmi kormányzótanács.”

És ráparancsolnak a gyűlölt és üldözött polgári társadalomra is, hogy adja oda kinzói megmentésére a maga véradóját: „Minden tartalékos tiszt tartozik harctéri szolgálatra jelentkezni, aki negyvenötödik életévét még nem töltötte be. Aki a parancsnak eleget nem tesz...“ A polgárságnak, ha nem engedelmeskedik, forradalmi törvényszéket ígérnek, a

proletároknak pedig, ha bevonulnak, „a katonai zsoldon felüli rendes munkabérüket is.”

Nem, még nem mult el. Minden újra kezdődik.

Budapesten, a Vérmezőn megint seregszemplét tartanak a népbiztos elvtársak és feleségeik. Bóhm Vilmos hadseregparancsnok pedig gödöllői főhadiszállásáról vidéki seregszemlékre indul a régi udvari vonaton.

Itt nem igen lehetne seregszemplét tartani. Az őrség java-részből elpárolgott. Bajatz százados helyét egy gyarmati henteslegény tölti be és a kávéházból intézi a hadvezetést. Reichmann elvtárs pedig a ...vezérkari főnöke.

Estefelé elterjedt a hír, hogy a csehek ma éjjel bekerítik Gyarmatot. A holdfényes kis udvarkertben szólt a fülemüle. A szomszéd kertből beszéd hallatszott át.

— Ha ma sem jönnek a csehek, vége a túszoznak. A fegyház alatt egész nap kiabáltak a katonák: megdögöltök disznók!

Ebben a pillanatban nagy dörrenéssel egy ágyú bődült a szőlőhegyen.

— Eszem azt a szép kis szádat, — lelkenedett odaát egy öreges asszonyi hang.

— Ne örüljön neki olyan hangosan, mert még beviszik.

— A fülemüle... motyogta az öreg.

— Vagy úgy — valaki nevetett, — azt hittem, hogy a cseh ágyúra értette...

Egyszerre vad lövöldözés hallatszott az Ipoly felől. A golyók keresztül-kasul süvöltöttek. A ház felé futottunk. A fél-szernél egy golyó olyan közel fütyült, hogy éreztem a szelét. A fejem felett ment el sebésen, mint egy veszett darázs és belevágódott a falba. A házak redőnyei hirtelen csukódtak.

Szinte olyan ez, mintha fedezékben lennénk. A golyók fütyülnek. Csettennek a falon. Az ember ki-kiugrik, nyújtózik a holdfényen, aztán megint behúzza a fejét. És a golyók, mint a darazsak dongnak a ház körül.

*

Az utca napos oldalán lassan, fáradtan betegkinézésű, megöregedett emberek szállingóztak a fegyház felől.

A túszoikat szabadon bocsátották. Parancsba érkezett Budapestről:

„A Tanácsköztársaság túszoikat a közvetlen veszély pillanatában vesz. Miután a Tanácsköztársaságot jelenleg közvetlen veszély nem fenyegeti, elrendeljük ideiglenes szabadlábra helyezésiüket.”

Hát csakugyan! Már elmúlt róluk a veszély?

Kisírt szemmel egy vasutas felesége jött be az udvarba. Az asszony kétségbeesetten panaszkolt:

— A katonák megszökdöstek az állásokból. Riechmann elvtárs meg a henteslegény parancsnok kivezényelték hát a vasutasokat. Azok szeretik a hazájukat. E télen se tűrték itt a cseheket. Most is visszaverték őket. Negyven foglyot ejtettek. De harmincnyolc vasutas hiányzik.

És Böhm elvtárs majd elkönyveli a magyar nacionalizmus hősiességét az internacionalizmus győzelmének.

Kocsi zörgött az utcánkban. Ahol mostanában kocsi megáll, oda figyelnek a házak falából az ablakok. Egyszere mind felénk figyeltek. Gergely kocsis bedugta az ajtónyíláson a fejét: — Itt vannak...

Detektívek jöttek. Ezeket a feljegyzéseimet a díván párnázásába dugtam és lopódtam előlük szobáról-szobára.

Katonaruhát és látesővet rekviráltak. A könyvtárt is megnézték, a zongoráról is mondták, hogy köztulajdon. A varrógépet is elviszi a kormányzótanács, még a szabóktól is. Ezentúl nem lesz kisipar.

Ami kevés dohányt találtak a szekrényben, azt zsebre vágták. A színházi látesők sem menekültek: — A hadseregnek kell! Átvételi elismervény nincs! Úgy se a maguké már ez. Semmi se a maguké! — És elvitték.

Elmenőben kinn a folyosón kikérdezték a szolgálot.

Huszár Aladárné tanácsolta, menjek ki Szügybe, amíg elsímul a dolog.

A rétek között, zöld csendben állt és várt reám a szügyi kert.

*

Mióta itt jártam, kivirágzott a mandulafa. Levél nem volt még az ágán, csak virág, csupa virág. A fiatalság és a szépség fája volt. És olyan könnyű, hogy mikor egy kis madár beszállt a rózsaszínjébe, megremegett tőle az egész fa. A szépség jött felém. És a szívem már nem volt olyan vad és magányos és szomorú.

Az elhagyott kert végébe értem. Sajátságos... Valaki ült a kőpadon, a kösztalra könyökölt és a napszálltába nézett.

Egy pillanatra meghökkentem. Ki ez az ember? Eszembe jutott. Valamelyik ideszállásolt tiszt lehet. Rettentő szomorúság volt görnyedt mozdulatlanságában. Tragikus testtartásában benne volt boldogtalanná lett hivatásának egész lenyűgözőtt kétségbeesése, annak az egykor büszke és férfias hivatásnak, mely ma, az éhség és a szegénység kényszerével hajszolja bele a hazaszerető tiszteket a vörös hadseregbe. A megalázottak között is ők a legmegalázottabbak, a lábbal tip-

rottak. fenyegetettek, a vérgisértett éhezők, a fázók, az őrizettek. Az írógépigynök parancsnoknak és a söpredék frontmegbizottaknak szabad prédái.

Szegény... Az úttalan kert hát a másik szerencsétlent is magához hívta. Magához hívta a szépség és a csend. Már régen elhaladtam mellette és még mindig éreztem, hogy az a magányos, mozdulatlan ember, aki az alkonyatba néz, ugyanarra gondol, amire én.

Szökní akarna és nem tud, reménykedni akarna és nincs miben.

Vajjon mi marad még hátra nekünk, a reménységünknek? Ami kezdődik, egymásután minden csak összedül. Az is, amit odakintről vártunk, az is, amit magunktól vártunk. És a vörös sajtó vérszomjasan üvölt: „*Halál az ellenforradalmár banditákra!*“

A magyar arisztokrácia javarészt még a márciusi napokban külföldre menekült. A magyar parasztság elszórt tanyáin, zárkózott falvaiban hallgatott konokul. Ki más lehetett volna hát az ellenforradalom, ha nem azok, akik ezer év óta hordozák itt a legnehezebb sorsot.

Valamikor királyválasztó nemesek voltak e sorshordozók, míg köznemes, majd magyar értelmiség nem lett a nevük és mostanában középosztály, mely elől volt, ha meghalni és dolgozni kellett és hátul volt, ha királyi kegyek hullottak, de középpütt a sorban sohasem volt.

És mégis örökre a cserfa törzse vagyunk, melyet a fejsze ér, ha lesuhint, a fenntartó erő vagyunk, mely napos eget nem lát, mint a lomb és földbe nem kapaszkodik, mint a gyökér.

Most suhintott a fejsze. Ember kellett, aki meg merjen halni. És Budapesten fellobbant az első nagyobb ellenforradalom kísérlete. Valaki elárulta. A vezetőket életfogytiglani börtönre ítélték. *Stencsel* ügyvédet és *Nikolényi* rendőrfogalmazót kivégezték.

Aztán jött a hír. A tanácskormány Bécs forradalmasítására száznegyven milliót küldött követségének a Bank-gassei magyar házba. És ekkor Hajós követségi titkár és hazaszerető magyar hivatalnokok segítségével negyven magyar tiszt megrohanta a kommunista követséget. A pénz az ellenforradalom kezébe jutott...

Tajtékozva írt a „Vörös Ujság“. Mi pedig újra várni kezdtünk. Mondják, Bécsben több mint húszezer fegyverfogható magyar van. Képzeletünkben már kigyulladt a Dunántúl. Az emberek titkolódzva súgtak: Megindulnak a bécsi magyarok napok kérdése, feldöntik a diktatúrát. Aztán... egy éjjel átjött Királyhidánál néhány tiszt a határon. Ötvenen se voltak. Az osztrák határőrök hirtelen lefegyverezték őket.

Új reménység... A Nikolényi-összeesküvés gondolata túlélte a vértanúkat. A szálak tovább szövődtek. Ismét szervezkedtek a bátrak. Május 4-én hajnali 3 órakor kellett volna a jeladó repülőgépeknek a Vérmező fölé érnie. Előző este a győzelem reményében néhány tiszt a Dunapalota éttermében fehér rózsával, visszavart csillagokkal, kitüntetésekkel jelent meg és a Kossuth-nótát és a Hymnuszt játszatta a cigányokkal.

Ez az együgyű és vétkes tüntetés figyelmesekké tette a nyomozókat. Még azon az éjjelen letartóztatták *Dormándy* alezredest, *Horváth* Viktor századost és több hőslélkü hivatnokot és tisztet.

Csak a vihar zúg odakinn, mintha egy roppant hárfa pengne szívszakadva a zajló levegőben.

Most egyszerre elszakadt a hárfa az ablakom előtt. A fergeteg valahol sodorja a szomorú nyirfa hosszú gallyait. Fújja az elszakadt hárfahúrokat...

Sohasem láttam szebbnek még a kertet.

A bokrok összeborultak és az alélt, illatos csendben roskadoztak a virágok alatt.

Egyszerre, mintha valahol távol egy roppant dongó zümögött volna. Gyorsan repült, jött, közeledett. A repülése már zúgássá lett. Gépkocsi nyargalt Mohora felől. Szürke, nagyszerű tábori autó volt. Olyan, mint régen a királyé. Berregett, katogott, nyekkent... A bokrok között kiláttam. A gépkocsi megállt a sövény mellett. Bórkabátjában olyan volt a soffőr, mint egy foka. Portól lisztesen hajlott előre, sietősen igazgatta a kormánykereket. Kívüle még három utasa volt az autónak. A főhelyen kövér, magasvállú, rövidnyakú, melles zsidó ült, kényelmetlen, önmagába süppedt, puha tartással. Lapos szovjetsapkája alól zsíros, fekete haj göndörödött le kövér nyakára. Beretvált arca kabaré-színészekre emlékeztetett.

A gép elindult. A por elfedte. Névtelen undor futott át rajtam. Miért vetődött ide ez a kép? Hol láttam ezt az arcot? Honnan...

Összerázkódtam. Mintha egy puha, nyálkás varangy tükörözte volna bele a képét egy tiszta erdei tó vizébe. Elmult. A keret összezsapódott a kép felett és az orgonák virágzása eltörölte a nyomát.

Este megtudtam, hogy az az ember a fejedelmi autóban, kíséretével, Pogány József volt.

Keserű, gúnyos érzés fogott el. Halálra ítélték, köröztetnek, szétküldték a hajtóvadászatra kopóikat. A soffőr talán ugyanaz, akinek a révén spiont állítottak a télen az ott-

honomba. És ezek az emberek, akik hetek óta kerestetnek, egy ölnyre álltak tőlem; ők nyíltan, szabadon, én a bokrok között. Nem sejtettek semmit. Pedig mindenütt, amerre ők járnak, ugyanaz a vádtól égő nagy magyar tekintet, ugyanaz a gyűlölettől forró átok száll utánuk.

XVII.

Tegnap este újságot dobtak le a vonatról. A régi polgári lapok még a kommunista átalakulásukban is megszűntek. Orosz minta szerint már csak hivatalos újságok vannak: A *Népszava*, a *Vörös Újság*, a *Vörös Katona*, az *Ifjú Proletár* és elkendőzötten megmaradt, „*Fáklya*“ néven, mint a közoktatási népbiztosság hivatalos újságja, a szabadkőművesek lapja, a „*Világ*“ és a nagy kapitalisták lapja, a „*Pester Lloyd*“, melyet a forradalmi kormányzótanács félhivatalos német szócső gyanánt használ...

Az újság körben járt a faluban. Egyik ház adta a másiknak, végül hozzánk is eljutott. Nagy betűk hirdetik: „A proletár seregek győzelmei: Salgótarján, Fülek... És Lenin szikratávíratában üdvözli Kun Bélát a győzelmek alkalmából.“

Lenin itt... Megint itt van!

A nap süt és mégis sötét és kétségbeejtő köröskörül a szemhatár. Ha csakugyan ők győznének a harcban?...

Egyszerre hangosan nevetnem kellett. Landler elvtárs cikket közöl a *Népszavában*. Beszámolója szerint Kun Bélával és Pogánnyal látogatott meg egy munkászászlóaljzat. Majd szószerint következik: „*Mikor észrevettek bennünket, éljenek tőlünk elvtársaink. Nem egy, nem is tíz, hanem legalább egy fél zászlóaljnak kell autogrammot adni. Nyilván csak vak lehet, aki ebből biztosra nem következtet. Az a hadsereg, melynek olyan kultúrnívója van, hogy a front mögött egy-néhány kilométerrel nem kér egyebet, mint autogrammot: Az a hadsereg, csak győzhet.*“

A vörös sajtó gyűlölködő gúnnyal üvölt: Aradi kormánykarrikatúra... Mi ez? Ellenkormány! Magyar emberek, magyar kormány... Május 5-én alakult meg Aradon. Két hét előtt és mi ugyanebben az országban csak ma tudjuk meg. A hír terrorja működik. De végre mégis... És egyre olvasom az aradi manifesztumot. „*A nemzet igazi vezérei fogságban, számkivetésben, ideiglenesen mi vesszük át a vezetést.*“

Ez a hang magyar hang, hosszú idő után. Nem a sza-

vak hencegő dőzsölése, nem az autogrammosztók beteg pötfeszkedése, de előkelő és szerény, mint az, aki a kormány élén áll. Pedig egy pillanatra mellbe ütött a neve. Iszonyú emlékek kapcsolódnak ahhoz a névhez és szörnyű átok. Károlyi Mihály után megint egy Károlyi. De gróf Károlyi Gyula egyénisége elébe lép a névnek, mintha vezekelni akarna azért, amit egy másik hordozója elkövetett. Az aradi külügyminiszter: Bornemissza Gyula báró, éveken át vezére volt az Oláhországba vetődött magyarságnak. A hadügyminiszter nem írógépügynök vagy zúgujságíró, de bizonyosan igazi katona. Talán Sós tábornok, talán más? Vajjon ki lehet? Szándékosan olvashatatlanul szedett név volt az ujságban. Kintzig János földművelésügyi, Solymossy Lajos báró pénzügyi miniszter. Sok derék név! Közöttük egyetlen egy érintett kellemetlenül: Varjassy Lajos, Károlyi Mihály és Jászi Oszkár embere. De ez a rossz impresszió is elmosódott a fellélekezésben és mentől jobban tombolt a sajtó az új magyar kormány ellen, annál mélyebb lett bennem az öröm. „Kik ezek a senkik? — írja a kommunista újság. Magyarok... feleli a levegő, az élet, a reggel és este. És a reménység gyönyörűt mesélt ...

A falu felől egyszerre tömegesen tódultak be a katonák a kapun. A harminckettes nehéz tüzérek aratni jöttek a kertbe. Este indulnak. Virág kell a vonatra. És mindenek nekirohantak, ami nyílt a csendes zöld birodalomban. Recscentek a gallyak, jajgatott a kert.

Az álmodó kis bokrok kúsza madárijesztők lettek egyetlen óra alatt. Orgonafürtöktől lilaszínű a fű. Sutára kaszabolt ferde ágak, félszeg, sebesült növények, lenyúzott gallyakon fityegő háncs. Agyontiporták a tavaszt ... Néma düh szállt fel bennem. Vitték volna a virágokat. De mire való ez a vad pusztítás? Elfordultam. Nem bírtam nézni.

Pedig ilyen kert ma egész Magyarország. Leszaggatják minden virágát, letiporják minden szépségét. Összegázolják minden útját, letépi az egész tavaszát ... Hiába, semmiért ...

Elvétett puskalövések hangja kószál a csendes ház körül. A város elfeketül odakinn. Ma korábban aludt ki a villany. Egy gyertya ég az asztalon. Szemben ülünk egymással, Huszár Aladárné, meg én.

A tetők felett sivító gránátok túrják a csillagos eget. Újság nincs napok óta. A könyv kifordul az ember kezéből. A gondolat pedig megáll, felágaskodik és iszonyodva hátrál önmaga elől.

Mi történt a sötét országban?

Gyertya ég sok asztalon. Vértörvényszékek ítélkeznek az éjtszakában. Nyargaló autók viszik szét a halált és Kun Béla évtizedekre szóló tervekről beszél.

Ha véres harcok után győztes hadvezérek foglalták volna el az országunkat, akkor a gyilkolás a hódítás befejezésével véget ér.

Magyarországot harc nélkül huszonnégy zsidó népbiztos foglalta el. A sarcolás, az ostromállapot véglegesen, a gyilkolás folytatódik.

Minden sorsnál szörnyűbb ez: hónapok óta tartó kivégzés folyik itt! A halálos ítélet mindenben benne van. Az emberek olykor nem olvassák ki mindjárt, olykor csak később eszmélnek rá, de azért mindenben benne van.

— — — — —

A népbiztosok kegyetlen leleményessége kimeríthetetlen. És ha maguk nem merik megtenni, szólaljon meg a munkás- és katonatanács. Hozzon határozatot. A kivégzés csendes módszerűl most élelmiszerjegyeket hoznak forgalomba. Osztályozzák a lakosságot. Kinek adnak kenyeret és kitől tagadják meg.

Akik vörös jegyet kapnak, a testi munkások, vöröskatonák és minden vörös kiváltságosak, azok jóllakhatnak majd ezután is. Akik kék jegyet kapnak, hivatalnokok, tanítók, özvegyek és nyugdíjasok, azok éhezhetnek tovább. Akik egyiket sem kapják, azok éhen halhatnak.

És: „*a családfőnek osztályozása nemcsak rája, hanem a vele közös háztartásban élőkre is kiterjed.*” Ebben a magyarázatban benne van a szándékos emberölés: a magyar értelmiség gyermekei kiirtásának a terve.

A proletárdiktatúra, mely osztályharcot folytat mindenütt, még igazságszolgáltatásban, A-B-C könyveiben és óvodáiban is osztályharcot folytat a kenyérrel is.

Kegyetlensége sohasem mutatta meg magát leplezetlenebbül. A proletárdiktatúra nemcsak a felnőttek között tesz különbséget, de rendeletileg tesz különbséget gyermek és gyermek között is. Kiválasztással ad enni, kiváltságos uralkodóosztálya gyermekeinknek. Azok a szegény kicsinyek pedig, akik szerencsétlenségükre nem vasmunkások vagy vöröskatonák otthonában születtek, hanem hivatalnokok vagy özvegyek szürke lakásán élnek, ám szűkölködjenek.

És ennél embertelenebb fejezetet Heródes óta nem írtak bele az emberiség történetébe.

Április elején volt, mikor először hallottam róla, hogy egy tengerész, kiszabadult fegyencekből és orosz zsidókból terrorcsapatot toborzott maga köré. Aztán híre jött, hogy ezek az emberek megszállták a teréz körúti Batthyány-palotát és lefoglalták a Trefort-utcában a Hunyady-palotát. Május 1-én nagy felírást akasztottak ki a palota falára: „*Lenin-fiúk*.” Azóta így nevezik őket és Budapest éjtszakáiban és a vidéken, ahol moccanni mernek a magyar boldogtalanok, felbukkannak az állig felfegyverzett, bőrkabátos terrorlegények. Ezek hurcolták el a mult napokban Dormándy ezredes és Horváth Viktort, akikről ma már híre jár, hogy embertelen kínzást szenvedtek el. A Batthyány-palotában, a pincében kikötötték őket a Lenin-fiúk, égő szivarokat tömtek a szájukba, literszámba öntötték beléjük a vizet, szeget vertek a körmük alá.

Elnék-e még? Ki tudja. A véres árnyak sokasodnak. Emlekszem; több hete mult már annak, mikor valaki mondta, hogy ellenforradalom volt Makón. Akkor hallottuk először, hogy a képviselőház egykori elnökét, *Návay Lajost* megölték. Nem hittük el. Miért éppen őt. Szinte túlzottan liberális volt, a választójog harcosa, szelíd tudós, melegszívű emberbarát és a forradalom óta csendesen elvonult.

De a hír nem engedett és újra jött. Pesti terroristák mentek le Makóra tűszokat szedni. Másokkal együtt *Návay Lajost*, unokaöccsét, *Návay Istvánt* és Makó polgármesterét is elfogták. A foglyokat vasúton indították Budapest felé. Kiskunfélegyháza előtt beordították a terroristák a szakaszba: — Álljanak elő a grófok és bárók. — És mikor senki sem mozdult, egy ember, akit mint árva gyermeket, a Návayak neveltettek, megszólalt: — Itt a kegyelmes úr, meg a nagyságos úr, vigyék ezeket. — A terrorlegények leszedték a két Návayt a vonatról, a töltés mellett megásatták velük a sírjukat. Hamar, sietni kellett! A vonat várt. A véstörvényszék ítéletére nem volt idő. Kihallgatás nélkül beléjük lőttek, a rohamkésükkel szurkálták a mellüket. Aztán begyömöszölték őket a félig megásott sírgödörbe. Az egyik még élt, szegénynek keze kiállt a földből és mozgott egy darabig.

Sok éjtszakámon felrémlt ez a kép. Lehetetlenség . . . örület. A hír nem engedett és bebizonyította igazát. Már jött a másik hír.

Budapesten eltűnt egy fiatal zászlós. Valamelyik tiszt beszélte. A zászlós tizennyolc éves volt, *Dobsa Miklósnak* hívták. Igazolásra szólították fel és ő nevetni kezdett. Nem

tett egyebet, csak nevetett. Szegény fiú, eltűnt a Batthyány-palota kapuja mögött. Mások is eltűntek. Új vértócsák. Sok erőszakos halál, melynek nem tudta a hír a nevét.

Szamuely különvonata egyre jár az országban és ahol megáll, ott akasztanak. Hajduszoboszló . . . ott kezdte el. Oly messze van szép Hajduságom távol városa és mégis eljutott ide a hír és pontosan mesélt. Szatmár Antal, egy vasúti munkás beszélt el. Április 23-án történt. Akkor már Debrecen alatt állt a vörös front. Hajnalban egy huszár kilépett a legénység elé és elkiáltotta magát: Mindenki meneküljön, jönnek az oláhok! Az internacionális zászlóalj futott legelől. Egy utolsó szedett-vedett csapat vonaton menekült Szoboszló felé. Fűtőnek Szatmáryt parancsolták fel a mozdonyra. Szemben páncélvonat jött óvatosan. Egy feketehajú, vörössorrú fiatal ember kihajolt és odakiáltott:

— Mi hír van elvtárs Debrecenben?

— Mi vagyunk az utolsók, — felelte a fűtő.

Az a fiatal ember Szamuely volt. Megállt Szoboszlón. Dühös kedvében lehetett. Senki sem tudta miért, megkorbácsoltatta az állomásfőnököt, utána néhány munkást. Aztán még nem ért ki a vonatja a jelzőig, mikor észrevette, hogy Szoboszló templomtornyára fehér zászlót húztak. Visszafordította a vonatot. Terroristáival befutott a városba. Összefogdostatott három gyanútlan embert, aki véletlenül az útjába akadt, *Körner* malomtulajdonost, *Tokay József* rendőrkapitányt, *Fekete László* polgármestert és a gyógyszertár előtt felhúzatta őket három akácfára.

— Egymásután! — mondotta Szamuely és a körmét tisztogatta az akasztás alatt.

Aztán futott. Kabán csak siettében kínozza meg a segédlelkészt, a jegyzőt, a bírót, már jöttek az oláhok. Szolnokra ment. Szolnok egész környékén tűzokat szedett, akasztott. Százötven ember tűnt el, mióta Szamuely ítélkezik . . .

És amint a gondolatom vándorolva megy az országon át, már nem egyenként, elvétele jönnek elém a véres árnyak, tolongva sereglenek és mind magyarok, és mind keresztények és kísértetekkel van tele a nappal és az éjtszaka.

Reggelre a csehek észrevétlen, lopva, még a szőlőhegyről is elpárologtak. Megfutottak a silány vörösek elől . . . Ugyanazok a csehek, akik öt hónap előtt leindultak a zólyomi hegyekről és bántatlanul elvették Pozsonyt, Kassát, a bevehetetlen büszke Komáromot, országunk egy harmadát, el messze Máramaros felé.

Vajjon hogy futottak volna, ha a limanovi huszárok és a gorlicei honvédek mentek volna ellenük? . . . De Károlyi

hadügyminisztere nem akart katonát látni! Nem akart határunkat védő katonát látni az a Linder Béla, aki mostanában, egy vörös csapatszemlén, Bóhm Vilmos, Pogány-Schwarz elvtárs fegyveres szolgálai előtt hangosan, dicsekvőn kiáltott fel:

— Látjátok, ezért kellett szétkergetnünk a régi hadsereget . . .

*

Dobolnak odakinn. Utcáról-utcára ismétlődik.

A vármegyeház előtt katonákat ravataloznak fel.

Vörös virágok, vörös kereszt. A vörös koporsókból vörös szemfedő lógott ki. Csak a kis Stafanovics nem volt közöttük, egy ellenforradalmár vasutasnak tizennyolc éves egyetlen gyermeke. Az iskola legjobb tanulója, lángoló kis hazafi. Besorozták, mennie kellett. Megsebesült a szőlőhegy alatt és hiába könyörgött a katonáknak, vinnék vissza Gyarmatra. Nem értek rá, — rizskását vittek. A fiú elvonszolta magát a zabos tábláig és mikor a csehek visszajöttek, puskatussal agyonverték a „kis vörös katonát“ is. A szülei hozták haza holttestét. A direktórium vörös koporsót küldött neki!

— Elég volt! — mondotta az atyja. — Nem engedem, hogy maskarával temessék.

A vörös háború halottjai között sok kis Stafanovics van. Emberek, állatok meg sírjaiknál, mert ők talán jobban gyűlölték a proletárdiktatúrát és jobban szerették a hazát, mint ti magatok . . .

Két katona jött az udvarba, két szomorú arcú fiatal fiú. Vörös virágot és vörös szalagokat kértek holt bajtársaiknak.

Kint jeltelen sír, idebenn propaganda-temetés.

*

Mikor virrasztás közben mécsünkben már elfogyott a lélek, újra kigyúlt egy pillanatra.

Ma egyszerre . . . és összeszorítottam a két kezemet és örömben haikán nevetnem kellett: „*Szeged az ellenforradalmárok kezén! Az ellenkormány Aradról Szegedre költözött. Összeköttetésben van a bécsi magyar ellenforradalommal. Nyugat-Magyarország szervezkedik és francia protekturátus alatt magyar fehérgárdák alakulnak Szegeden.*

A vörös lapok írják! És kérdezgetem magamtól, találgatom, vajjon megmenthetjük-e önmagunkat? Ebben volna emberi igazság! Egy vérig alázott nemzet visszavehetné az önértetét. És ha így lesz? Akkor megáldjuk két hónapi szenvedésünket.

Ma reggel vettem észre, hogy a cipőm talpa elvékonyult és foszlik. Ijedten néztem. Mit teszek, ha elszakad? Fagyott,

fekete krumpli volt vacsorára. Mikor felkeltünk az asztaltól, Huszár Aladárné egy vajaskenyérről mondott el valami történetet. A kicsi leány sírni kezdett. Éhes volt vacsora után és kérte, adjanak neki vajaskenyeret...

Rongyos cipő és fekete krumpli, minden mindegy... Szegeden magyar katonák vannak.

*

Az Ipoly felszabadult tulsó partjáról jött át valaki. Meséli, hogy mikor a vörösek péntek virradóján előnyomultak, a zsidók házáat azonnal körülállta néhány zsidó vörös katona és szuronyt szegezve megvédte a többi rablása ellen. Megvédték Leszenyén Fischer bérlő házáat és az illési majort is. Maga a tulajdonos beszélt el.

Jelentős tanuságtétel ez a tény. A diktatura a magántulajdon megsemmisítése után is megóvja a zsidó nemzeti vagyont. Az uralkodó faj megvédi a maga fajtestvéreit, míg a mi elnyomott fajunk idegenek parancsára pusztítja saját nemzeti vagyonát.

Keserőséget és haragot érezhetnék ezért a zsidósággal szemben és én csak szomorúságot érzek a saját fajommal szemben.

Ők jobban szeretik egymást!

Túl az Ipolyon, magyar vörös katonák kifosztották Sztrégovát, az ősi kastélyt, ahol Madách Imre „Az ember tragédiáját” megírta. De a zsidó vörös katonák megvédték Fischer bérlő házáat...

Új látogató jött. Hallom, mikor mondja:

— Léva, Szerencs. Érsekújvár a vörösek kezén van. A csehek futnak mindenütt. — Azt is mondja, hogy Szamuely repülőgépen visszaérkezett Moszkvából, kemény parancsot hozott Lenintől: „*Ki kell tartani az utolsó emberig.*”

*

Gyertya égett az ágyam mellett és Kiss Károly itt ült egy széken. Hálás voltam neki, hogy eljött és nem beszélt arról, hogy holnap mennem kellene.

Anyámról hozott hírt, annyi idő után. Könnyebb lett a lelkem. Hányszor kínozott a félelem, hogy talán már nincs többé. Most megint tudom, hogy él, egészséges. Csak aggódik miattam, heteken át nem kapott hírt felőlem. Többször kihallgatták, meg is eskették rá, hogy ha megtudja, hol vagyok, azonnal feljelent... Egyszer egy detektív gorombán ráírvallt: „Hát maga hogy nevelte a gyereket, hogy ilyen lett!? — „Magyarnak neveltem” — felelte Anyám. A detektív lehorgasztotta a fejét, egy darabig megszügyenülten hallga-

tott: — „Én is magyar vagyok“ — és kezét csókolt anyá-
nak. Azóta nem jártak nála többé nyomozók.

Kiss Károly magáról is beszélt. Javarészt Dunántúl buj-
kált. Forrong az egész vidék. Itt is, ott is felveti fejét az ellen-
forradalom. De Szamuely hirtelen megjelenik mindenütt.
Deveseren a templom körül akasztotta fel az ellenforradal-
márokat. A felkelők egy fiatal tanító kivételével mind parasz-
tok voltak. Az asszonyoknak nézni kellett. Nagygyencsen egy
gazdát a gyerekei szemeláttára húztak fel a fára. Nem halt
meg. Mikor a koporsóban fekiúdt, megmozdult és felült. A
gyerekei és az asszony sírva futottak hozzá. De a terrorlegé-
nyek nem kegyelmeztek. Megölték a koporsóban...

*

Az ujságok diadalt ordítanak. A felszabadult Kassa ün-
nepel... Az internacionálét játsszák a kassai Dóm alatt. A
vörös díszszázad éljenez, mikor Garbai és Kun Béla elvtársak
ellépnek előtte.

Egyszerre megrohantak a száguldó kuruc dalok... Át-
kápráztak a képzeletemen a Fejedelem előtt kalpaglengető
kuruc lovasok... Kassa... Kassa...

Cseh rabságból hazavágyó szép városunk, de másként is
képzelte el a hazatérést!...

Kun Béla pedig szónokolt: „Tisztelt elvtársaim!... Úgy-e,
elvtársak, jó ez a proletárdiktatura? Bár még bele se kóstol-
tatok, de meg fogjátok látni, milyen szép, milyen jó és milyen
érthető ez a proletárdiktatura a dolgozók szempontjából. A
proletár, aki dolgozik, aki elnyomott volt, meg sem értheti,
hogyan lehet valami mást akarni, mint ezt a proletárdiktatu-
rát. Egy egyszerű valami... Nekünk mindegy, hogy dolgozó
proletártestvérünk milyen nyelven beszél, nekünk egy ellensé-
günk van: a burzsoázia, akármilyen nyelven beszél is...”

A nyelv felett, melyet Kun Béla és szónoktársai, Böhm
elvtárs, Jászhai Samu és Stern Lipót beszéltek, felhördült a
Dóm mélyén a Fejedelem: *Miért hoztatok haza? Csendesesen
hallgattam tenger mormolását...*

XIX.

Napok óta beszélték A hír igaznak bizonyult. Clemenceau
a békekonferencia nevében tárgyal Kun Bélával. A francia
kormány jegyzékét szikratávirat hozta el Párisból Buda-
pestre a „Magyar kormánynak.”

A jegyzék, miután kijelenti a budapesti kormány előtt,
hogy képviselőit éppen most kívánja magához hívni, felszó-

lítja, szüntesse be a cseh-szlovákok elleni támadásokat, ellenkező esetben a szövetséges és társult hatalmak kormányai a legszélsőbb rendszabályokkal fogják erre kényszeríteni Magyarországot.

Clemenceau úr, a békekonferencia elnöke leülne Kun Bélával egy asztalhoz. Elvakult bosszúja mindenre kész, ha üszkösítheti véle a vitéz harcban elbukott szegény magyar tátongó sebét...

És mi tőlük vártunk emberi irgalmat: a győztesektől, akik okmányt állítanak ki arról, hogy hónapok óta ők prolongálják a bolsevizmus rémuralmát Magyarországon!

Kun Béla a hatalmakhoz és saját magához méltóan válszolt:

„Clemenceau úrnak, a békekonferencia elnökének Páris.

A magyarországi tanácsköztársaság kormánya örömmel fogadja a szövetségesek és a szövetkezett államok kormányainak azon szándékát, hogy Magyarországot a párisi békekonferencia elé meghívják. A magyarországi tanácsköztársaságnak nincsenek ellenséges szándékai a világ egyetlen népével szemben sem, barátságban és békében kíván élni valamenynyivel, annál is inkább, mert nem áll a területi integritás alapján.“

Kun Béla csufolódva folytatja: *Örömmel vesszük tudomásul, hogy a szövetséges államok megparancsolták a cseh-szlovák köztársaságnak, a román és jugoszláv királyságoknak, hogy támadásukat szüntessék meg, de kénytelenek vagyunk megállapítani, hogy a nevezett államok a szövetségesek parancsait nem teljesítették.“* És ezután felajánlja, hogy a vörös hadsereg hajlandó a szövetségeseknek módot adni, hogy *„Parancsaiknak érvényt szerezhessenek...“*

*

Ma tudtuk meg... Még június elején történt: a szombathelyi és celldömölki direktóriumok karhatalommal kísérelték megvalósítani Landler Jenő parancsát és be akarták kényszeríteni a katonailag kiképzett vasutasokat a vörös hadseregbe. A szombathelyi és celldömölki vasutasok elhatározták, hogy megszüntetik a munkát és sztrájkkal megdöntik a proletárdiktatúrát. A derék vasutasok egymásután csatlakoztak a felkeléshez és június 2-án az osztrák határtól a Duna partjáig minden vonat megállott.

Csak Szamuelyly vonata nyargalt a Lenin-fiúkkal.

És mert Budapest nem csatlakozott, a vasutasok nem birták egységesen megállítani az egész országban a vonatokat. Hat napi küzdelem után újból felvették a munkát. Az

akasztófák alól útnak indultak a vonatok és velük együtt elindult még egyszer a proletárdiktatura akadozó vérkeringése. Ez a reménység is összedült. Most már következett, amit Kun Béla hiveinek megígért: „Minden állomáson fölakasztatok majd néhány vasutat, aztán rend lesz. Így csináltam Oroszországban is.”

De a vasutasok elvetett csóvjája addigra már tüzet fogott. Sopronban fellobbant az ellenforradalom. Cenk, Csorna, Kapuvár népe fegyvert fogott. Rövid ideig tartott. Néhány óra múlva minden oldalról jöttek a vörösek. Csornán a győri terroristák összeszedték az ellenforradalmárokat és százötven embert belegyömöszöltek egy kis zárkába. Az ablak vasredőnyeit is rájuk csukták, hogy megfulladjanak. Ekkorra már Szamuely is a városba érkezett. Előtte fegyveres vörös örök futottak szét ordítva: Be a házakba! — És aki nem tudott idején elmenekülni, arra ráfogták a fegyvert. Mire Szamuely automobilján terroristáival bevonult, üresek voltak az utcák és a fekete hiéna halálos csendben vágatott gépfegyveres kocsiján az ítélethez.

Szabad ég alá asztalt állítottak, Szamuely egymásután vezettette maga elé a foglyokat. Nem hallgatott ki senkit, csak azt kérdezte, kinek van vagyona? Aztán jobbra és balra parancsolta az embereket. Senki sem tudta, hogy a jobboldaliak vagy a baloldaliak fognak-e meghalni. Tanukihallgatás nem volt. Szamuely egymaga személyesítette meg véstörvényszéket. „Mars a halálba!” — rival a baloldaliak felé és nyolcan elindultak a templom előtti térre.

Az egyik elítélt, egy csizmadiasegéd, összeesett. Fekve hagyták. A többi utolsó útjukon puskatussal verték és köpödték a hóhérok. Takács hadnagynak a szemüvegét úgy beleverték a szeme gödrébe, hogy a szemgolyója kifordult. Mialatt a vesztőhelyre ment, letépték a fejéről a zsebkendőt és kifordult szeme ott himbálódzott az arcán. Akics Gyula malomtulajdonost megpofozták, amikor az akasztófa alatt a zsámlyon állt. Tarcsay István, Laffer Lajos, Németh Gyula, Német Lajos, Glaser Ferenc, mind meghaltak az akasztófán. A kivégzésnél nem volt orvos jelen. A holttestek még ki sem hültek, mikor a terrorlegények lehúzták róluk a ruhát és letartóztatott társaikkal megásatták a sírgödrüket.

Szamuely gúnyolódva nézte az akasztást.

És másnap, pünkösdi vasárnapján, már Kapuváron működött. Százötven főből álló terroresapatjával, kézigránátos, géppuskás kísérettel vonult be. A foglyoknak csak a nevét kérdezte meg.

— Fel kell őket akasztani!

Mesterházy Zsigmond póstamestert, Pintér Pál csendőr-mestert, Rest Józsefet, Sammel Károlyt és Fábiánt, a katolikus templom elé az országútra vezettette ki. Fábiánnak közben megkegyelmezett, mert megsúgták neki, hogy az izraelita hitközségnek az elnöke. Az áldozatokat végső útjukon Kapuvárott is véresre verték a terrorlegények. Pintér csendőr-mester leszakadt a kötéllel. Két kis gyereke odaszaladt hozzá és könyörgött. De Szamuely nem kegyelmezett. Meghaltak mind. A városra pedig milliókra menő sarcot vetett ki. És elhajtattott temérdek vágómarhát. Aztán ment tovább, lelkiismeretfurdalás nélkül, nyugodtan, fejedelmi különvonatán.

Megy robogva a halálvonat a magyar éjtszakákon át, ahol megáll, ott emberek kerülnek a fákra és vér folyik a városok kövezetén. A vonat mentén pedig gyakran találnak megcsonkított mezítelen holttesteket. Szamuely az ő vonatán is ítélkezik. Akit oda a mieink közül felhurcolnak, az nem mondja el többé, amit látott.

Egy megbízható ember, aki a szocialista párttal ment át a kommunistákhoz, beszélt el nekem azt, amiről senki sem beszél. Szolnokon jelentést tett Szamuelynek, akkor látta a vonatot.

Szamuely állandóan ott lakik. Éjtszaka még Budapesten is vonatján hál. Harminc válogatott terrorista testőr környezi. Külön hóhérai vele utaznak. A vonat két szalónkocsiból áll és két elsőosztályú kocsiból, melyben a terroristák utaznak és két harmadosztályú kocsiból, melybe az áldozatokat szedik fel. Ott folynak a kivégzések. Ezeknek a kocsiknak a padlózatát már befogta a vér. A holttesteket a rohanó vonat ablakain dobálják ki, mialatt Szamuely kárpitozott falú szalónjában csiszolt tükrök, rózsaszín brokáttal bevont, törékeny, aranyozott Louis XVI századbeli bútorok között, egy vékonylábú, nőies íróasztalnál ül és kézlegyintéssel dönt élet és halál felett.

Szamuely vonata rohan, megállás nélkül, remegő őrházikók, megtorpant kis állomások előtt. A mozdony forró szelétől meginognak a fák és elsápadnak az arcok. Szikrákat hány a kiűrtő, messzire látszik, mint ragadja előre a kínzás beteg vágyait. Száguld keresztül-kasul az országon át, hogy a hódító faj kegyetlenségével véglegesen bilincsbe verje elrabolt országunkat.

Iszonyú csend. Csak egy vonat sikolt.

Lenin itt...

Az orosz zsarnokok pár nap előtt ráüzentek budapesti fióközlőikre, hogy ezentúl „Magyarországi egyesült kommunista pártjának” nevezzék magukat. Sokan engedelmessékednek. De a ravaszok vitatják a „Szocialista” elnevezés előnyeit. Ezek az előrelátók, akik úgy vélik, hogy arra az esetre, ha a kommunizmus mégis össze találna dúlni Magyarországon, talán vissza lehet menteni a régi pártra a zsidó hatalom lehetőségeit? Őket csak az érdekli. Azért van minden! A tankönyvek és az akasztófák, a börtönök, a páncélszekrények kulcsa és a friss katonasírok, az új sebesültek, az új rokantak.

Kun Béla programbeszédében a kérlelhetetlen erőszak alkalmazását követeli. „A pacifizmus kurzusa nagyon hanyatlott és emelkedett, nem az imperialista háborúnak, hanem a forradalmi osztályháborúnak a kurzusa... A hadsereg tulajdonképpen a felfegyverzett proletariátus. Osztályhadsereg... Nem azt jelenti ez, hogy mi csak a városi és ipari proletáriátusra akarjuk korlátozni a felfegyverzést. Ostobaság volna, hogy a proletariátusnak csupán ezt az elitjét szolgáltassuk ki a halálnak. El kell osztanunk az öntudatos proletárságot olyan proletárok közé, akik az öntudat alacsonyabb fokán állnak. Még kell kímélnünk az öntudatos proletárokat.”

XX.

Vergődő haragomban kiáltani szeretnék, hogy meghallják, akik túl a határon, kinn a nagy világban sohase tudtak rólunk, magyarokról semmi igazat.

Négy száz éven keresztül csak Ausztria és a dinasztia politikáján szűrődött ki a határainkon túlra az életünk híre, úgy ahogy ők akarták. És ez az utolsó ötven évben sem változott. Külképviselőtünk, sajtónk és propagandánk nem volt. A népek jóformán nem tudtak létezésünkről, barátokat hát nem szerezhettünk.

Kis szomszédaink, az újkeletű balkáni népek közben félrevezették a világot, meghamisították a történetet és a statisztikát, vádoltak és befeketítettek. Idebentről segítő társakul szegődött hozzájuk az az élelmes idegen faj, mely el akarta venni, ha osztzkodásra kerülne, amit a többi belőlünk meghagy.

Jászi Oszkár sokan voltak.

És Magyarország, mely a világon mint első iktatta tör-

vénybe a vallásszabadságot, ős időktől fogva jogokat adott az asszonyoknak és forradalom nélkül, önszántából szabadította fel a jobbágyságot, az az ország, melyben a tótok megtartották ősi nyelvüket, a bevándorolt szászokat, ruténeket, oláhokat, vendeket, szerbeket, zsidókat nyelvükben szokásaikban senki se zavarta — a félrevezetett emberiség szemében a zsarnokság és az elnyomás hazája lett.

Még mindig nem elég nekik! Akiket nemzetünk nagylelkűen befogadott, most is mélyebbre taszítják a kezét, mely térképünk felett Párisban dolgozik.

*

Budapesten is készülnek Őrnapijára a győzedelmeskedők. Felemelték szentségtörő kezüket és megtámadták Krisztust, aki közöttünk jár.

Fenn, Budán, a Mátyás-templom előtt, a koronázótéren történt, a körmenet alatt.

Aki elmondta, saját szemével látta. A templomi zászlók tövén ezernyi gyerek tolongott, temérdek férfi és asszony között. A Tárnok-utcán zúgva, sebesen jött egy autó. Népbiztosi gép. Egy politikai megbízottnak a fia ült benne. Kedvese, egy kiszolgálólány, valamelyik bolt előtt állt és integetett neki. A fiatal zsidó meg akarta mutatni a leánynak az ő nagy hatalmát. Rákiáltott a soffőrrre: „Hajts nekik!” És a gép neki-lódult a körmenetnek. Egymást taszítva, sikoltva hátrált a tömeg. Az autó a Szentséghez ért és a zsidó fiú leköpte.

A tér felordított és talán széttépte volna a nyomorultat, ha a vörös katonák egyik kapu alá nem mentik. A tömeg megostromolta a bezárt kaput. De mire a kivezényelt terrorlegények megérkeztek, maguk a vöröskatonák hagyták helyben a merénylőt.

És ugyanakkor lenn a Vár tövében, a Krisztina-téri templomnál megismétlődött a jelenet. Egy zsidó keresztülgázolt a sokaságon és mielőtt megakadályozhatták volna, ráköpött a monstranciára. A tömeg nekiesett és agyonverte. Sok templomba belőttek aznap. Mindenünnen érkeznek a hírek. Fegyveres emberek sortüzet adtak le a körmenetre...

Őrnapiján... Magyarországon.

*

Clemenceau az entente-hatalmak nevében újabb ultimátumot küldött a tanácskormányoknak:

„A cseh-szlovák területen harcoló magyar hadsereg azonnal vonuljon vissza a Magyarországnak megjelölt határok mögé... A román csapatokat abban a pillanatban visszavonják, amikor a magyar csapatok kiűritik Cseh-Szlovákiát... Azonban arra az esetre, ha a kormány június 14-től számított

négy napon belül a rendelkezésnek eleget nem tesz, a szövetségesek megtorlással fognak élni."

Ennek ellenében: „A béke és igazság nevében” kijelentik az entente-hatalmak, hogy a határok, melyeket a következő táviratokban közölnek, „állandóan el fogják választani Magyarországot Cseh-Szlovákiától és Romániától és ezen hatalmak kötelesek az így meghatározott természetes határok mögé visszavonulni."

Egy óra is elmulhatott mióta elkezdődött és még mindig olvastuk a városok és falvak nevét, melyek között Clemenceau vonala belevág Magyarország ezeréves tulajdonába „a béke és igazság nevében."

*

Történik valami.

A szovjetgyűlést hirtelen hazaküldték. Statáriumot hirdettek ki Budapesen. Már visszaérkeztek a balassagyarmati tanácsstagok is. Úgy hírlik, elégedetlenek. A diadalmas szovjet furcsa gyülekezet lehetett. Tanácskozás közben az elvtársak szétteregettek a zsíros papirosokat és falatoztak. Fokhagymaszag és ételhulladék. Az étteremben borozás folyt az alkoholtilalomban és mialatt az országház egyik oldalán áradt a szó a proletárboldogságról, a másik oldalon, a volt főrendiház kapuján, sápadt embereket taszigáltak be a bőrkabátos Lenin-fiúk.

Kun Béla autokratikusan vezette a tanácskozást. Ha úgy tetszett neki, egy kézlegyintéssel bezárta a vitát. Utolsó előtti nap még kilencvenhét feliratkozott szónok volt soron, mikor rájuk rivallt, hogy elég volt már a fecsegésből és 24 óra alatt áthajszolta a kommunista alkotmánytervezetet. A fővárosi szovjettagok támadták a vidékieket: zavart csinálnak, ők az okai, hogy a főváros éhezik, miért tűrik a sok ellenforradalmat... A vidékiek felhányták, hogy a kommunista közigazgatás csődött mondott, rosszabb mindennél, élesen kikelték a zsidó megbízottak ellen és tiltakozóan kivonultak a kupolacsarnokba. A kocka már-már fordult, csak Kun Béla terrorja mentette meg a diktatúrát. A népbiztosok közbekiabáltak: nem tűrik, hogy a szovjetből izgassanak progromra! Óriási nyugtalanság támadt. Böhm Vilmos kimondta, hogy Budapesten hetvenkét órával azelőtt megindult az antiszemita progrompuccs.

A főparancsnok sötét színekben szónokolt: „Habár a vörös hadsereg győzelmet győzelemre arat, helyzete nem a legrózsásabb. Május 2-án, óriási tapsok között, kimondtuk, hogy a népbiztosok és a munkástanács-tagok kimennek a frontra. Meg is jelentek a reklámozó cikkek a lapokban, de az elvtársak Pesten ülnek azóta is. Ha Landler Jenő az ő

120 kilójával hegyre tud mászni és lövészárokban fekszik puskatűzben, hát akkor a többiek is végezzék a kötelességüket, mert különben a katonák nem fognak hinni a proletár-egyenlőségben.“ És a hadvezér kétségbeesetten kiáltott bele a gyűlésterembe: „A hadsereg pótlása elmarad. Ha még így tart négy hétig, akkor Vágó, Landler és Pogány lefekhetnek az én vezetésem alatt a lövészárokba, de katoná nem lesz . . .“

Ebben a pillanatban megjelent előttem a kép és ellenállhatatlanul tört ki belőlem a hahota. Nevettem, mint egy vásott siheder.

Landler elvtárs százhuszkilós térfogata és Pogány forradalmasító terjedelme kidomborodik a lövészárkból. Böhm elvtárs pedig csípőjére, támasztott marsallbóttal felettük áll a földhányásokon és két lába árnyéka O-betűt vet a néptelen tájra . . .

Grandiózus „történelmi“ csoport . . .

*

A fákon túl megint vonat fütyült. Egy volt tüzértiszt futott be Huszárékhoz egy percre. Különös dolgokat mesélt. Bomlik a hadsereg . . . Bomlik végig a fronton. A katonák fenyegetődznek, hogy lelövik a parancsnokokat. Kun Béla békét, meg kenyeret ígért és lett háború és fehér pénz . . . Branyiszkónál székel a zászlóalj és munkás-katonák a győzelem után követelték a nemzeti zászlót. Mások otthagyták a frontot. Tegnap behátrált Léva felől egy győztes dandár Ipolyságra. Érsekújvár és Komárom között ok nélkül visszafelé vonulnak a vörösek. Ki erre, ki arra széled. A frontlegénység ultimátumokat küld Kun Bélának, hogy vagy jöjjenek ki az „elvtársak“ is a tűzvonalba, vagy ők se verekszenek tovább. Ahány katoná, mind azt mondja: „A zsidók lakkipőben járnak ki a front mögé, mi pedig meghalunk.“

Nem az entente és Clemenceau ultimátumai, de ez a hangulat kényszerítette Kun Bélát, hogy beszüntesse a csehekkel szemben az ellenségeskedést.

— Minek vertük meg a cseheket? — zúgolódnak a katonák. — Mire való volt a sok vérontás, ha vissza kell jönni!

— Olesó az „elvtársaknak“ a mi vérünk!

Akik tovább mennek, azt beszélnek az állomáson, hogy Pest ellen indulnak. Agyonverik a népbiztosokat! A vasúti kocsikon végig nagy krétairások fehérlenek: „Halál Kun Bélára!“ „Halál a zsidókra!“

— — — — —
Budapesten és a vidéken is kézzel és írógéppel írott kis röpcédulák vándorolnak: „Sokszorosítsátok és adjátok kézzel-kézre! . . .“

A röpcédulák leleplezik a proletárdiktatura cégére alatt uralomra jutott idegen faj céljait és hazaszeretetre hívják fel a magyar népet. Mint annyian, Herczeg Géza, egy szegény fiatal ember is sokszorosította és terjesztette a röpcédulát. Elfogták és hétfőn este „golyóáltali halálra ítélte a forradalmi törvényszék.”

Meghalt egy ember, mert a zsidó rémuralom ellen lázító röpcédulát terjesztett. Urnapján egy zsidó fiú leköpte a Szentiséget, egy másik belőtt az oltárba, máshol sortűzet parancsoltak a körmeneti népre, Szamuelyi templomok előtt akasztat, de Kun Béla tanácsköztársaságában keresztényüldözésért még nem ítélték el senkit se...

XXI.

Reggelre elterjedt a hír. Senki se tudta, ki hozta. Egy-szerre itt volt! Budapesten kitört az ellenforradalom! És a képelet szötte a többi. A bécsi magyarok, Királyhida, a vasutassztrájk, Cenk, Csorna, Kapuvár, Szekszárd, az egész Dunántúl, Pest megye, a dunamenti felkelés, Szeged... Minden összefügg. Ötvenezer emberrel elindultak Szegedről a fehérek Budapest felé...

A vágy mesélt!

Aztán Vácról jött valaki. Híreket hozott. Vácott tegnap délután négy óra tájban három ágyúlövést hallottam Pest felől. A lövöldözés sűrűsödött. Az emberek kifutottak a partra, a földre feküdtek és úgy hallgatództak. Sokan nemzetiszínű szalagot tűztek a kabátjukra. Ellenforradalom van Budapesten! A kaszárnnyák felláztak a proletárdiktatura ellen. A gyárak nagyrésze csatlakozott. A dunai monitorok halomba lőtték a Szovjetháznak nevezett Hungária-szállodát. A hajók felhúzták a nemzetszínű lobogót a budai Váron, a Gellérthegy, a budai házakon fehér zászlók lengenek...

Vad öröm kalapált a fejemben és minduntalan nevetnem kell.

Aztán... semmi sem történt és lassan-lassan mégis saát-ságosan elszürkült minden. Beesteledett. Már nem nevettünk és a feszültség fájdalommal lett.

Ujság nem jött. A vonat nagy késéssel futott be. Budapesti utas nem érkezett. Frank elvtárs, Nógrád diktátora, megint hangosan beszélt a megyeház kapujában és vörös nyakendő volt rajta.

Budapesten megelőzőleg mindenki tudott róla... Az emberek hangosan beszéltek az utcán. Három órára várták a jeladást. A monitorok löni fognak. A felkelés lelke Lemberkovics százados és egy katonapap, Zákány Gyula volt. Haubrich, a vörös városparancsnok látszólag a felkelőkkel tartott és azt mondta nekik, ha sikerült, átveszi a katonai diktatúrát, de ha nem sikerül, könnyörtelenül végez a felkelőkkel. Azt is közölte a hiszékeny ellenforradalmárokkal, hogy a kormányzótanács követeli tőle, hirdesse ki a statáriumot. 26-ikáig halasztani bírja, tovább nem áll módjában. Indítsák meg hát a rohamot kedden, 24-én. Haubrich határozta meg a napot és — kedden reggel megjelentek plakátjai a házak falán... Statárium... Az ellenforradalom végrehajtsa az úgynevezett „russin vörös dandár”-ra volt bízva, zempléni, sárosi és ugocsai magyarokra. Háromezren voltak és volt vagy harminc ágyújuk és néhány páncélos autójuk is. Haubrich tudta ezt és közvetlenül a felkelés előtt, az északi frontra küldte a dandárt... Az idő fog viágosságot deríteni ezekre a sötét bűnökre. Ettől a pillanattól kezdve már csak vakmerő kísérlet volt a felkelés, mely csupán a tüzérlaktanya legénységére és a monitorokra, a Ludovika Akadémia ifjúságára és egy újpesti gyár hazafias munkásaira számíthatott.

Csak az elviselhetetlen élet kétségbeesése hajthatta az embereket.

Mikor a jeladás az óbudai kikötőben eldőrdült, három monitor nemzetiszínű zászló alatt kifutott a Dunára és lövöldözni kezdett a Szovjet-házra. A Ludovika Akadémia ötven növendéke megszállta a józsefvárosi telefonközpontot. Közben szállingózva érkeztek az emberek a gyülekezőhelyekre. Kapuk alján tisztek, polgárok, diákok, rendőrök verődtek össze. A munkások az utolsó percben cserbenhagyták a felkelést. A tisztek közül sokan megkéstek. A gyülekezőhelyeken, hol négy-ötezer fegyveresre számítottak, tíz-husz felkelő verődött össze és húszezer emberből mindössze néhány száz volt készenlétben.

A tüzérkaszárnya legénységét megtántorították a hirtelen megjelent kommunista szónokok azzal a hazugsággal, hogy az ellenforradalmat már mindenütt leverték. Elfogatták velük a tisztjeiket. A monitorok abbahagyták a céltalan lövöldözést és dél felé menekültek a Dunán. Az újpesti Mauthner-gyár ellenforradalmi munkásait egy közeledő terrorcsapat meséjével megadásra bírták.

Pest és Buda között golyók süvöltöttek. A dunai hajók árbocán és a katonák sapkáján az események szerint hirtelen váltogatták egymást a vörös és a nemzeti színek. Gépfegyveres autók terrorlegények hajkurásztak az üres utcákon. Belövöldöztek az ablakokon, sortüzeket adtak le a házakra.

Betörték a lakásokba. Elhurcolták az embereket. Letépték a nemzetiszínű zászlókat. A kövezeten halottak feküdtek.

Mire beesteledett, a szerencsétlen város már tudta, hogy szörnyű kényuraitól nem szabadul és nincs többé remény. Szervezettségében a vörös hatalom órák alatt halomra döntötte a kaszárnyák, a monitorok, a gyárak felkelését. Vérbe, szerencsétlenségbe, meghátrálásba omlott az egész. Minden elveszett.

És mégsem! A bukásban állva maradt egy maroknyi fiú.. Fehér kis egyenruhájukban kitartottak a magukra hagyott hadapródok... A Ludovika Akadémia növendékei hajnalig védték a gépfegyveres vörösek dühödt ostroma ellen a rájuk bízott telefonközpontot. És védték Ludovika Akadémiájuk épületét, melyet a budapesti vörös háziezred rohant meg.

A támadó vörösek reggel hat órakor erősítést kaptak. Felvonult a tüzéség és Haubrichtól üzenet érkezett: *ha meg nem adják magukat, halomra löveti az épületet.*

Csak akkor nyílt ki a kapu. Az ellenforradalom hősei letették a fegyvert. Szuronyos vörös katonák siralomházba hajtottak egy csapat fehérruhás fiút.

Minden elveszett. De azért a sötétségbe és szegyenbe bukott városba mégis visszaszállt az első világosság. A becsületet, melyet a férfiak nem tudtak megvédeni, megmentette az a néhány fiú. És a kétségbeesésnek, mint egy látomásban, megmutatta magát az útrakéló új nemzedék, amely különb a réginél.

Mi lesz a sorsa?

Almatlan hanykolódik kínjában egy ország. És az éjszaka hosszú és iszonyú. Nem alszik senki sem. Sóhajástól terhes a csend. Van, aki rémekkel küzd és átkozódik, van, aki reménykedik és imádkozik.

Szegény fiúk! Rájuk gondolok és az édesanyjukra. Ismeretlen, halvány, virrasztó asszonyokra. Idegenek és mégis ismerősek. Anyámra gondolok!

*

Az idegen vörös sajtó diadalban ír és ravaszul sző: „Kudarcot vallott az ellenforradalmi csíny. A kapitalizmus vissza akarta hódítani hatalmát. Háromszínű kalózbogójával jött. Kimerészkedett odújából a hitvány, gyáva burzsoá csöcselék, papok, bankárok, mágnások, tiszték, zsidófiúk, akik pogromra izgatnak.”

Vakmerően arcátlan kísérlet ez. Leplezni kell a keresztényüldözést. És mivel senki sem mondhat ellen, Kun Béla sajtója merészen zsidóknak minősít kivégzett keresztényeket, hogy elhitesse a zúgolódó néppel: saját fajukat se kímélik a

diktátorok. És megvádolja a zsidó bankárokat is az ellenforradalomért, hogy port hintsen a vesztőhelyre hurcolt parasztság vérben úszó szemébe.

Herczeg Géza, akire céloznak, magyar volt, a zsidó bankároknak pedig nincs közük a magyar küzdelméhez.

Az ellenforradalomnak egyik legnemesebb alakjától, egy barátomtól tudom, hogy mikor kétségbeesésében az ellenforradalom kölcsönt kért a külföldön tartózkodó magyarországi zsidó bankároktól és a kölcsönért jótállást kínált az anyagi eszközeitől jelenleg meg nem fosztott egész magyar főnemes-ség, gúnyosan megtagadták és bár a proletárdiktatura pillanatnyi anyagi károkat okoz nekik, a zsidó világhatalom jövő reményével faji áldozatkészségükben felragyogó szemmel mondták: „De azért az a Kun Béla mégis nagyszerű ember!”

*

Hideg van. Az ajtók mozognak, a szél bejön alattuk a szobába. Odakinn az ablak előtt az ólmos égből pedig süvöltve fújja féloldalra a fákat.

Valaki egészen halkán mondja:

— Azt tartja egy régi néphit, hogy ha ilyen szél fúj, akkor akasztanak valahol.

Magyarokat akasztanak mindenütt. A hős *Lemberkovics Jenő* századost és barátját, *Filipec Dezső* főhadnagyot megölték. Az újpesti ellenforradalmárok fiatal vezérét, *Orczy Lászlót* és *Martinovics* művezetőt felakasztották, a többieket, az újpesti kispolgárokat és munkásokat a gyár előtt agyonlőtték a terroristák.

A vörös sajtó elégtétellel közli a hírt:

„A statáriális bíróság *Kiss István*, *Grasse József* és *Szabó László* volt katonatiszteteket, továbbá *Oszváth Zoltán* tényleges századost, *Waldsteinbrecht Antal*, volt tartalékos főhadnagyot és *Imrey Ferenc* volt századost kötél általi halálra ítélte.”

A Ludovika növendékei felett most ítél a véstörvényszék. A Dunába dobott holttesteket, az utcákon heverő hullákat pedig ugyan ki számolta volna meg? A sok közül egy-egy elvett név. *Madarászt*, a fiatal orvostanhallgatót agyonverték, mert szobájában világosság mellett tanulni mert. És a humanitás szégyenére *Berend Miklóst*, a neves gyermekorvost is megölték.

Nincsenek többé.

Haubrich eltárs pedig büszkén hirdetheti: „A rend Budapesten teljesen helyreállt.”

„Június 26-ától minden ház kapuja 8 órától bezárandó. Az utcákon tartózkodni esti 10 óráig szabad. Három embernél

több az utcán nem lehet együtt. Színházak, mulatóhelyek zárva tartandók...”

De a vörös zászlódíszat azért ráparancsolják a diktátorok a kintől tébolyodott városra.

Parancs! . . . Parancs! Valamennyi ház falára.

„... Mindenféle ellenforradalmi ténykedés vagy bárminő büntett kötél által való halállal büntetettetik. Azokat az ellenforradalmárokat pedig, akiket kezükben fegyverrel fognak el, a helyszínén agyonlövik.

Budapest, 1919 június 25.

Haubrich József s. k.

Budapest katonai főparancsnoka.

Kun Béla s. k.

a hadseregparancsnok helyettese.”

Parancsolnak, ítékeznek és gyilkolnak tovább. A szél pedig sivít. Féloldalra fújja a fákat a szürke ég alatt.

Egész Magyarországon akasztanak . . .

*

Hörög a halál a Duna mentén. Szamuely egy hete akasztat. A forradalmi kormányzótanács őt küldte ki. Terroristáival a felkelés másnapján rohogott be *Kunszentmiklósr*a. Kíséretében voltak orosz zsidó hóhérjai, *Icigovics* és *Osserovics* is és fekete ruhában, lábszárvédősen még egy zsidó hóhér, akit *Kohn-Kerekesnek* hívnak. Kohn-Kerekes az állomáson hangosan vitatkozott a kiszabadított rablógyilkossal, Nick Gusztáv terroristával, hogy öt perc alatt két vagy három embert lehet-e akasztani.

Közben Szamuely szép világos antilop-kesztyűjével játszott. Lakkcipőt viselt. Szovjetsapka volt a fején, az orosz blúz felett a mellén a Szovjetszavár vöröslött. Maga elé hurcoltatta *Fekete Ignác* távirafelügyelőt. Ráírált, hogy miért nem teljesítette a parancsát?

— Felkötni!

Valaki mondta neki, hogy Fekete zsidó. Intett Kohn-Kerekesnek:

— Elereszteni!

Zsidót csak tévedésből akasztat.

Tasson felkötöttetett a községháza előtt két legényt az eperfára, mert bottal fogták el őket.

— Hol vettétek ezt a botot?

— Akárhon — felelték gőgösen a fiúk.

— Fullasztás, — parancsolta Szamuely. Solton a jegyzőt, a kocsmároszt húzatta fel. *Szily László* főhadnagyot lekötötte, mikor már az akasztófán lógott. És ment tovább hóhérlegényeivel. *Csengőd, Öregcsertő* . . . akasztott emberek mindenütt.

Dunapatajon harcra került a sor. Szamuely ágyúval lövette a fegyvertelen nagyszerű kaszás parasztokat. Mégis öt órán át állták a harcot. Százak és százak haltak meg. A mai *Vörös Ujságban* csak *Dunapatajon* maga *Szamuely háromszáz ellenforradalmár halottát jelent*. Mikor terrorlegényeivel elfoglalta a községet, hatvan embert, öreget, férfit, fiút, kihallgatás nélkül akasztatott és lövetett agyon. Maga igazította nem egy áldozatának a nyakára a kötelet. *Lakkeipőben lépegetett a hullákon.*

Dunaföldváron is akasztófák lettek a fák. Kétségbeesett harc után *Kalocsa* is megadta magát. Szamuely a jezsuitarendház előtt akasztatott. Ezalatt a kolostor ablakában teljes ornátusban, magasra emelt feszülettel megjelent egy szerzetes és a távolból feloldozást adott a vértanukra.

Szegény magyar földművesek, tegnapi névtelenek, örökké halhatatlanok. Meztelenül dobálták őket a jeltelen sírokba. A direktóriumok nem könyvelték anyakönyvbe a nevüket, Szamuely ocsmány iróniával csak annyit jegyeztetett fel halálukról: „Fulladás . . .”

Az emberiségnek egy mozdulata elég lett volna, hogy ennek a sok magyar vérnek az átka és a szégyene ne hulljon reá.

*

Az esti vonattal egy utas érkezett. Ő hozta Budapestről a hírt. A forradalmi kormányzótanács csütörtökre tűzte ki a halálos ítéletek végrehajtását. Az emberek egymásnak mondták az utcán, hogy a kivégzést nyilvánosan fogják végrehajtani, az Andrássy-út és a körutak torkolatánál, az Oktogontéren. Megtették az előkészületeket. Már kora délután katonai kordon zárta el a tér közepét. A Lenin-fiúk kivonultak. Ropant izgalom rázta meg az egész várost. Tízezernyi tömeg tödült össze. És állt és várt és morajlott. Bitófákat nem állítottak fel. Az ívlámpákra készültek felhúzni az ellenforradalmárokat. A hullaszállító kocsik megérkeztek. A tömeg percről-perce nagyobb izgatottság vett erőt. Hat óra lett. Valaki felordított: „Hozzák az elítélteket!” Aztán — elmaradt az akasztás.

Utolsó pillanatban *Romanelli* ezredes, az olasz katonai misszió feje, az entente nevében tiltakozó jegyzéket intézett Kun Bélához.

Már közlik a lapok:

„Azzal a követeléssel fordulok az Ön kormányához, hogy a legutóbbi események folytán kezébe jutott túsók és politikai foglyok életét kivétel nélkül tiszteletben tartsa, még azo-

két is, akik fegyveresen estek foglyul. Emlékeztetem Önt és kormányának minden tagját, hogy Önök együttesen és egyenként felelősségre vonatnak, ha a fentemlített erőszakos rendszabályokat valóban végrehajtanák.

Kun Béla azt válaszolta: hogy „A Magyarországi Tanácsköztársaság kormánya visszantásít minden olyan fenyegetődzést, amely a kormány tagjait az ország belső ügyeiből kifolyóan felelőssé teszi.” Hivatkozott „a barátságos viszonyra, amelyet a Tanácsköztársaság irányában Olaszország tanusított” és kétségbe vonta, hogy „Itália szószólója legyen az ellenforradalom érdekében asszonyokat és gyermekeket legyilkolni, a zsidókat kiirtani akaró bandáknak”, akik felett a Tanácsköztársaság bírói intézményei saját törvényeik szerint fognak eljárni...

Szamuelyly azóta is tovább akasztat, de Budapesten, az Oktogon-téri kivégzés az alezredes férfiass és elszánt fellépésére elmaradt.

XXII.

A katonákat már hiába biztatja a kormányzótanács. „A vörös hadsereg minden katonájához” intézett kiáltványában: „A proletár haza érdekei most nem azt parancsolják nektek, hogy előre menjete. Még nagyobb áldozatot követel, hogy hagyjátok el a diadalmas csatában elfoglalt területeket...” Hiába ígér, hogy küzdelmük még sem volt céltalan: „a csehszlovákoktól elfoglalt területek helyett a proletár haza megkapja a jóval termékenyebb és nagyobb Tiszántúlt.”

A katonák hátizsákjukkal kis csoportokban csak egyre jönnek a túlpárt felől és hajtják maguk előtt a sok rablott marhát. Frank elvtárs is szervezi a túlsó part kiürítését. Leginkább a kastélyokat ürített ki. Gróf Keglevich ipolykúrti kastélyát és a kékkői gróf Almássy várát sietve rabolják a vörösök. Balassagyarmaton még tétováznak. A direktórium nem tudja, semleges zónába esik-e a város vagy továbbra is a tanácsköztársasághoz tartozik. A kormányzótanácstól, úgy mondják, alig jön hír. A falvak izgatottak. Docsókeszi községben agyonverte a nép a propagandaszónokot. Sorozásról nem mernek többé beszélni. Majd ha megérkeznek Pestről a Lenin-fiúk.

*

Az embereket megállítják az utcán.

— Elő a pénztárcával!

A forradalmi kormányzótanács 91-ik rendelete életbe lépett: „Az Osztrák-Magyar Bank 50, 100, 1000 és 10.000 koronás bankjegyei folyó évi július hó 1-től kezdődően forgalomkéességüket elvesztették. Aki ezentúl fizetésül felhasználja, elfogadja vagy fölváltja, forradalmi törvényszék elé kerül. A kiszabandó büntetésen felül a tettes birtokában talált összes ilyen bankjegyek elkobzása alá esnek. A feljelentőt jutalmul az elkobzott összeg értékének fele része illeti.”

Detektívek cirkálnak és önkényesen koboznak a kószáló vörös katonák is. Szuronyt szegeznek:

— Elő a pénztárcával! Ki a zsebből! Tilos a kék pénz!

És elszedik az Osztrák-Magyar Bank jegyeit. Egyik-másik emlékül a tárcát is megtartja. De a fehérhátú pénzt röhögve visszaadják.

A vörös plakátok pedig csak hirdetik a falakon: „A szociális termelésből fakad a jólét”. A tanácsrendszer, miután az állampénztárt, a páncélszekrényeket, magánlakásokat és a fiókokat kitermelte, hozzáfog a zsebek kitermeléséhez.

A marxizmus, mint ahogy nem bírta el politikai koncepciója megvalósulását, nem bírja el gazdasági koncepciója megvalósulását sem. A kormányzótanács az aprópénzhiányt akarta megszüntetni. Vas húszfilléreseket rendelt hat budapesti lakatosműhelyben. És egy darab húszfilléres előállítására 1 korona 40 fillérbe került.

*

Jönnek... Valaki mondta és egyszerre befutotta a várost, kivirágzott minden kicsi házban.

Jönnek... iszonyodva hányszor mondtuk ezt a szót kilenc szörnyű hónap óta. Jönnek a frontokról a katonáink és nem védik a határokat! Jönnek a franciák, a csehek, oláhok, szerbek! Jönnek a kommunisták, vörös katonák, házkutatók, rekvi-rálók, detektívek. Jönnek a terroristák!

És most egyszerre újra születik a szó és szép lesz és nagyszerű. Jönnek a magyarok Szeged felől! Mindenki mondja. Napok kérdése...

A vörös sajtóból fröccsen a düh. Közöséges durva hangon tájékoztat: az entente és Bethlen István gróf ellen, mert értesülései szerint megszállt területen is, Bécsben is magyar fehér gárdákat toboroznak.

Jóformán semmit sem tudunk, azt sem tudjuk, hogyan jutott ide a hír és mégis mondjuk egymásnak:

— Jönnek...

Mikor beesteledett, odakint járkáltam a kicsi udvarkertben. Egyszerre felegyenesedett valaki a vetemények közül. Gergelyné, a kocsis felesége megszólított:

— Tessék mán mondani, mi történik?

Váratlanul ért a kérdés, szinte önkénytelenül feleltem:

— Jönnek a mieink! Szeged felől megindultak a magyarok...

Az öregedő asszony erősen a szemembe nézett, mintha meg akart volna bizonyosodni. Látszott rajta, hogy szólni szeretne valamit. Aztán összekulcsolta két kerges kezét és azoknak az alázatos, megható testtartásával, akiknek nincsen saját szavuk, nyugodt hangon mondotta a paradicsombokrok, a hagymák és petrezselyemágyságok között az esti csendben:

— Miatyánk, ki vagy a mennyekben, szenteltessék meg a te neved.

Napokig el lehet élni egy szóból, melyet az ember halkan mondogat magának. Közben lassan kopni kezd a szó. Semmi se történik. Aztán földre ejti az ember a szót, amelyet a tenyerével magával vitt egy darabka úton, mint egy kis fénylő kavicsot.

Vége... úgy mondják, nem is volt igaz. És megint gondolkozni kell, hogy vajjon mire lehetne még várni. Mert várás nélkül nem bírja el az ember az életet.

Odakinn a város is vár. Még mindig nem tudja a sorsát. Fegyveresen kószálnak az utcákon a vöröskatonák. A Felvidékről idesereglenek a menekülő direktóriumok és lakást rekvirálnak maguknak a házakban. Női detektívek érkeztek Budapestről. A megugrott losonci direktórium is, Balassagyarmaton helyezkedett el. Feje, Szíjgyártó eltárs parancsol, terrorral fenyegetődzik. El akarja csapadni az eddig megtúrt hivatalnokokat. Fenyegetődzik, hogy minden burzsoa-családnak, akárhány tagból álljon is, csak egy szobát engedélyez. Rekviráltat. Most már nem részleteznek többé. Mindent el kell venni a burzsujtól! És viszik szegény kisemberektől is. Parancs jött.

Sötéten morognak az emberek. Élelem nincs. A kormány kikapcsolta Balassagyarmat élelmezését. Semleges zóna... A pék napok óta nem süt kenyeret. Senki se akar fát fuvarozni. A só teljesen kifogyott.

Egy parasztember egy kiló sóért két pár csirkét kínált. De kétszáznegyven koronáért nem adta volna. *Pénzért egyáltalán nem kapni többé semmit.* A vasárnapi ebéd egy törülközőbe és egy lepedőbe került. Cserekereskedés folyik. A pénz eltűnt a forgalomból.

A kormányzótanács hiába rendelte el büntetés terhe alatt, hogy akinek kék pénze van, az tartozik a helyi pénzügyintézetnél kilenc nap alatt beváltani. A balassagyarmati Népbanknál Nógrád lakossága részéről eddig 20 korona folyt be... A parasztok eldugják a pénzüket és mondják: — Minek adjuk a

bankba, ha úgy se ér már semmit, inkább a mi ládánk fiókjában ne érjen semmit.

Egy gyarmati lakós tojáást akart venni valamelyik faluban.

— Vigye az úr a fehérhasú pénzét. A kétszáz koronájáért se adok egy tojáást, de ajándékba kaphat egyet.

A minap egy katona dühében felragasztja a falra a zsoldba kapott fehér pénzt. Úgy se adnak érte semmit.

A parasztok nevetnek magukban. A termésüket eldugják. Sorozásra se mentek, a pénzüket se adják Kun Bélának. A propaganda-szónokokat pedig, mint ahogy mondják: „Le-pedőben küldjük vissza a kormánynak.”

Azóta 300 korona napidíj mellett nem lelkesítenek többé a budapesti zsidó agitátorok a proletárdiktatúráért. A közoktatási népbiztosság hirtelen elrendelte, hogy a falvakban ezentúl a tanárok, meg a tanítók szónokoljanak...

*

A Ludovika hős növendékei utolsó percben megmenekültek a haláltól. Javítómunkára ítélte őket a vésztörvényszék... Ez Romanelli érdeme. Állítólag ő szabadította ki börtönükből Perényi Zsigmond bárót, Pekár Gyulát, Okolicsányi Zoltánt és hazafias társaikat, kiket a június 24-i ellenforradalom szolgálatot ki a kommunistáknak.

Egy mély szomorú hang beszélt:

— Tizennégy ellenforradalmárt halálra ítélték Budapesten...

*

Lassan fordultak be az utca szegletén. Fontoskodva beszéltek. Megálltak, vitatkozni látszottak.

Szovjetsapka volt a fejükön és a meleg dacára bőrkabátot és fekete lábszárvédőt viseltek. Ekkor vettem észre övükben a kézigránátot. Állatias, sötétszemű, fegyvenképű legények voltak. Beszéd közben heves mozdulatokat tettek a levegőben. Az egyiknek fekete szőrös volt a keze, szép gyűrű volt az ujján.

Hol vette? És összeborzadtam...

Napok óta jönnek. Egyre többen lesznek, mióta az entent Balassagyarmat kiürítését követeli. A kiszolgáltatott város remegve hallgatódzik éjjel, ha szeges csizmájuk végigkopog a kövezeten, iszonyodva mered rájuk a kapuk aljából, a függönyök mögül.

Nevettek odakinn. Tátott szájjal, közönséges csukló nevetéssel. Utánuk néztem. Ahogy lassan emelgették a lábukat, láttam a szegeket a cipőjük talpán. Vajjon hány embernek tiporták már össze az arcát?...

Lenin-fiúk... kiszabadult rablógyilkosok, mindenre kész gonosztevők! És ezekkel az emberekkel tartja fenn magát a proletárdiktatura. Ezekkel szedetik a tuszokat. Ezeket ülteti bírának a bolsevizmus a vésztörvényszékek asztalához. Ítélnék és késedelem nélkül akasztanak.

Minden szabad nekik. Parancsnokuk egy *Cserny* nevű tengerész, aki a háború előtt bőrmunkás volt. Autója szüntelen száguld Budapest utcáin. Többen leírták előtte.

Állandóan puha, nagy sportsapkát visel és mélyen a fejére húzza. Ujjas angol vadászmellényben jár. A nyaka köré selyemsált kanyarít. Az arca beretvált: szemében a prédáját lenyűgöző vérszomjas macskafajnak sóvár, puha tekintete van. Vörös keze rövid ujjain sok aranygyűrű fénylik és erősen parfümözi magát. Egész megjelenése olyan, mint mikor egy urasági inas felöltözik a gazdája ruhájába. Röviden tárgyal, hirtelen végez áldozataival és azután... órák hosszat elácsorog a parlament művészi freskói előtt. Szentimentális és kegyetlen. Dorombol és marcangol.

Úgy mondják, ez az ember még a cattarói tengerészlázaadás idején került összeköttetésbe Károlyi Mihállyal. A lázadás után Budapestre menekült. Pénzt kapott és pártfogói kiszöktették tanulmányútra a bolsevista Oroszországba. Szamuellyt egy moszkvai agitátorképző iskolában ismerte meg. Az októberi forradalom után már Budapesten volt. És Károlyi egész uralma idején zavartalanul lázított a tengerészek között. Március 21-ének éjjelén a fosztogatásokat ő vezette.

És azóta a főváros éjszakáinak szabad gazdája ez a haramia.

XXIII.

Kun Béla Clemenceauhoz intézett legutóbbi jegyzékére, melyben a csehek elleni offenzívájának beszüntetése fejében ígért Tiszántúl kiürítését sürgette, megérkezett a felelet:

„Kun Béla, Budapest. — Válaszul a rádiótelegrammra, amelyet július 11-i keltezéssel Önök az elnökhöz intéztek, a békekonferencia kijelenti, hogy nem tárgyalhat Önökkel, amíg be nem tartják a fegyverszüneti szerződést.

Emlékszem, Keglevich gróftól hallottam először, hogy a vörös hadsereg csapatokat től a Tisza-vonal felé. Azóta más hírek is jöttek.

A dunántúli hű vendek hazafias ellenforradalmát leverték a vörösek. A vendek Ausztriába menekültek. Feldbachon internálták őket, sok magyar tiszt csatlakozott hozzájuk. A

Mária Terézia-rendes Lehár a parancsnokuk. Haza készülődnek.

És Szegeden a Novara legendás hőse, *Horthy Miklós* a hadügyminiszter. *Teleki Pálé* a külügyi tárca. Sós tábornok és *Gömbös* szervezi a nemzeti hadsereget. Mikor márciusi szökése előtt Budapestén elbúcsúztam tőle, tudtam, ha élek, még találkozom a nevével.

Valaki arról is beszélt hogy *Julier*, az új vezérkar főnöke, kit revolverrel kényszerítettek Stromfeld helyére, seregeivel együtt, csak addig lesz vörös, amíg átkel a Tiszán. Mondják, a vörös hadseregből egész zászlóaljak szöknek át Szegedre. Oda, hová annyit gondolunk. Képzeletünkben a város, mint a délibáb úszik nemzetiszínű zászlók között a Tisza partján, a rónák felett.

Látjuk a háromszínt, a Himnusz hallatszik a városból, valahányszor oda gondolunk. Száműzött zászlóink, száműzött dalunk.

A szegedi kormány ellen a düh paroxizmusa tombol a vörös lapokban: „*Csalók, gazemberek a hazafiak . . .*” — üvölti Kun Béla sajtója, míg óvatos röpcédulák vándorolnak kézzől-kézre. Szegedi repülők hintették le a Dunántúlra: „*Közeledik a megváltás órája! Készüljetek és támogassátok a nemzeti kormányt!*”

A város mereven hallgat az arcára ragasztott temérdek vörös plakát alatt. Hallgat, mintha el akarná titkolni a gondolatát. De odabenn a csukott ajtók és ablakok mögött összegugják a fejüket az emberek.

A vágy mesél. És az elviselhetetlen gondolat, hogy oláhok segítségére szorulunk, átszövi a képzelet és a reménység: Szegedről már elindult a nemzeti hadsereg! . . . Egész vörös zászlóaljak mennek át hozzájuk, lerakják a fegyvert. Az oláhokkal fehér magyar csapatok jönnek. Talán már holnap . . .

Mindenki tudott valamit és a kínban és nélkülözésben lefogyott szegény emberi arcok egy-egy pillanatra visszakapták egykori kifejezésüket: — Hallottátok? . . . Budapestén a főváros katonai főparancsnoka, Haubrich elvtárs, riadóra készíti elő a lakosságot, ha a proletárdiktatúrát veszély fenyegetné. Plakátokat ragasztanak ki megint az egész városban:

„*. . . A riadókiáltók megszólalása után egy órával az utcán senki se tartózkodik . . . A vörös katonák a lakatnyákba, a munkások a munkászászlóaljukhoz tartoznak sietni. A villamosvasutak, a riadókiáltók megszólalása után egy órával összes kocsijaikat bevonják . . . Az összes üzletek és nyilvános helyiségek azonnal bezárandók, úgyszintén az összes ab-*

lakok és kapuk is. A riadóval egyidejűleg kivételes hadiállapot lép életbe . . .“

Ilyen rendszabályokhoz nem nyultak eddig. Zavarosan kúszáldottak a hírek. Anyámra, testvéreimre, barátaimra gondolok. Akik Budapestről jönnek a visszaözlő vörös hadsereg bomlásáról, anarchiájáról, terrorcsapatok zendüléséről, Szamuely egyeduralmáról beszélnek. Már nem lehet eligazodni: A fehér csapatok közelednek!

A diktatura belsejéből omlás, recsegés hallatszik. Az ententhatalmak nyilatkozatot küldtek. És a kormányzótanács sajtójában közölni kénytelen. Pedig ez már nem a tanácskormánynak, nem a proletárdiktaturának szól. A szövetséges és társulat kormányok végre a magyar néphez fordulnak!..

A vörös sajtó: *„Az entente nyilatkozata a blokádról!“* cím alá rejtje a hatalmak izenetét, melyben kijelentik: *„igen kíváncsún tartanak, hogy a magyar néppel békét kössenek . . .“* De a béke csak abban az esetben állhat helyre, ha a magyar népet olyan kormány képviseli, *„mely valóban a népakaratot reprezentálja, nem pedig olyan, amelynek hatalma a terroron nyugszik.“*

Négy és fél hónap kellett ehhez!

A győztesek békéje szempontjából Károlyi Mihály után Kun Béla is hasznos munkát végzett. Tönkretette Magyarországot és kifosztotta utolsó erőforrásaiból. A párisi békekonferencia nagyhatalmai most, már átvehetik az ellenállásra képtelen zsákmányt és fenntartás nélkül kifizethetik ezeréves tulajdonunkból kis szövetségeik benyújtott háborús számláit . . .

*

A városban tegnap este terjedt el a hír: A vörös hadsereg felbomlott.

A balassagyarmati direktórium tagjai nem bírják többé leplezni az idegeiket. Az elvtársak megrohanják a boltokat és vásárolni akarnak, mindegy, akármit, csak áru legyen, csak szabaduljanak a fehérhátú szovjetbankótól. De hiába fenyegetőznek, a kereskedők nem adnak el semmit.

A kirakatok üresek. Csak a közoktatási népbiztosság propaganda-üzlete kínálja a holmiját. Röpiratok, népbiztosok arcképei, vörös csillagok, vörösember-jelvények, Lenin, Marx gipsz-szobrai. Senkinek sem kell.

A város szinte mozdulatlan, mintha belemerevedett volna a várakozásba. Táviróhuzalokon pedig szüntelenül jönnek Budapestről a parancsok: *„Minden direktórium maradjon a helyén. Senki se merjen megszökni . . .“*

A nyitott ablak alatt lépések álltak meg. Izgatott gutturalis hangok beszéltek.

— Ableiten, — mondotta az egyik sémi hang — le kell vezetni...

Csengettek a kapun. Az alispán jött... Távirat érkezett Budapestről. A Kun-kormánynak vége!

Mintha valami felkapta volna a szívemet és magasra emelte volna magam fölé.

— Biztos értesülés, — folytatta az alispán. — Tiszta szociális kormány alakul. — És kezét olyan elővigyázó mozdulattal kulcsolta egymásba, mintha figyelné, hogy egyikkel kárt ne tegyen a másikban.

Tiszta szociálista kormány... Nem ezt vártuk! És eszembe jutottak azok a hírek, melyek arról tudtak, hogy az entente bécsi megbízottai nem Bethlen István gróf bécsi komitéjával, nem is a szegedi kormányral, nem magyarokkal, de már napok óta Böhm Vilmossal, Kunfi Zsigmonddal és Károlyi emberével: Garami Ernővel tárgyalnak.

A gondolatomba beleugrott egy szó: „Ableiten... le kell vezetni.”

A zsidóság képviselői már ott vannak. Tegnap vörös hóhérok visszafakulnak a mérsékelt szocializmusba és már készülnek, hogy egyik kezükből a másikba tegyék át a hatalmat és egy elkínzott, vérig sértett nemzet haragját levezessék magukról.

A diktátorok jellegzetes, szörnyű arcképcsarnoka átnyargalt a képzeletemen. Láttam őket külön-külön, ahogy remegő szájjal szoroznak, osztanak, összeadnak, kivonnak. A világforradalom elmaradt, de valahol másutt is történt hiba a számadásban. Minden tételt felvettek, az entente fenyegetéseit is, csak azzal nem számoltak, hogy a haldokló Magyarországból van még annyi erő, hogy ziháló mellén összefonja a karját és ősi fegyverével a passzív rezisztenciával belülről ássa alá a bolsevizmust.

Az őrszoba irányából kiabálás hallatszott:

— Ki mondta? Nem tűrjük!... És a vörös örök, a terroristák rohantak a posta épülete felé. Ha a postafőnök mondta, le kell csukni.

A postafőnök válasz helyett felhívta Budapestet. Az egyik hallgatógagyilót egy terrorista tartotta... Aztán kifutott a huzalokon a kérdés messze, a főváros felé. Azonnal jött a felelet: „A kormány lemondott, a tanácsrendszernek vége. Budapest örömmámorban úszik.”

A terroristák elképedve meredtek össze és a postafőnököt nem tartóztatták le. A direktóriumot keresték, mitévők

legyenek? De a városházán üresek voltak a vörös hivatalok. Az elvtársak eltűntek. Néhányan hirtelen megbetegedtek. Az alkonyodó utcákon pedig osont a hír, szinte pillanatok alatt bejárta a várost. Benyitott az ajtókon, bezörgetett az ablakokon.

Békesség a földön a jóakarató embereknek...

A ház szűk lett. A kert is. A szomszédból egy hegedű hívott. Sírva kérte a zongorát. Aztán, nem mi akartuk, a dal akarta, kitört belőlünk az eltiltott, a halálraitélt nagy magyar imádság. Felálltunk mind, a Himnusz pedig emelkedett a nyári éjszakában, fel minden csillagokig.

Lenn a homályban, az utca tulsó oldalán, nesztelen, sötét ablakok bujkáltak. A nyitott ablak kiverődő világosságában pedig levett kalappal szomszédok álltak... ők is imádkoztak.

XXIV.

A pásztorsíp hangja lassan jött a virradaton át, lefelé az utcán. Csalódást éreztem. Már nem voltam az, aki tegnap. Már nem tudtam örülni. Nyugtalanság keveredett a gondolataim közé... Odakinn minden a régi maradt. A megyeház fellett tovább himbálta magát a vörös zászló. A vörös örszoba ablakában egészen úgy könyököltek a vörös katonák, mint a proletárdiktatúra cseh győzelmei idején. És a tanár, aki a szomszédban lakik, kopott vasárnapi kabátjában ballagott a tanítók kommunista átképző tanfolyamának záróünnepére. Hát még mindig? Mi történik itt tulajdonképpen?

Kinyílt a börtönajtó. És a rab nem merne kimenni a szabadságba?

A kisfiú levette az ágya fölül a nemzeti színű játékzászlót és kilobogtatta a gyerekszoba ablakán. Az utcáról egy idegen ember megfenyegette. Sírní kezdett és az anyjához bujt:

— Rossz kommunisták, rosszak...

Dél felé jött a szomszéd felesége. Ijedten beszélt, Huszár Aladárt le akarják tartóztatni. Bement az átképző-tanfolyam ünnepére. Nemzetiszínű szalagokat osztott. Beszédet intézett a tanításához. Mire Weiss elvtárs vizsgálóbiztos megérkezett, mint az orkán zúgott a teremben a Himnusz. Weiss elvtárs összetépte dühében a bizonyítványokat. A zsidó tanítók mellé álltak, a magyar tanítók pedig énekelve vonultak ki a szabad ég alá.

Ekkor már fegyveres vörösörök jöttek szemben. Mindenkiről leszedték a nemzeti színeket.

De azért, mikor Huszár Aladár jött, nagy piros-fehérszöld zászlót tűztünk ki a házra.

Dobolás hallatszott: ... „Mindenféle jéhvény kitűzése vagy viselése tilos...” Két csirkefogó közben letépte a zászlót. Ekkorra már zavaros lázalomnak rémlett az utca képe. Az őrzékek sűrűn cirkáltak. Egy ember rózsaszín plakátokat ragasztott a házak falára. A szocialista-kommunista párttitkárság sokszorosított távirata volt a papiroson: „Az entente-tal kötött megállapodás alapján a szakszervezetekből alakult

Munkáskormány

vette át a kormányzást. A fennálló munkásközigazgatás szervei érintetlenül végezzék munkájukat... Legszigorúbb státárium hirdetendő ki.”

A kezem minduntalan a homlokomhoz kapott. Már zöld plakátot ragasztottak utcahosszat a rózsaszín mellé. Az új kormány körtáviratának a szövege volt. Forradalmi kormányzótanács helyett — Munkáskormánynak nevezik magukat, népbiztosok helyett — minisztereknek. Peidl miniszterelnök, Peyer belügy-, Garami-Grünfeld igazságügyminiszter, aztán Kun Bélának három népbiztosa következett: Ágoston-Augenstein külügy-, Haubrich hadügy-, Dovcsák ipar- és kereskedelemügyi miniszter és végül maga a tanácsköztársaság elnöke: Garbai Sándor, a közoktatásügyi miniszter...

Megint eszembe jutott a tegnapi szó: „Ableiten... levezetni”. Kohn Mór hamis bukást rögtönzött és a cégtáblára hirtelen ráfestette Kóhn Mórné nevét.

*

Hírek érkeztek Budapestről.

A tanácskormány diktatúrája a vörös hadsereggel együtt omlott össze, helyzete pedig már július 31-én éjjel tarthatatlanná vált. Kun Béla tegnap délutánra sürgősen összehívta az ötszázas munkás- és katonatanácsot. És az Új-város-háza tanácstermében, ahol március 21-ének éjjelén egy maroknyi tábor a proletárdiktatúrát kikiáltotta, — Kun Béla akadozó, síró hangon lemondott. Az éjszaka folyamán, a többi népbiztossal és családjaikkal Ausztriába szökött, farkona, Renner kancellár szárnyai alá. A különvonatok a Peidl-kormány segítségével futottak át a határon. Szamuely állítólag eltűnt. De Kun Bélával együtt szökött a vérengző Weiss és — Schwarz: Vágó és Pogány és a százhuszkilos ügyvéd, Landler elvtárs, vörös főparancsnok is. Mind a hárman otthagyták a Tisza—Duna közén halálba és pusztulásba ker-

getett hadseregüket, melynek esküvel fogadták, hogy utolsó csepp véréig kitartanak.

A népbiztosok a bolsevista dicsőség mezején szerzett sebek nélkül, *temérdek millió osztrák-magyar kékpénzzel tuntek bele az éjszakába*, melyből Magyarország vesztére kilenc hónapja elősompolyogtak. Károlyi Mihály után elmentek ezek is. És az ország kitűzte háromszínű lobogóit.

De Peidl kormánya, mely nemcsak megtűrte, hanem fedezte és rendezte a bünszövetkezet menekülését, — nem tűrte a háromszínű feltámadást. Letiltotta a zászlókat. Statáriumot hirdetett...

*

Huszár Aladárt elfogták az utcán. Börtönben van. A vörös őrség parancsnoka ki akarja végeztetni — a Himnuszért... Kis nemzetiszínű szalagokért.

A csendőrszázados Budapestre telefonál. Kegyelmet kért. A válasz megjött: *„Fogva kell tartani, szállítsák a terroristák Budapestre.”*

A bőrkabátosok hangosan beszélnek, hogy útközben majd végeznek vele. Huszár Aladárné a férjéhez akart menni. A terroristák nem engedték. — Sziogyártó elvtárs most hallgatja ki. Futótűzként terjedt a hír. A megyeháza előtt ekkor már gépfegyveres készültség volt.

Egyszerre megmozdult a város. A vörösplakátos házak lenyüggözött lakói eljöttek. A hivatalnokok, tanítók, az egész értelmiség. És jöttek a kisemberek megvédeni a kisemberek barátját. Felvonultak a vasutasok, a postások és követelték mind, bocsássák szabadon Huszárt. A vörös őrség egyszerre melléjük állt.

Megint doboltak: „Aki kilenc óra után az utcán tartózkodik, azt a vörös őrség bekíséri.”

És az őrség ugyanakkor felüzent Sziogyártó elvtárshoz, ha kilenc óráig szabadon nem ereszti a foglyot, leteszi a fegyvert és nem szolgál tovább.

Ekkor már izgatottan beszéltek az utcákban, hogy az oláhok Aszódon vannak és jönnek erre felé... Sziogyártó elvtárs az öklét rázta dühében:

— Rögtön ki kellett volna végeztetnem.

A tömeg egyre hangosabban követelődött és — Huszár Aladár kilenc órára otthon volt.

*

A kommunizmus lélektanából mindig kimarad a nagy-

szerű. Még akkor is, mikor kegyetlen. Mielőtt fosztogatásra indultak volna a terroristák, a kávéház pincéjében pezsgőre bukkantak. Ugy leítták magukat, hogy nem tudtak a lábukon állni. És néhány száz üveg pezsgő megmentette egy város életét. A részegségben csak Sziogyártó elvtárs maradt józan. Ugy látszik, bizonytalan híreket kapott a budapesti Munkáskormánytól. Még az éjszaka folyamán szétküldte a detektíveit, merre lehetne megszökni? Mikor emberei visszajöttek, jelentették neki: a falvakban fegyveres nép áll el minden utat. Várnia kellett hát, hogy a Lenin-fiúk kialudják mámorukat. De közben összeverődött a régi balassagyarmati csendőrség is. Most már azt beszélik az emberek az ucán, hogy a terroristák a vonattal akarnak szökni. A csendőrök majd lefegyverzik őket az állomáson.

Egy legény jött futva a megyeháza irányából és lélekszakadva kiáltozott:

— Ellógtak a Lenin-fiúk! — Mialatt az állomáson várták őket, kiszöktek a város másik végén a rablott holmival...

Káromkodás hallatszott. Éles hangok süvítettek: — Gazemberek! Majd hurokra kerülnek még!

És ekkor, mintha egy abroncs pattant volna le a város melléről, egyszerre fellelékezett Balassagyarmat. Az emberek kiegyenesedtek, hangosan, szabadon kezdtek beszélni, sok elkínzott arc mosolyogni próbált. Az utcafák alatt zsibongás, nevetés hallatszott. Aztán egy gyerek kezdte el és a többi kéz folytatta. Karok emelkedtek, botok, bicskák dolgoztak és pillanatok alatt végig az egész városon foszlányokban lógott a falakról a diktatúra valamennyi plakátja. Papírrétegek csatantak le a gyalogjárókra, tarka papírrongyok borították az utcákat és az emberek tiportak rajtuk.

Szüret van most Púposok országában...

*

Napok múltak, mióta az ország gyilkosai elbuktak és a végzet még mindig nem tett igazságot. A valóság semmit sem teljesít, kínjában a megcsalódott képzelet tart hát törvényt a bűnösök felett.

Az emberek egymásnak mesélik: Károlyi Mihályt és Kun Bélát kiadták a csehek és az osztrákok! Mind a kettőt felakasztották! A Duna-Tisza közén és túl a Dunán összefogdossák a parasztok a diktatúra bujkáló hóhérjait és népítéletet tartanak felettük. Megégetik velük a falakról lekapart plakátokat. És azok végeznek az életükkel, akiknek az apját, anyját, férjét, gyerekeit legyilkolták...

Aztán jön egy hiteles hír: *Szamuely Tibor öngyilkos lett.* Ő volt az első, aki szökni próbált. A kormányzótanács még nem mondott le, ő már rohant autóján a repülőtérre. Oroszországba akart szökni. De a pilóták közül senki se vállalkozott az útra. Ekkor Szamuely néhány hóhérlégényével egy hajtányon Ausztria felé menekült. Savanyukút vidékén elfogták, egy őrizetlen pillanatban agyonlőtte magát:

— Nem jól van ez, — mondotta egy parasztgazda — a dögtéren kellett volna felkötni!

Kínpad kellett volna neki, nem golyó!

És az emberek sötét haraggal átkozzák a gonosztevőt, aki a népitélet elől a halálba menekült.

A tegnapi fellélekzés megint sötét kétségbeesésbe fulladt.

A proletárdiktatúra lezáruló útjairól mind sűrűbben hangzanak át hozzánk eddig nem sejtett áldozatok nevei.

*

A rémuralom utolsó vonaglásai közben *Fery Oszkár* és hű bajtársai, *Menkina* és *Borhy* élete után is kinyujtotta a kezét. Meghaltak mind a hárman.

Fery Oszkár, a hősie magyar csendőrség megteremtője, az ellenforradalmak lelke volt. Bátor katona, aki altábornagy létére a kommün ideje alatt Budapesten maradt, hogy készen álljon, ha csendőrei élén hazájának szüksége lenne rá. A diktátorok félték tőle — ő nem szökött. Néhány nap előtt, éjnek idején, megint elhurcolták lakásáról. Két hű tisztjével együtt a terroristák Mozdony-utcai kaszárnyájába került. Mikor a diktatura bukása már bizonyosnak látszott, a kaszárnya pincéjében meggyilkolták a foglyokat. Egymásután kerültek sorra. Fery Oszkár volt az utolsó. És ahogy a halálba ment, a pincelépcsőn már bajtársainak keresztbe fektetett, megcsontított, mezitelen holttestén botlott át.

Szörnyű vihar volt azon az éjszakán. A szél zúgásába belevészett minden nesz. Az iszonyú kaszárnya pincéjéből azért mégis órákon át felhangzott az áldozatok vérfagyasztó kiáltózása...

Aztán elmenekültek a gyilkosok, de megmentőik tovább uralkodnak Magyarországon felett. És az entente tárgyal velük.

— Nem lehet így élni! Üssenek inkább agyon! Nem bírjuk tovább...

Férfiakat láttam ma sírni.

Kinn sütött a nap és a nógrádi vármegyeház tetején vonni kezdték felfelé a piros-fehér-zöld lobogót. Egy egész város szeme könnybe lábadt tőle.

Október 31-én árulók keze csapdának hurcolta bele zászlónkat a nemzetgyilkos forradalomba. Aztán tragikus szégyenben ott kellett lobognia országunk felett, mikor az ellenségek megszállták és széttépték... Kinszenvedés lett a látása, ellentétbe került vele a lelkem, elfordultam, hogy ne lássam. Bepiszkolódtott, megpiszkolták. Aztán, amikor alóla mindent elloptak és elprédáltak, csúfolódva letépték. Ettől kezdve újra a mienk lett, üldözött volt, mint mi magunk. Halálraítélték, forradalmi törvényszék elé hurcolták, börtön és kötél járt ki annak, aki menedéket adott neki. Vértanu lett a zászló. És mert ártatlan magyar vér ömlött érte, vér szentelte fel, vér hozta vissza és emelte újra önmagunk fölé — jaj annak, aki hozzányúl.

Odakinn háromszínű szövete most nyílt ki az égen.

Földművesek, urak, munkások, tegnapi vöröskatonák álltak összeverődve a kiáltványok előtt és áhítatosan olvasták. Ott álltam én is. Napszállta után volt és mégis, mintha a nap sütötte volna rejtélyesen az arcokat...

Eljött a nap. A szörnyű bűvölet szétesett. Magyarország ismét kezébe veszi a saját végzetét. És ma viszontlátom anyámat.

Az élet visszatér a maga útjára, melyből erőszakosan taszították ki hónapok előtt. Mélyül a távlat, rés nyílik a falak között, megindul a főváros felé az első vonat. És én búcsúzom a háztól, mely otthont adott, búcsúzom emberektől, gyermekektől, ablak melletti kicsi szegletemtől és az udvar-kertben az árnyas palánk-tővétől. Mindentől, ami jó volt hozzám szenvedésemben, amit nem fogok soha elfelejteni.

A vonat ablaka mellett már visszafelé ment a balassagyarmati állomás épülete. Aztán az utolsó kis házak tűntek el, túl az Ipoly vize, a parti jegenyék, a Fátra ragyogásba vesző láncai. Ébredő és kialvó világosságok annyszor látott képei.

Már kicsiny és távol volt minden. A fák zöldje összebujt, a tetők elmerültek. És a megyeház táján egyre magasabban emelkedett a zászló. A rúdja nem látszott többé a messzeségben, csak a szövete lobogott, mint egy háromszínű nagy madár, mely röptében kitárt szárnyal megállt a város felett.

Barátaim velem jöttek, el akartak kísélni. És kanyarogva ezüstösen, zombékos rétjei között elkísért egy darabon az Ipoly is. Aztán tikkadt földek jöttek elénk. Szomorú kieégett tájak. A tengeriföldeken a csenevész torzsák száraz nessel zörögtek a vonat szelében. És ez a csörgő, holt nesz hallatszott

mindenütt, amerre mentünk. Ez hallatszik ma egész Magyarországon. Minden kiégett...

Valaki a szakaszban halkán beszélt:

— Pedig Szamuely mára tüzte volt ki a polgárság lemezárítását... Budapesten a Vérmezőn kezdődött volna el. Aztán tovább, végig az országon. Lenin és Trockij szigorúbb diktatúrát akart.

Lenin itt... Az iszonyú szavak, mint feloszlott dolgok, málottak szét a levegőben. Nincs többé itt! És Szamuely sincs, csak az akasztófák gödre van, a sírok és a holtak.

A forróságba árnyékok jöttek bele. Valami történt felettünk. Gondolatomon véres árnyak végeláthatatlan, kísérteties menete húzódott át.

*

A pályaudvarnál búcsúztam el barátaimtól. Aztán vitt a kocsi.

Még visszanéztem... és arra gondoltam, hogy vannak emberek, akiknek szép és könnyű hálával tartozni egy életen át.

Egyszerre egyedül voltam. Felettem a házakon zászlók lobogtak mindenütt. Furcsa zászlók, melyeknek a felét levágták, odaadták, mikor a rémuralom magyar zászlókat égetett... Bezúzott ablakaikkal, mint vándorló romok, mászkáltak a vilamosok a síneken. A boltok még zárva voltak. A csukott vasredőnyök között elvétve látszott egy-egy szegény, üres kirakat. A poros üvegeken letépett plakátok nyoma ragadt. A kommunizmus rablásai után még nem ömlött vissza az élet a kifosztott, koldusszegény városba.

A Margit-hídon zászlók játszottak a dunai szellőben. Hirtelen nem láttam többé a játékokat. Fenn a hegyen szomorúan állt a koronás vár. Az innenső part felett megsötétedett köveivel könyökölt a parlament.

Egy év előtt még szinte fiatalnak rémlett az ország háza. És milyen hirtelen megöregedett, tragikussá lett véres pincéivel, golyóverte falaival, a térrel, melyen kivégzést nézett a csócselék és lépcsőivel, melyek a Dunába érnek. Ott lenn, ott merültek el az áldozatok holtteste.

A budai oldalon is lobogtak a zászlók, a hídfőn, a házakon. A városvégi palánkokon még tapadt egy-egy félig letépett vörös plakát.

Aztán a hüvösvölgyi hegyek látszottak már. De mióta utólszor itt jártam, eltűntek az erdők. A proletárdiktatura kiirtotta azokat is.

Már a hegyoldalon mentem felfelé, senki sem várt, otthon nem tudták, hogy érkezem. És egész úton mosolyogtam magamban.

A házunk magas, kettős cserépteteje kivirított a kék ég alatt. A kapu tárva volt, a kavics mondott valamit a lépésem alatt. Benyitottam a ház ajtaján.

Fehér falak, tölgyfalépcső, virágok anyám asztalán. Én pedig csak álltam megilletődve. Lépések hallatszottak, mintha egyik lábát kissé húzta volna az, aki jött. Áldott lépések, kedves lépések és futottam eléjük. Anyám az ajtóban állt.

Éreztem, hogy elsápadok. Már csak kialvó láng volt, valami, aki menni készül. De visszatartom, itt marad velem. A két karja kitarult. És őt, aki mindig nagyobb volt nálamnál, olyan kicsinynek, olyan tűnőnek éreztem a szívemen.

Visszatartom, itt marasztom. És ezalatt a két karja között megszűnt a bujdosásom, egyszerre hazaértem.

— VÉGE. —

A „Két forradalom“ c. munkát Tormay Cécile jogutódainak és a kétkötetes „Bujdosó könyv“ kiadójának: Singer és Wolfner Irodalmi Rt.-nak szíves jóváhagyásával jelentettük meg.

FIGYELEM!

FIZESSEN ELŐ A NEMZETI KÖNYVTÁRRÁ!

**A
NEMZETI KÖNYVTÁR**

művészi borítólapral és finom
tollrajzokkal díszítve, 64 oldalon
kötetenként 24 fillér. Az eseten-
ként megjelenő kettős szám ára
viszont csak 48 fillér.

Minden kötetben színes és érdekesítő olvasmányt nyuj-
tunk olvasóinknak.

Előfizetési ára:

egész évre 6,24 P helyett

5.60 pengő

Ezért az összegért 26 remek ma-
gyar írást és 26 élvezetes kereszt-
rejtvényt kap a

NEMZETI KÖNYVTÁR

minden olvasója.

Félévi előfizetés: P 2.80.

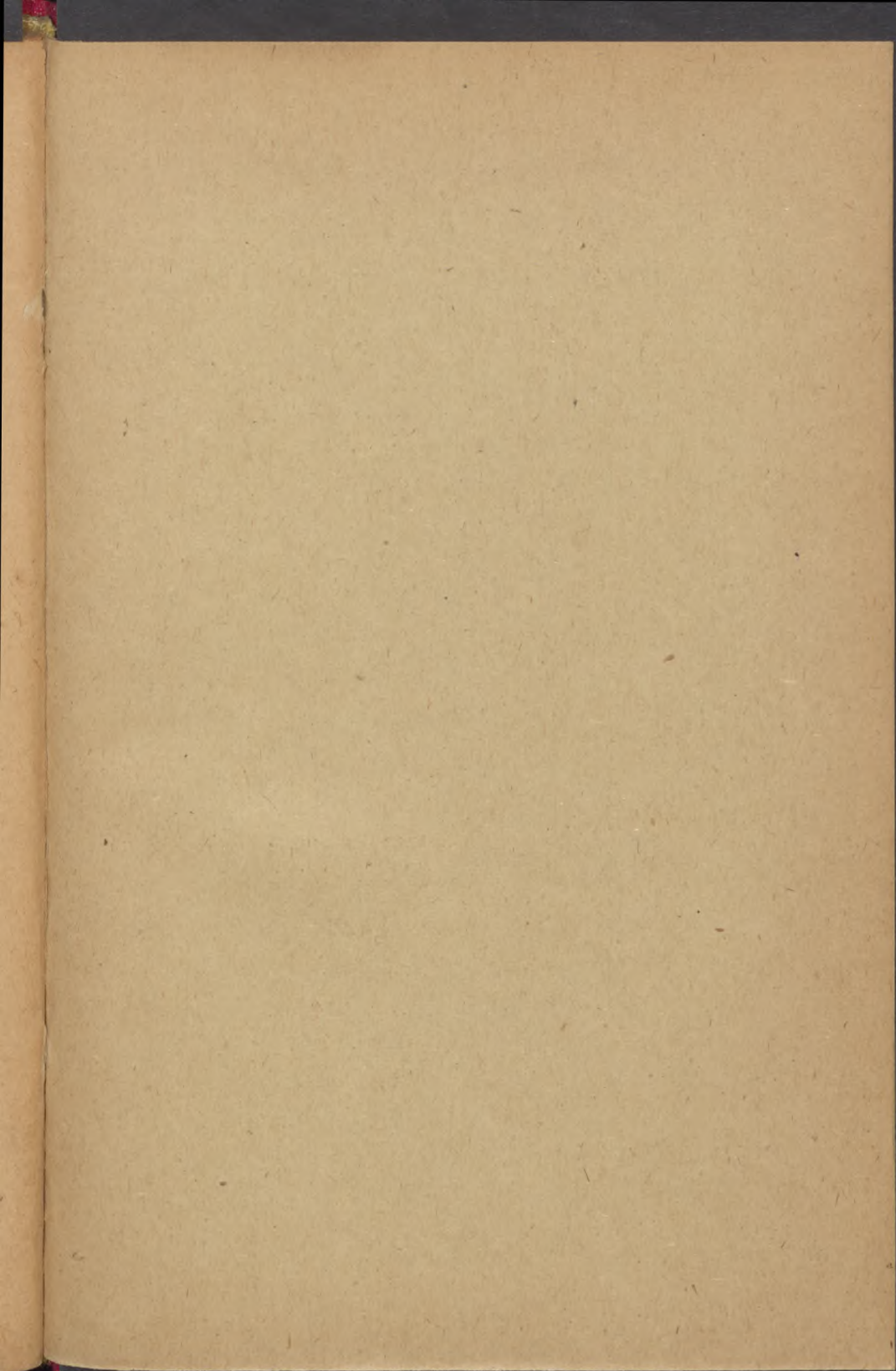
Kiadóhivatal:

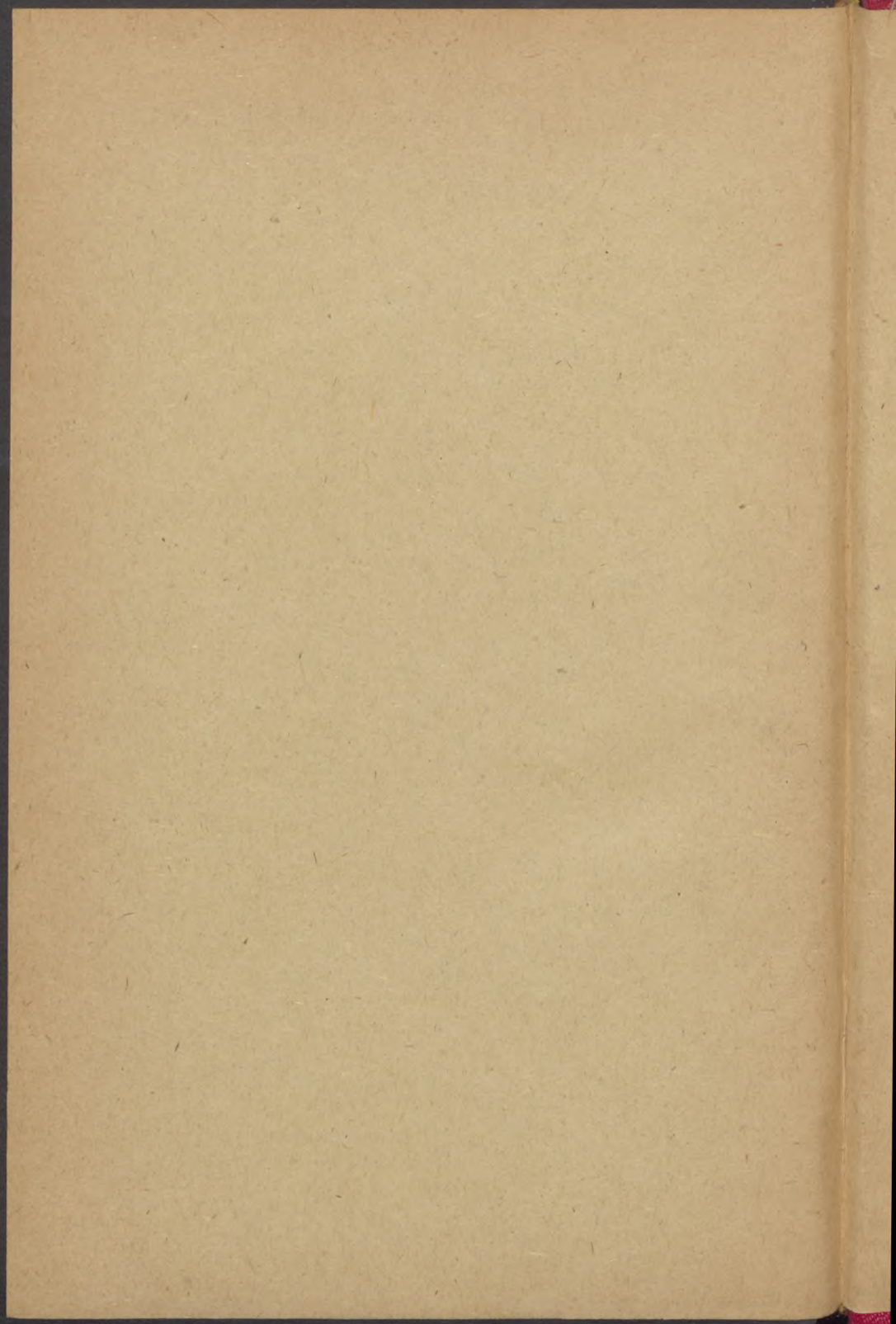
Budapest, I., Disz-tér 3. szám.

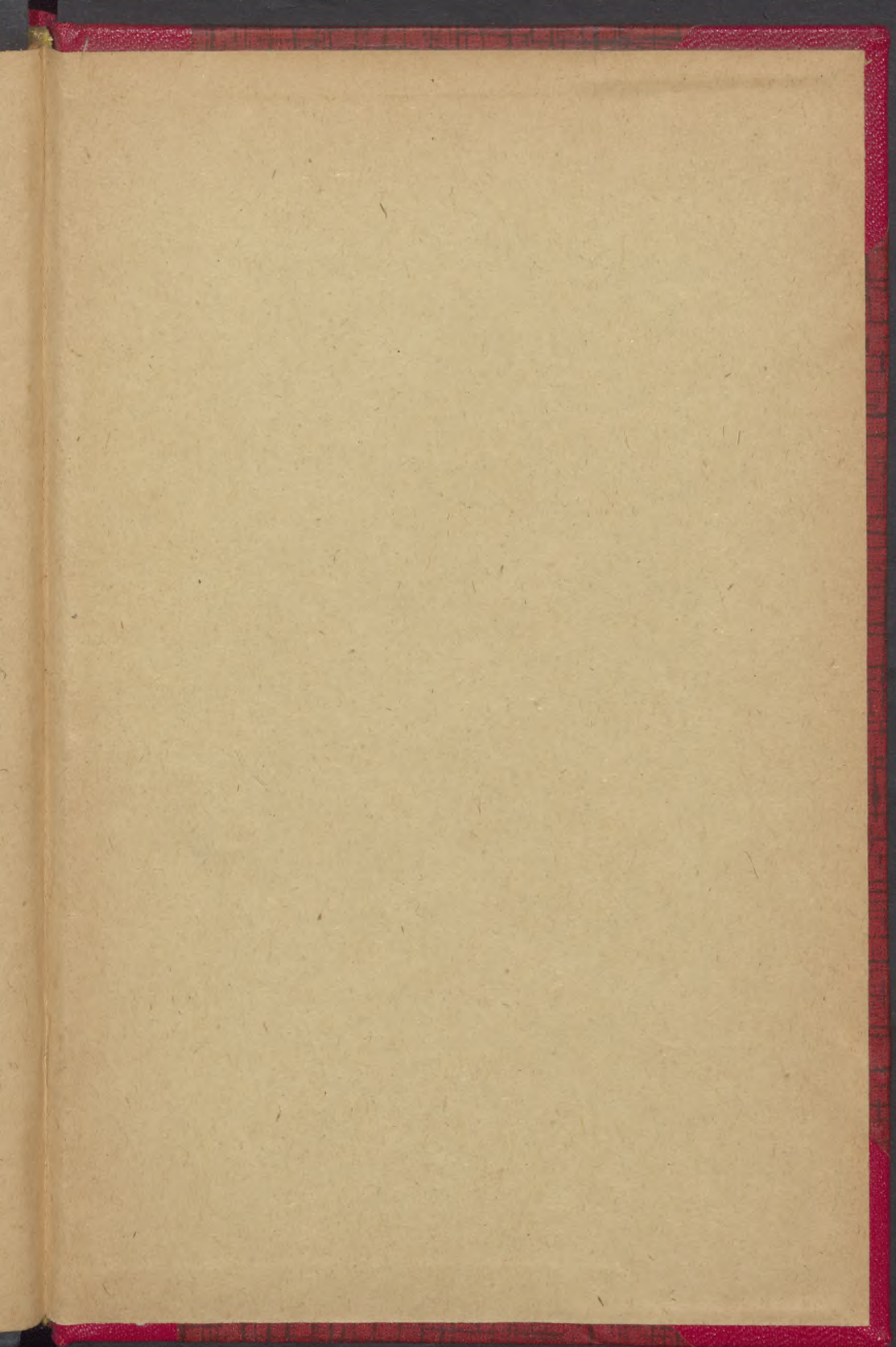
Csekk számla: 3750.

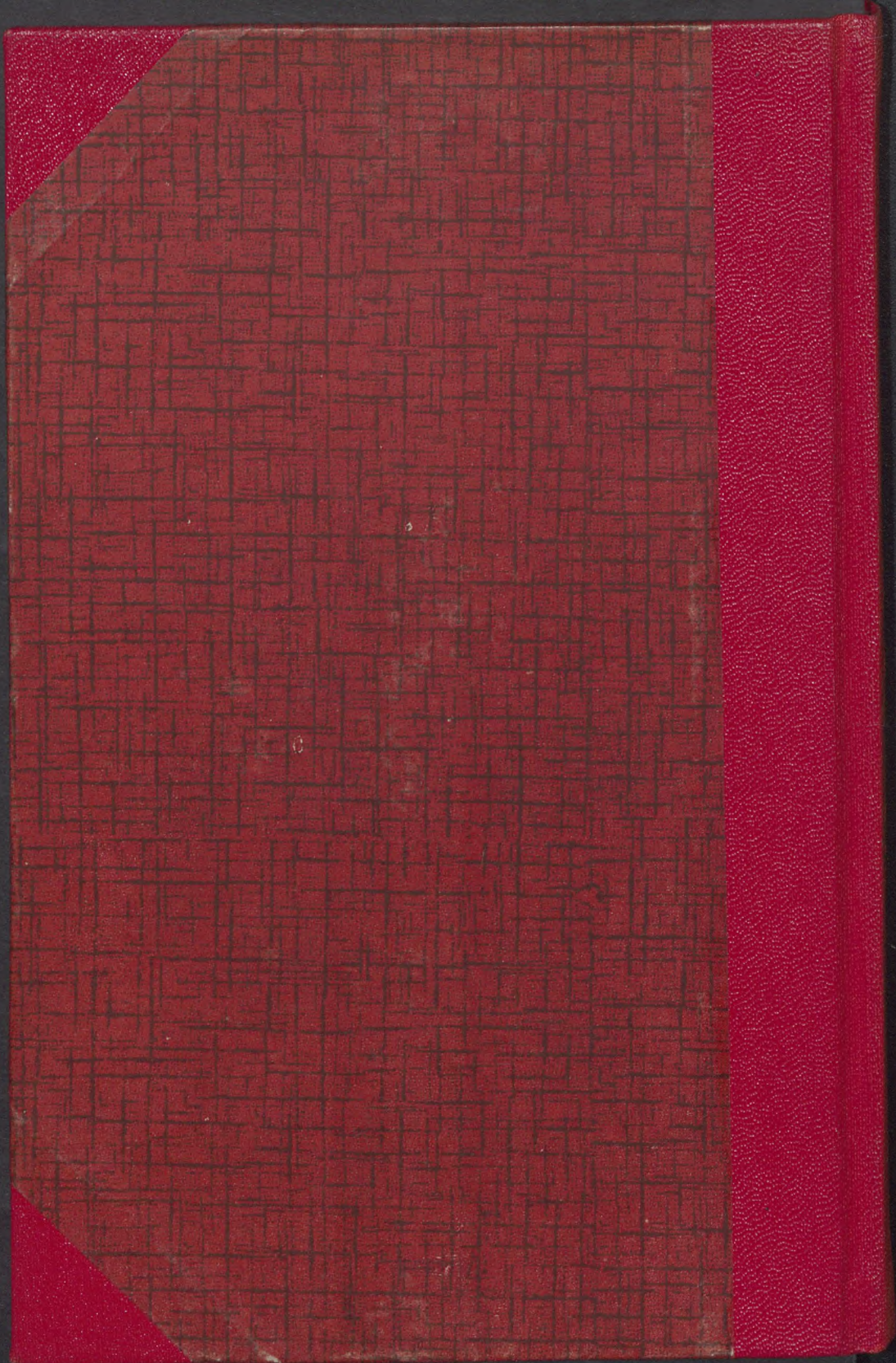
A m. kir. miniszterelnökség 40.016/1942. M. E. III. sz. engedélye.

TORNYAY C. : Két forradalom